MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR KIYÂFETNÂME ÖRNEĞİ:

İNCELEME- METİN

Huriye GÖKSU

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2022

MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR KIYÂFETNAME ÖRNEGİ: İNCELEME METİN

Huriye GÖKSU

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2022

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Huriye GÖKSU tarafından hazırlanan Müellifi Bilinmeyen Bir Kıyafetname Örneği: İnceleme- Metin başlıklı bu çalışma 20/09/2022 tarihinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından Türk Dili Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan Prof. Dr.Melike GÖKCAN

Üye Doç. Dr. Tuba ONAT ÇAKIROĞLU

(Danışman)

Üye Dr. Öğr. Ü. Bekir BELENKUYU

ONAY

Doç. Dr. Oytun MEÇİK

Enstitü Müdürü

17/ 10/2022

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin/projenin Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırlandığını; bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veritoplama, analizvebilgilerinsunumu aşamalarında bilimsel etik ilke vekurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

HURİYE GÖKSU

ÖZ

MÜELLİFİ BİLİNMEYEN BİR KIYÂFETNÂME ÖRNEĞİ:

İNCELEME- METİN

GÖKSU, Huriye

Yüksek Lisans-2022

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Tuba Onat Çakıroğlu

Kıyâfetnâmeler edebiyatımızda önemli yer tutan türlerden biridir. Elimize geçen ilk kıyafetname Hamdullah Hamdi'ye aittir. Bu çalışmalar daha fazla yapılmalıdır. Çünkü bu türde insanın hem iç hem dış yapısıyla ilgili bilgiler edinilmektedir. Bu çalışmamızda bilinmeyen bir müellifin kıyafetnamesinin metin okuması ve incelemesi yapılmıştır. Tez sürecinin başında müellif Kadı Asker Şerif Mehmed Molla Efendi olarak tespit edilmiştir. Süreç içinde bu bilgi silinmiştir. Metinde de bulunmadığından müellif tespit edilememiştir. Bu sebeple süreç içinde çalışmanın ismi değiştirilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kıyafetname ile ilgili genel bilgiler ve bulunan kıyafetnamenin özellikleri verimiştir. İkinci bölümde metnin incelenmesi, üçüncü bölümde metnin transkripsiyonuna yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bilinmeyen Bir Müellif , Kıyâfetnâme, Şair, Okuma

ABSTRACT

AN EXAMPLE OF CLOTHİNG WITH UNKNOWN AUTHOR: REVIEW-TEXT

GÖKSU, Huriye

Master-2022

Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Assoc. Dr. Tuba Onat Cakiroglu

The outfits are one of the genres that have an important place in our literature. The first attire we received belongs to Hamdullah Hamdi. These studies should be done more. Because in this type, information about both the internal and external structure of the human is obtained. In this study, the text of an unknown author's clothing was read. At the beginning of the thesis process, the author was identified as Kadı Asker Şerif Mehmed Molla Efendi. This information was deleted in the process. The author could not be identified as he was not present in the text. For this reason, the name of the study was changed during the process.

The study consists of three parts. In the first chapter, general information about the dress code and the features of the clothing name are given. In the second part, the analysis of the text, and in the third part, the transcription of the text is given.

Key words: An Unknown Author, Kıyāfetnāme, Poet, Reading

İÇİNDEKİLER

ÖZ iv
ABSTRACT v
ÖN SÖZ ix
GİRİŞ 1

1.BÖLÜM

1.1. Kıyâfet İlminin Gelişimi 9
1.1.1. Kıyāfet İlminin Kullanım Alanları 10
1.2. Kıyâfet İlmine Ait Terimler 12
1.2.1. Kıyâfet İlminde Karakter Analizleri 18
1.3. Tür Olarak Kıyâfetnâme 21
1.3.1. İslam Dünyasında Kıyâfet İlmi 22
1.3.2. Arap ve Fars Edebiyatında Kıyâfetnâmeler 23
1.3.3. Türk Edebiyatında Kıyâfetnâmeler 24
1.3.4. Türk Edebiyatında Kıyāfetnāmeyle İlgili Akademik Çalışmalar 28

2.BÖLÜM

2.1. Müellifi Bilinmeyen Bir Kıyâfetnâme 31
2.1.1.Kıyâfetnâmenin Telif/ Yazılış Tarihi 31
2.1.3. Kıyâfetnâmenin Bölümlerin Değerlendirilmesi 32
2.2. Kıyâfetnâmenin Şekil Özellikleri 36
2.3. Kıyâfetnâmenin Muhteva Özellikleri 36
2.3.1. İnsana Ait Fiziki Özellikler: 36
2.3.2. Beden Özellikleri: 46
2.3.4. Kıyâfetnâmedeki Mutedil İnsan Özellikleri: 48
2.3.5. Kıyâfetnâmede Şehirler: 50
2.3.6. Kıyâfetnâmede Çizgiler: 55
2.5. Kıyâfetnâmeyi Diğer Eserlerden Ayıran Yönler: 56
2.6. Kıyâfetnâmenin Dil ve Üslup Özellikleri 56

3.BÖLÜM

3.1.Kıyâfetnâmenin Nüsha Özellikleri 58

3.2.HarflerinTranskripsiyonu 59

4. BÖLÜM

4.1. KıyâfetnâmeninTranskripsiyonu 61

SONUÇ 96

KAYNAKÇA 98

EKLER……97

KISALTMALAR LİSTESİ

çev.	**:** Çeviren
der.	**:** Derleyen
Ed./ed.	**:** Editör
s.	**:** Sayfa
ss.	**:** Sayfa sayısı(sayfalar arası)
Yay./yay.	**:** Yayınlar/ Yayınlayan

ÖN SÖZ

Yazma eserler Klasik Türk Edebiyatı'nın temel taşlarından biri haline gelmiştir. Bunun sebeplerinden biri bu eserlerden o dönem ve anlattığı konu hakkında bilgi sahibi oluyor olunmaktadır.

İnsanların nasıl konuştuğu her zaman merak konusu olmuştur. Bunu da ancak o dönemde yazılmış eserlerden anlaşılmaktadır. Bu eserler dönemin dil anlayışını yansıtmaktadır. Metnin de dil özelliklerinden Eski Anadolu Türkçesine ait olduğu anlaşılmaktadır.

Geleceği tahmin etme, yorum yapma her devirde ilgi çeken konuların başında yer almaktadır. O kadar ki bu konuyla ilgili geçmişte kıyâfet ilmi ortaya çıkmış, kıyafetnâmeler kaleme alınmıştır. Bu ilmin özelliği insanların dış yapısına bakarak ahlakı, iç görünüşü hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Bu ilmi günümüzdeki fal bakma olayına benzemektedir. Bunu yapan insanlar ele, yüze, suya vb. bakarak yorum yapmaktadır. Kıyâfetnâme türünde de çeşitli uzuvlara bakarak nasıl bir kişiliğe sahip olduğu ile ilgili bilgi sahibi olunmaktadır.

Üzerinde çalıştığımız eser de bu ilimle ilgili başyapıtlarından biri haline gelecektir. Bu konuyla ilgili çalışmalara yön vereceğinden dolayı önem teşkil etmektedir.

Kıyâfetnâme bir mukaddime olmak üzere yedi bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm firaset ilminin tarifi, ikinci bölüm şehirlerin ahlâkı ve özellikleri, üçüncü bölüm erkeklerin özellikleri, dördüncü bölüm mizaç ve bedenin özellikleri, beşinci bölüm insanın başında olan azası, altıncı bölüm elden başka azaların alametleri, son bölüm vücutta olan çizgilerle ile ilgilidir.

Âlimlerin gözlem ve hayal gücüyle hayat bulan kıyâfetnâmeler toplumun siyasi, sosyal, ekonomik, dini çehresini sergileyen birer tarihi belge niteliği de taşırlar. Türkler kıyâfet ilmini daha çok siyaset sahasında kullanmışlardır.[1]Birinci

[1] Rıdvan Canım, *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları , Ankara, 2010, s.105.

bölümde kıyafetnâme ile ilgili genel bilgiler ve bulunan kıyâfetnâmenin özellikleri verilmiştir. İkinci bölümde metnin incelemesi, üçüncü bölümde ise metnin transkripsiyonu yapılmıştır.

Bu çalışmanın daha önce Kadı Asker Şerîf Mehmed Molla Efendi'ye ait olduğu belirtilmiş. Fakat tez süresince müellif bilgisi silinmiştir. Metinde de rastlanmadığından müellif tespit edilememiştir. Özellikle çalışmamım her aşamasında benden yardımını esirgemeyen saygı değer danışmanım Doç. Dr. Tuba Onat Çakıroğlu'na ve her koşulda beni destekleyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Huriye GÖKSU

Eskişehir,2022

GİRİŞ

Arapça kıyâfe sözlükte masdar olarak "birinin peşinden gitme; çocuğun fizikî özelliklerine bakarak nesebini tespit etme" gibi anlamlara gelir. Giyim kuşama da hem insanın kişiliğini yansıtması hem de geleneğin takip edildiğini göstermesi açısından kıyâfet denilmiştir.

Kıyâfetin fizikî etik ve estetik açılardan önemi büyüktür. Kur'an'da insana örtünmesi için, ayrıca bir süs ve güzellik unsuru olarak elbise malzemesinin verildiği, çıplaklığın hayâ duygusunu ve takvâyı gidereceği bildirilir.(el-A'râf 7/26-27, 31). Ayrıca elbisenin (sirbâl/serâbîl) soğuk ve sıcağa karşı vücudu koruyan bir nimet olduğu belirtilir (en-Nahl 16/81). [2]

Arapça kavf kökünden türeyen kıyâfe(t) "iz sürüp gitmek, takip etmek, peşi sıra gitmek" anlamına gelir. Kelimenin Türkçe'de ve Farsça'da ayrıca "kılık kıyafet, elbise, şekil, görünüş" mânaları da vardır. Eskiden Arabistan'da yerdeki ayak izlerine bakarak iz sahibi hakkında tespitte bulunan kimselere kâyif denmekteydi. Kıyâfet ilmi zamanla bir bilim dili haline gelmiştir. İnsanın görünen dış özelliklerine bakarak görünmeyen iç özelliklerini anlamaya çalışan kimseye de kâyif veya kıyâfet-şinâs denilmiştir. Arap âlim ve edipleri kıyâfet kelimesi yerine daha çok firâset kelimesini kullanmışlardır. Folklorda ise kıyâfet "el falı ve yüz falı" mânalarını kazanmıştır.[3]

Türk edebiyatında kıyâfet ilmini muhteva edinen eserlere (Vesiletü'l İrfân, Zübdetü'l İrfân gibi isimlerin yanında) Arapça kıyâfet ve Farsça nâme kelimeleri ile teşekkül etmiş bir şekilde kıyâfetnâme denilir. Kıyâfetnâme kaynaklarda; 1) Bir b

[2] Nebi Bozkurt, Kıyāfet mad. , *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* ,c.25, İstanbul,2002, s.508.

[3] Mine Mengi, Kıyāfetnāme mad. ,*Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* , c.25, İstanbul,2002,s.513.

memleketin, bir çağın giyiniş tarzını anlatan kitap; 2) Yüze ve görünüşe bakılarak ruhî durumu anlama bilgisinden söz eden kitap şeklinde anlam bulmaktadır.[4]

Firâset Arapça bir kelime olup "keşfetme, sezme,ileri görüşlülük,derhal anlama,zihin uyanıklığı, çabuk anlama, hemen anlama gibi anlamlara gelir.Kâmûs-ı Türkî'de Şemşeddin Sami, "Bir âdemin çehresinden ve azasının şekl ü sûretinden tabiat ve ahlâk isti'dâdını istihrâc itmek olarak açıklamıştır. Bir kimsenin fiziksel özelliklerine bakarak onun ahlâk ve karakteri hakkında tahminde bulunmayı içeren firâset, sezgi gücüyle ulaşılan derin bilgi anlamını da taşır.[5]

Bilim dalı olarak kıyâfet firâsetten daha dar bir alanı içerir. Türkler, firâset ilminin Arap medeniyet ve coğrafyasını ilgilendiren kısımları yerine insanın bedenî ve ruhî yapısıyla ön plana çıkarıp bunları "kıyâfetü'l-isr" ve "kıyâfetü'l-beşer" olmak üzere iki kısımda değerlendirmişlerdir. Kıyâfetü'l-isr, insanların veya binek hayvanlarının ayak izlerinden sahibinin genç mi yaşlı mı olduğunun, cinsiyetinin ve bazı fiziksel özelliklerinin tahmin edilmeye çalışıldığı bilim dalıdır. Kıyâfetü'l-beşer ise "kıyâfetü'l-insâniyye, kıyâfetü'l-ebdân" olarak da bilinir ve insanın fiziksel özelliklerinden kişiliğini, ahlâkını tahmin ve nesebini tesbitle uğraşır.

Kıyâfet ilminin geçmişi çok eskilere dayanmaktadır. İslâmiyet'ten önce Mısır, Yunan, İran, Roma ve Hint kültürlerinde sistematik olmamakla birlikte ilm-i kıyâfetin varlığı bilinmektedir. İlk olarak Hipokrat tıpta kullanmıştır. Daha sonra Eflâtun, Galen, İladus ve Aristo da konuyla ilgilenmişlerdir. Türkler kıyâfet ilmini tıbbın yanı sıra siyasette de kullanmışlar, ayrıca saraya adam alırken, esir ve hizmetkâr seçerken kişilerin dış görünüşlerinden karakter yapıları hakkında fikir edinmeye çalışmışlardır. Yazılı eski belgelere göre, eski Çin, Mısır, Hint, Roma, Yunan ve Bābillilerde bu ilmin kolu olan ilm-i kıyâfetle yani Batılı ifadeyle fizyonomi ile ilgili eserler yazıldığı da bilinmektedir.

---

[4] Sedat Maden, *Türk Edebiyatında Kıyāfet İlmi ve Kıyāfetnāmeler* , Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, 2017, s.11-22.

[5] Bilal Elbir, *Kıyāfetnāme(Metin-İnceleme-Tıpkı Baım)*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul,2018,s.11.

“Kaynaklarda hikemî ve tabii, riyâzî, ilahî olmak üzere üç firâset türünden bahsedilir. Hikem ve tabii firâset anlayışı İslâm dünyasına İslām öncesi kültürlerden geçmiştir. Aristo’ya mal edilerek Yuhannâ b. Bıtrîk tarafından Arapça’ya tercüme edilen Kitâbü’s-Siyâse fî tedbîri’r –riyâse adlı eser İslâm toplumundaki bu tür firâset anlayışını geniş ölçüde etkilemiştir. Filozof Kindî Kitâbü’l –Firâse adıyla bir risâle kaleme almış, Ebû Bekir er- Râzî de tıpla ilgili Kitâbü’l- Mansûri’nin ikinci makalesini bu konuya ayırmıştır. Bu gibi çalışmalar sonucunda İslam dünyasında firâset konusu kapsamlı bir ilim haline gelmiştir.

Genellikle keskin bir zekâ ve üstün sezgi gücüne sahip olan kişilerin sıkı bir perhiz ve çile sonucu ruhî ve fikrî yönlerini güçlendirerek firâset sahibi olmaları mümkündür. Başka bir ifadeyle madde âleminden ve bedenî nazlardan soyutlanan insan herhangi bir kişi veya olay hakkında isabetli tahminler yapabilir. “Riyâzî firâset” denilen bu tür firāset Müslümanlarda olduğu gibi gayri müslimlerde de bulunabilir.

Araplar’ın cahiliyye döneminde ilmü kıyâfet’il –eser ve ilmü kıyâfeti’l –beşer alanında son derece uzmanlaştıkları, yerdeki ize bakıp sahibinin yaşı, cinsiyeti, evli olup olmadığı hakkında doğru tahminlerde bulundukları bilinmektedir. Meselâ Benî Müdlic, Benî Leheb ve Nizâr oğulları firâsetteki isabetli tahminleriyle bilinmektedir.

Allah’ın kalbine attığı bir nur ile kulun hakkı bātıldan, doğruyu yanlıştan, faydalıyı zararlıdan ayırmasına ve muhataplarının karakterlerini teşhis etmesine “ilâhî firâset adı verilmiştir. “Müminin firâsetinden sakınınız, zira o Allah’ın nuru ile bakar”(Tirmizī,”Tefsir”, 16) mealindeki hadiste bu tür firâsete işaret edilmiştir.

Firâset konusuyla daha çok ilgilenen sûfîler bu terimi “ilham” anlamında kullanmışlar ve bazı hallerde onu gaybı bilmenin bir aracı olarak görmüşlerdir. Seyyid Şerîf el-Cürcânî, firâsetin “kesin bilginin keşif yoluyla elde edilmesi, gaybın görülmesi” anlamına geldiğini belirtirken terimin bu mânasına işaret etmiştir.

Müfessirlerin çoğu gibi sûfîler de bir âyette geçen "mütevessimîn" (el-Hicr 15/75) kelimesini firâset sahipleri şeklinde anlamışlar, ayrıca; "Sen onları simalarından tanırsın" (el-Bakara 2/273) ve, "Andolsun ki sen onları -münafıkları- konuşma tarzlarından da tanırsın" (Muhammed 47/30) meâlindeki âyetlerde de firâsetin kastedildiğini söylemişlerdir (Râgıb el-İsfahânî, s. 186).

Firâsetnâme türünde yazılmış olan eserlerde İslam kültürünün temelini oluşturan Kuran-ı Kerim ve hadislere göndermeler yapılmıştır. Kıyâfetnâme adıyla yazılmış eserlerde ayet ve hadislerden bazıları şunlardır:

"Onların secde eseri olan alametleri yüzlerindedir."(Fetih/48: 29)

"Mü'minin firâsetinden korkun. Muhakkak ki o, Allah'ın nuruyla bakar."(Tirmizî, 2005,16.).

Kişinin bedensel özellikleriyle karakter, zekâ ve ruhî nitelikleri arasında bulunan ilişki yüzyıllardır hem toplumsal gelenek ve inançlarla hem de bilimsel temelde kabullenilmiştir. İnsanlarının görünüş veya mizacının karakterini ve zekâ düzeyini yansıtması, başta ruhbilim olmak üzere anatomi, fizyoloji ve tıbbın bazı dallarının konusunu oluşturur. Bununla birlikte halk da bu konuyla ilgili kalıplaşmış görüşlere sahiptir.

İnsanı tanıma ve tanıtma işlevi yüklenmiş olan görünüşün (zahirî organların nitelikleri, yüzünün ve bedeninin görünümü) karakter tahlilinde tahmin etme ve fikir yürütme amacıyla çok eski dönemlerden bu yana Doğu ve Batı kültürlerinde yazılı ve sözlü olarak edebî bir form kazandığı kaynaklarda görülmektedir. Nitekim edebî türlere bir göz atıldığında, olay ve şahsa dayalı türlerde yazarların karakter ya da tipleri oluşturmada görünüşe uygun özellikler belirlediğine şahit olunur. (Müştak Bey-şair, istekli,ince ruhlu;Bihter-kurnaz,fırsat kollayan, gururu hiçe sayan)

Türk kültüründe ve İslam inancında beden ruha giydirilmiş bir elbise söz yerindeyse kıyafettir. İnsana öz kazandıran ruhun maddiyata yansıması; maddi dünyanın ve canlılığın bir işaretidir. Görünüş ruhu hem saklar hem gösterir.

Araplar arasında konuyla ilgili ilk eserin İmam Şâfiî tarafından yazıldığı, ancak bunun günümüze ulaşmadığı bilinmektedir. Kindî'nin Risâle fi'l-firâse'si, Yuhannâ b. Bıtrîḳ'ın Aristo'dan çevirdiği Kitâbü's-Siyâse fî tedbîri'r-riyâse'si, Ebû Bekir er-Râzî'nin el-Manṣûrî adlı eseri kıyâfetnâme türünün ilk örnekleri olarak tanınır. Ayrıca kaynaklar İbn Sînâ'nın da konuyla ilgili bir risâlesinin varlığından bahseder. Arapça kıyafetnâme veya firâsetnâme türünün sonraki başarılı örnekleri ise Ebû Sehl el-Mesîhî (Firâsetnâme), Fahreddin er-Râzî(Kitābü'l-Firâse) ve Şeyhürrab ve ed-Dımaşk (Kitābü'l-Âdâbve's-Siyâsefî fiʿİlmi'n-Naẓarî ve'l Firâse) tarafından kaleme alınmış olup eserleri içinde kıyâfet bölümüne yer veren müellifler de vardır. Bunlar arasında Abdülkerîm b. Hevâzin el-Kuşeyrî (er-Risâle'de bir bölüm) ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî (et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye'de bir bölüm) sayılabilir.

Bilinen Türkçe ilk kıyafetnâme, Bedr-i Dilşâd'ın II. Murad'a sunduğu Murâdnāme adlı mesnevisinin kırkıncı babında yer alan köle ve cariye satın alırken dikkat edilmesi gereken hususların açıklandığı bazı beyitlerden ibarettir. Sarıca Kemal Selâtînnâme'sinde Firâsetnâme adlı eserinden bahsederse de bu eserin elde mevcudu bulunmamaktadır. Bu konuda günümüze ulaşan en eski tarihli Türkçe eser Hamdullah Hamdi'nin manzum Kıyâfetnâme'sidir. Mesnevi şeklinde yazılmış 153 beyitlik eserde renk, boy, yanak, saç, sakal, baş, alın, çene, el, parmak vb. yirmi altı başlık altında karakter tahlilleri yapılmıştır. Diğer Türkçe kıyafetnâmeler arasında Uzun Firdevsî'nin Firâsetnâme'si, İlyâs b. Îsâ-yı Saruhânî'nin, Abdülmecid b. Şeyh Nasûh'un, Mustafa b. Evranos'un ve Bâlîzâde Mustafa'nın kıyafetnâmeleri sayılabilir. Nesîmî'nin Kıyâfetü'l-firâse'si, Visâlî'nin Vesîletü'l-İrfân'ı ve Lokmân b. Hüseyin'in (Seyyid Lokmân Çelebi) Kıyâfetü'l-İnsâniyye fî Şemâili'l-Osmâniyye'si de en çok bilinen eserlerdir. Kıyâfetnâmelerin son meşhur örneği, Erzurumlu İbrâhim Hakkı'nın Mârifetnâme'si içinde yer alan bölüm dışında onun manzum olarak yazdığı Kıyâfetnâme adlı eserdir. Gevrekzâde Hasan Efendi'nin Kıyâfetnâme'siyle Mustafa Hâmi Paşa'nın Fenn-i Kıyâfet'i ise İbrâhim Hakkı'nın eseri kadar itibar görmemiştir.

Klasik Türk edebiyatında kıyâfetnâme olarak bilinen bu tür halk biliminde ise segir-nâme, ihtilâç-nâme gibi isimleri almıştır.

İnsanlık, hep ileriye doğru bir zaman içinde yaşadığından, hemen her yanı bilinmezliklerle dolu geleceğine ait bir ışık, bir haber, bir tahmin, bir bilgi edinebilmenin umudu ile zaman zaman çok değişik çabalarda bulunmuştur.

İnsanın geleceğine ait yorumlarından en önemlilerinden biri de, bizzat kişinin kendi varlığı, kendi vücudu ile ilgili olanıdır. Bedendeki bazı organların oymaması, seğirmesi ve benzeri durumlara dayanılarak yapılan, bir anlama getirme, yorumlama işine İslam medeniyetindeki Türk yaşayışında ilm-i ihtilâç adı verilmiştir. Özellikle halk arasında geniş bir ilgi gördüğü için bu konuda Türk edebiyatında ihtilâç-nâme, kütüb-ü ihtilâç, segir-nâme adı altında risaleler meydana getirilmiştir.

İhtilâç-nâmeye bazen de kıyâfetnâme içinde ve onun bir bölümü olarak karşımıza çıkar. Mesela Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Marifetnâme adlı eserinin beşinci faslında yer alan ve sekiz nev'e ayrılan kıyâfetnâmesinin sekizinci nev'i bedenî ihtilâçlarla ilgilidir.[6]

Bu çalışma Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2553 numaralı yazarı olmayan bir yazmaya aittir. Daha önceki yapılan çalışmalarda eserin yazarı olarak Kâdî Asker Şerif Mehmed Mollâ Efendî olarak biliniyordu. Fakat tez sürecince bu isim silinmiştir. Yapılan araştırmalarda onun olabileceğine dair bir tespite rastlanmadı. Metinde de yazarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu yüzden daha önceki tezde bazı değişikliklere gidilmiştir. Yazarla ilgili tüm bilgiler kaldırılmıştır. Toplam üç bölüm olarak tasarlanan tez iki bölüme indirilmiştir. Bu bölümlerin ilkinde kıyâfetnâmelerle ilgili genel bilgi verildikten sonra incelemiş eserle ilgili incelemeler aktarılmıştır. Diğer bölümde ise eserin transkripsiyon alfabesiyle okunmuş şekli verilmiştir.

[6] Halil Ersoylu,*Segir-nâme*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,1989,s.27-48.

Bu çalışmada amaç Klasik Türk Edebiyatı içinde önemli bir edinen kıyâfetnâme çalışmalarına bir yenisini daha eklemektir. Fakat her çalışmada olduğu gibi bunda da bazı eksiklerin olması muhtemeldir. Bu yüzden yapılacak olan eleştiriler bizler için son derece önemlidir.

1.BÖLÜM

1.1. Kıyâfet İlminin Gelişimi

Kıyâfet, Arapça bir kelime olup bir kişinin ardından gitmek, iz sürüp gitmek, peşi sıra gitmek, birini taklit etmek, olasılık, görünüm, tarz manalarıyla kavf (قوف (kökünden müştaktır. Kâif sözcüğü ise Araplarda, yerdeki izleri izleyerek bunlardan anlam çıkaran ayrıca fertlerdeki benzerliklere, bilhassa ayaktaki benzerliklere bakarak akrabalık derecesini tespit eden kişi için kullanılırdı. Firâset ise kimsenin ardınca olmak, iz sürüp gitmek manalarına gelir .

Kıyâfet bir terim olarak Türkçeye kılık, bir şeyin dış görünüşü; şekil, heyet, suret; bir kimsenin giydiklerinin bütünü anlamlarıyla geçmiştir. İnsanın görünüşü, beden yapısı Türkçede kıyâfet kelimesi ile Arapçada firaset kelimesi ile karşılanır. Bir kişinin dış görünümünden yani beden yapısından ahlak ve karakter vasıflarını tespit eden ilme de ilm-i kıyâfet ya da Arapların kullandığı ifadeyle ilm-i firâset denilmiştir. Bir kimsenin saç, göz, kulak, el, ayak vs. gibi uzuvlarından ve dış görünüşünden onun ahlak ve karakter hususiyetlerini diğer bir ifadeyle zahirînden batını vasıflarını tahmin etmek olan ilme de kıyafet ilmi denilmiştir.

Bu ilmin mütehassısına, daha doğrusu firâsetle bir kimsenin nesebini bilen kişiye kâyif denir. Türkçe ve Farsçada ise bu mânâ kıyâfet ilmi erbâbı için kıyâfet-şinas tâbiriyle karşılanmıştır.

Kıyâfet ilmi birbiriyle alakalı çeşitli gruplara ayrılabilse de genelde kıyâfetü'l-isr ve kıyâfetü'l- beşer olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Kıyâfetü'l-isr, insanların, sığır,katır,merkep v.s. gibi hayvanların yollardaki ayak izlerinden bahseden bir ilimdir. Bu ilme vâkıf olanlar ayak izleri vâsıtasıyla genci ihtiyardan, erkeği kadından ayrılırlar.

Kıyâfetü'l insâniyye, kıyâfetü'l –ebdan da denilen kıyâfetü'l-beşer veya kıyâfet ilmi ise insanın beden yapısından ahlâki vasıflarını tahmîne ve uzuvlarından nesebine tespite dâirdir.

İnsanı tiplere göre ayırmak teşebbüsü, ilk önce milattan önce V. yüzyılda yaşamış olan Yunan hekimi Hipokrat'ta görülür. Sıhhat ve mizaçla ilgili olarak insan vücudu, dem, balgam,safra ve sevdā olmak üzere dört karışım ihtiva eder.

Eflâtun insanları derin ve sathî olmak üzere ikiye ayırır. Aristo da Platon'un bu ayrımını kabul etmekle beraber görüş açısı kendisini fizyolojik esaslara dayanmaya daha fazla sevk eder.

Ahlâk-ı Muhsinî'de Sâsânî padişahı Nûşirevan için hükemâ tarafından bir firâset kitabı yazılmış olduğunu ve Nûşirevan'ın bu kitaba bakarak hükmettiğini görüyoruz.

Hind âlimlerinin de bu ilim konusuyla alâkadar oldukları bilinmektedir.

Fizyonomi yani kıyâfet ilmi belki aslından bir hayli uzaklaşmış fakat esasta kaynak olmuş yeni bir çok mevzûları ve ilim dallarını doğurmuştur.[7]

1.1.1. Kıyāfet İlminin Kullanım Alanları

İnsanların dış görünüşlerinden ahlak ve karakterlerine dair çıkarımlarda bulunan kıyâfet ilmi Türklerin İslamîyet'i kabul etmesinden sonra girmiş ve bu türde birçok eser verilmiştir. Batı kültüründe fizyonomi, doğu kültüründe ise ilm-i firâset olarak adlandırılan ilim çerçevesinde yazılan eserler sosyal ve kültürel yaşantımızda kendisine karşılık bulmuştur. Siyasilere yol göstermek, nesebi karışmış veya şüpheli kişilerin nesebini belirlemek, köle, cariye ve hizmetçi, memur alımı alımı sosyal hayatı ilgilendiren alanlarda etkin bir şekilde kullanılmıştır.

Siyaset Alanında

Doğu toplumlarında siyâsetnâme türünde yazılan eserlere bakıldığında yöneticilere yol gösterecek birçok nasihata yer verilmiştir. Yöneticilerin firâsetnâme ve kıyâfetnâme türünde yazılmış kitaplara bakarak kararlarını oluşturdukları bvv

[7] Amil Çelebioğlu, *Kıyafetname ve Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyafetnameleri*,Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi ,(Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı), 1979,F:2, S:11, s.305-347.

bilinmektedir. Sâsânî padişahı Nûşirevân için hükemâ tarafından bir kıyâfet kitabı yazılmış olduğu ve Nûşirevân' ın bu kitaba bakarak hükmettiği belirtilmektedir.[8]

Nesep Belirlemede

Kıyâfet ilmi, neseplerinden şüphe edilen çocukların sadece derilerine bakarak, hiçbir şekilde tanımadığı durumlarda anne ve babalarını, anne ve babalarına bakarak da çocuklarını kesin bir şekilde tayin etme amacıyla kullanılmıştır.[9]

Nesep Belirlemede

Kıyâfet ilmi, neseplerinden şüphe edilen çocukların sadece derilerine bakarak, hiçbir şekilde tanımadığı durumlarda anne ve babalarını, anne ve babalarına bakarak da çocuklarını kesin bir şekilde tayin etme amacıyla kullanılmıştır.[10]

Tıp Alanında

Tıp alanında insanın beden yapısıyla ruh yapısı arasında ilişki olduğu görüşünden hareketle karakter tahliliyle psikolojinin fizyotipoloji dalı ve tıbbın bazı dallarında psikiyatrik teşhis ve tedavi alanlarında kullanılmaya başlanmıştır.[11]

Köle ve Cariye Alımlarında

Köle ve cariye seçiminde rastgele davranılmaması kişinin menfaati gereğidir. Köle alacak kişinin uyanık, akıllı ve insan değerini bilen, adam sarrafı olması ve işe

[8] Amil Çelebioğlu, *Kıyafetname ve Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyafetnameleri*,Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi ,(Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı), 1979.

[9] Aristoteles, *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, 1990.

[10] Aristoteles, *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, 1990.

[11] Mine Mengi, Kıyāfetnāme mad. ,*Türkiye Diyanet Vakfi İslam Ansiklopedisi* , c.25, İstanbul,2002, s.514.

yarar olanını tanıması için de kıyâfet ilmini bilmesi gerekir. Kişi bu ilme vakıf değilse yanına bu ilme sahip birini alması doğru bir uygulamadır.[12]

Memur Alımında

Kıyâfet ilmi devlet dairelerine memur alımında da kullanılmıştır. Köle ve cariyeler gibi hizmet işlerinde çalıştırılanlar için gerekli görülen bütün temel kıstaslar memur alımlarında da uygulanmıştır. Çeşitli görevlere atanacak kişilerde görevlerine uygun fiziksel özelliklere dikkat edilmiştir. Kişilerin belli özelliklere sahip olması memuriyette aranırken belli özelliklerin (kel, köse, sağır, çirkin vb.) olmaması da istenmiştir. 16. yüzyıl şairlerinden Köse Meâlî, ilmiyeye mensup zeki bir kişiyken sakalının köseliği ve çirkinliği yüzünden müderrisliği engellenmiştir.[13]

1.2. Kıyâfet İlmine Ait Terimler

Kıyâfet ilmi kıyâfetnâmelerde iki ana bölüme ayrılarak ele alınmıştır: Şer'î ve Hükm'î kıyâfet.

A. Şer'â Kıyâfet

Şer'i kıyâfet, bireyin sezgi ve manevi özellikleriyle ulaştığı bir bilgidir. Bu durum sonradan kazanılamaz ve insanda fıtraten bulunur. Peygamberlerin ve velilerin ulaştığı bir düzey olarak da tanımlanmıştır. Çalışmayla elde edilmez, Allah vergisidir. Ayrıca kıyâfet karşısında nefsin ve aklın şek ve şüpheye düşmesi ihtimali yoktur.

Şer'î kıyâfet odur ki; kıyâfet sahipleri bir kişiye basiret gözüyle baktıkları zaman kişinin ahlâk ve tavırlarındaki gizli açık her şeyi ayan beyan görürler. Bunlar kişilerin dış görünüşlerine ve emarelerine iltifat etmezler. Bu yönden, kıyâfet seçkin peygamberlerin kıyâfeti ve Müslüman velilerinlerin de kiyâsetidir.[14]

---

[12]Adem Ceyhan, *Bedri Dilşad'ın Murād-nāmesi 1-2* , MEB Yayınları, 1997, s.162.

[13]Ramazan Sarıçiçek, *Risālet-i Kıyāset-i Firāset İlm-i Firāset Yüzler Hāli Söyler*, Büyüyen Ay Yayıncılık, 2014, s.61

[14]Ramazan Sarıçiçek, *Risālet-i Kıyāset-i Firāset İlm-i Firāset Yüzler Hāli Söyler*, Büyüyen Ay Yayıncılık, 2014, s.37.

Şer'î kıyâfetle ilgili şu olay anlatılır: Hz. Osman'ın yanına bir kişi gelir. Bu adam yolda rastladığı bir kadına şehvetle bakmıştır. Hz. Osman bu adama bakınca:

_ Sizden biriniz bize gelir mi ki gözlerinde zina belirtisi olsun, der.

Bunun üzerine adam:

_ Resulullah'tan sonra vahiy var mıdır? diye sorar. Hz. Osman:

_ Yoktur, fakat firâset delili vardır, cevabını verir. [15]

B. Hükmî Kıyâfet

Hükmî kıyâfet, insanın zâhiri yönüyle ilgili olup tabiat bilimlerine daha yakın olduğundan asıl kıyâfet ilminden sayılmaz. Hükmî kıyâfet denmesinin sebebi de tamamen tecrübeye ve gözleme dayanmasındandır. Bu anlayış İslâm âlemine İslâm öncesi kültürlerden geçmiştir.

B.1. Hükmî Kıyâfetin Bölümleri

İlm-i Kıyâfet

İnsanların dış yapısından yola çıkarak ahlak ve karakter özellikleri hakkında bilgi verme işlemi kıyâfet ilmi olarak adlandırılır. İnsanın görünen özelliklerinden görünmeyen özelliklerini tahmin ve tespit etme olarak da tanımlamak da mümkündür.

Arapça kavf kökünden türeyen kıyâfet kelimesi iz sürüp gitmek, takip etmek, peşi sıra gitmek anlamına gelir. Kelimenin Türkçe'de ve Farsça'da ayrıca kılık kıyafet, elbise, şekil, görünüş mânaları da vardır. İnsanın görünen dış özelliklerine bakarak görünmeyen iç özelliklerini anlamaya çalışan kimseye de kâyif veya kıyâfet-şinâş denilmiştir. Arapça'da firâset kelimesi de iz sürmek, birinin arkasından gitmek anlamına geldiğinden Arap âlim ve edipleri kıyâfet yerine daha çok firâset kelimesini

[15] Ali Çavuşoğlu, *Kıyâfetnâmeler*, Akçağ Yayınları, 2004, s.25.

kullanmışlardır. Nev'î'ye göre kıyâfet insanın bazı uzuvlarının durumlarından, renginden, dış görünüşünden hareketle, onun hakkında iyiliği ve kötülüğüne dair bir takım hükümlerde bulunmaktır.[16]

Kıyâfet-i Beşer

Kıyâfetü'l beşer, insanların uzuvlarından yola çıkarak onun nesebi, kişiliği, inançları, eğilimleri, hastalıkları ve bahtı hakkında bilgi veren ilimdir. Bu ilimle kâyif olan kimse sadece insanın derisine bakarak nesebinin asaletini anlayıp bazılarının ecdatının karakterleri hakkında hüküm verip neseplerinin sahihliğini kesin olarak belirler. Kâyif olan kimsenin, insanların sadece derisine ve diğer azalarına bakarak hüküm vermelerine kıyâfet-i beşer adı verilmiştir.

Kıyâfet-i İsr

Sözlüklerde ayak izi olarak karşılığı bulunan isr kelimesinden de anlaşılacağı gibi ayak izlerini inceleyen bu izlerden çeşitli çıkarımlar yapan ilimdir. Bu ayak izlerine bakılarak, izlerin sahibinin cinsiyeti, yaşı, o anki sağlık durumu, fiziksel özellikleri gibi birçok konuda çıkarımlarda bulunulur. Bu ilim, iz kıyâfeti olarak da bilinir ve kaçan ya da kaybolan insan ve hayvanların izini sürmek için kullanılır.[17]

Kıyâfet-i isr için Taşköprüzâde ilm-i kıyâfet dahi derler diyor. Bu ilim ayak ve tırnak izleri üzerinedir. Bu ilimde görme, hayal ve hafıza gücü çok önemlidir. Hatta bu ilmi bilenler ayak izinin yaşlıya mı gence mi ait olduğunu bilebilirler.[18]

Özelikle toprağı inci olan yerlerde ne kadar hafif de bassa görülür. Türkçede ise buna iz izlemek denir.

---

[16]Fahri Unan, *16. Yüzyıl Ulemāsından Nev'ī Efendi'ye Göre İlim ve İlimler*, Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Kongresi, 1999, s.257.

[17]Cevat Yerdelen, *Türk Edebiyatında Kıyāfetnāmeler ve Niğdeli Visālī'nin Vesiletü'l İrfān Adlı Kıyāfetnāmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988, s.42.

[18]Taşköpri-zāde Ahmet Efendi, *Mevzuatü'l Ulum Tercümesi* (*Kemāleddin Mehmed Efendi*), Derssadet Matbaası, 1313, C.1, s.379-381.

İlm-i İrâfet

İrâfet, firâset ehlinin şu anda meydana gelen olaylardan yola çıkarak gelecekte olacak olaylar hakkında yorumlar yapması temeline dayanan ilme verilen addır. Bu ilme sahip olan kişiler, olayların oluşum şartlarını, olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini gizli ve açık delillerini iyi bir şekilde ortaya koyarak gelecekte ne tür olayların ortaya çıkabileceği hakkında fikir yürütürler.[19]

Ehl-i irafet, bazı hadiselerden, aralarında gizli bir münasebet veyahut benzerlik olan başka hadiseler hakkında sonuç çıkarmadır. Nitekim anlatılır: İskender Arap beldelerinde bir şehri ele geçirdi. İrâfet ile tanınan bir dokumacı kadın kaftanlık bezler dokuyordu. İskender heybet ve azametle yürüyünce ülkenin padişahına dedi: Ey kadri yüce padişah! Lütuf ve ihsan sahibi Allah seni ihsanıyla destekleyip yakın bir zamanda yeni bir hükümdar ve dünyanın bir ucundan diğer ucuna olan en geniş tarafları olan toprakları "Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık." (Sād/38:26)ayeti hükmünce verir ve kuşandırır. Az zaman geçmeden genç padişah etrafıyla geldi. Hatun irâfe etti: Ey talihli padşah sakın gafil olma ki devletinin yıldızı batıp İskender gazap ederek senin memleketini ele geçirir zor ve eziyetle saltanatını elinden alır. Bunu duyunca padişah çok hiddetlendi. Bunu gören kadın "Ey padişah gazap ve hışımdan kendini kurtar. Şüphesiz ki nefisler alametlerle birçok hallere vakıf olur. Zira İskender bu makamdan geçtiği zaman ben bezimin enini boyunu tahmin ediyorum. (Yani artık vefat etmiş olurum.) Ne zaman ki padişah gitti bezimden elimi çektim kesmekle meşgul idim. Gerçekten de ne dediyse az zaman sonra gerçekleşir.[20]

İlmü'l Hutûtı Ekūff ü Akdâm

[19] Süleyman Uudağ, Firāset mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* ,c.13, İstanbul,1996, s.116-117.

[20] Ramazan Sarıçiçek, *Risālet-i Kıyāset-i Firāset İlm-i Firāset Yüzler Hāli Söyler*, Büyüyen Ay Yayıncılık, 2014, s.35.

İnsanın el, alın ve ayağında bulunan çizgilerden hareketle hükümlere ulaşmaya çalışmak şeklinde tanımlanabilir. Elde bulunan çizgilerden yola çıkılarak kişinin hastalık, sağlık, zenginlik, fakirlik gibi durumlarına dair çıkarımlar yapabilmektedir.

Elümüň ayâ ve esrârına sen eyle nazar

Bilesün tâ ki va'îdüňden irer baňa zarar[21]

İlmü'l-İhtilâc (İhtilâc-nâme- Segrime İlmi)

Araplarda ilm-i ihtilâc, Türkçe'de seğir-nâme olarak adlandırılan, insan vücudunun bazı azalarında fizikî bir sinir ve adale hareketi olarak seğirmelere toplumca, çok eski çağlardan beri, gelecekteki olayların bir işareti ve habercisi manasının yüklendiği ve böylece bunlara hususî bir değer atfedildiği bilinmektedir.[22]

Bedendeki bazı uzuvların oynaması, seğirmesi ve benzeri durumlara dayanılarak yapılan anlamdırma, yorumlama işine İslâm medeniyetindeki Türk yaşayışında, seğir-nâme veya ilm-i ihtilâc adı verilmiştir.[23] Kâtip Çelebi, Keşfü'z-zünûn'da şu bilgiyi verir: Bu ilim firâset ilminin dallarındandır. Şeyh Dâvûd el Antâkî tezkiresinde şöyle dedi: Seğirme organın veya bedenin istek dışı hareketidir, yapanla ilgili bir sebepten olur, bu buhardır, maddi bir sebepten olur, bu buharlaşmış gıdadır, şekille ilgili bir sebepten olur, doğanın gücü yettiği zaman ortaya çıkar ve seğirme sırasında vücudun genel ve özel olarak deprem sırasındaki yerin durumu gibidir.[24]

İlmü'l Ektâf

[21]Ali Çavuşoğlu, *Kıyâfetnâmeler*, Akçağ Yayınları, 2004, s.25.
[22]M. Kemal Özergin, *Eski Bir Seyirme-nâme*, Türk Folklor Araştırmaları, 1967,C.1, s.4331.
[23]Halil Ersoylu,*Segir-nâme*, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten,1985,ss.27.

[24]Kâtip Çelebi, Keşfü'z- Zunūn, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2012, C. 1-5, ss.77.

İlmü'l- ektâf'ı keçi ve koyunun kürek kemiğine bakıp savaş, barış, kıtlık ve bolluk konusunda bir sonuç çıkarma ilmi olarak tanımlamak mümkündür.[25] Bu ilimde cüz'î işlerden ziyade küllî işlerle ilgili çıkarımlarda bulunurlar. Nazar ettikleri kürek kemiğinin levhasını, pişirmeden önce alır evvel yere bırakır daha sonra da alıp bakarlar. Onun üzerindeki farklı durumlarından yani parlaklık veya bulanıklığından ve kırmızılığı veya yeşilliğinden âlemde olacak olan kıtlık ve bolluğa, savaş veya barışa, kimin galip kimin mağlup olacağına dair hükümler çıkarırlar. Kemiğin dört bir tarafı ise dünyanın dört tarafını temsil edecek şekilde tespit edilmiştir. Çıkarılan hükümleri de işaretli yerlerin temsil ettiği yere nispet ederlerdi.

İlm-i Nüzûlü'l – Gays

Bulut, gök gürültüsü ve şimşeği araştırıp yağmurun yağıp yağmayacağına dair çıkarımda bulunma ilmidir. Taşköprizâde bu ilimle alakalı olarak insanlar arasında bu ilimde ihtisas sahibi olanların yağmura olan ihtiyaçları dolayısıyla Araplar olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden bu ilim tecrübe ile ortaya çıkmıştır. Zira onlar dağ ve tepelerde yerleşmiş olup geçimleri ziraat ve meracılık olduğundan bu sanata önem vermişlerdir.[26]

İlm-i Riyâfe

Yer altı sularını arayıp bulma işidir. Bu bilgiye sahip kişilerin toprağı koklayarak suyun yakın mı uzak olduğunu bildikleri söylenir. Bu ilim sayesinde bir yerde suyun var olup olmadığını, varsa ne kadar derinlikte olduğunu; toprağı koklayarak, orada yetişen bitkilerin türlerinden, canlıların hareket tarzlarından hareketle; bilebilecekleri söylenir.[27]

İlm-i İstinbâtü'l – Ma'âdin

---

[25] Süleyman Uudağ, Firāset mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* ,c.13, İstanbul,1996, s.116.

[26] Taşköpri-zāde Ahmet Efendi, *Mevzuatü'l Ulum Tercümesi* (*Kemāleddin Mehmed Efendi*), Derssadet Matbaası, 1313, C.1, s.382-383.

[27] Ali Çavuşoğlu, *Kıyāfetnāmeler*, Akçağ Yayınları, 2004, s.30.

Madenlerin yerinin belirlenmesi ve çıkarılması ilmidir. Zira cevherler dağların derinliklerinde ham halleriyle ve karışık bir şekilde bulunurlar ve gümüş ve altına ve diğerlerine elbette bazı alametler gerektir. Böylece bu sanata talip olanlar dağların damarlarındaki maden alametlerini tanımakla ham maddenin olup olmadığına da karar vermiş olurlar. Ta ki dağların derinliklerinde olan filizlerini bulabilsinler.[28]

İlmü'ş- Şammât ve Hiyelân

İnsanın burnu ve vücudundaki benlerin durum ve özelliklerinden karakterinin bilinmesini öğreten ilimdir. Taşköprizâde Mevzu'atü'l – Ulûm adlı eserinde buna dair bilgi verilmiştir.

1.2.1. Kıyâfet İlminde Karakter Analizleri

Alın: Kişilerin düşünce becerilerine,

Kaş: İrade ve karar verme alışkanlıklarına,

Göz: İnsanın bakış açıları, açık fikirli, hoşgörülü olup olmadığına ve stres düzeyine,

Göz Kapakları: İçtenlik, istek veya zıt durumlarını işaret eder.

Burun: Meslek hayatındaki tercihler, maddi konulara duyarlılık, iş tatmini ve güven konularına,

Kulak: Karşındakini etkileme ve etkilenme düzeyi, bağımsız hareket etme düzeyi, gerçekçilik dengesi, verileri algılama ve kabul etmeye,

Ağız: İletişim ve kendini ifade etme isteği, kötümserlik/iyimserlik dengesine,

Dudak: Düşüncelerini ortaya koyma biçimini, cinselliğe bakış açısı, duygularını gizlemedeki duyarlılığına,

---

[28]Taşköpri-zāde Ahmet Efendi, *Mevzuatü'l Ulum Tercümesi* (*Kemāleddin Mehmed Efendi*), Derssadet Matbaası, 1313, C.1, s.382.

Dişler: İnatçı ve utangaç olmaya,

Yanaklar: Kişisel kudreti, enerji kullanımı ve insanlara yardım etmeye,

Çene: Gerektiğinde ortaya koyabilme yeteneği, saldırganlık içgüdüsü, eleştiriye açık olmaya,

Gamze: Eğlenceli olma, mizah yaklaşımını ve cömertlik ve yardımsever olma,

Çukur Göz: Büyüklenmeye, kibirlenmeye ve gururlanmaya,

Siyah Göz: İtaat etmeye ve boyun eğmeye meyilli olmaya,

Kahverengi Göz: Yiğitlik ve cesarete

Ela Göz: Edep, terbiyeli ve görgülü olmaya,

Mavi Göz: İleri görüşlülük ve zekaya,

Çini Mavi Göz: Zarar verme yönüne,

Küçük Göz: Tabiatı hafif meşrep olmaya,

Büyük Göz: Ahlak ve zarafetine,

Yumru Göz: Sahibinin kıskanç olmasına,

Mutedil Göz: Sevimli ve hayırsever olmasına,

Sert Saç: Akıl, cesarete ve cürete,

Yumuşak Saç: Yılışıklığa, korkaklığa ve cesaretsizliğe,

Sarı Saç: Kibir, gurura ve hiddete,

Siyah Saç: Sabır ve sükūnete, hālim ve selim olmaya,

Az ve Seyrek Saç: Zarafet, letafet ve irfana yani temizlik, güzellik ve hoşluk ve marifetli olmaya,

Sık ve Çok Saç: Anlayış ve kavrayış azlığına,

Kumral Saç: Her bakımdan güzel tabiata ve hoşluğa,

Büyük Yüz: Ahmaklık ve idrak azlığına,

Küçük Yüz: Kibir, büyüklük ve gurura,

Yassı Yüz: Sade dil yani bön olup çabuk kanmaya,

Yumru Yüz: Cimrilik ve hastalığa,

Zayıf Yüz: Hilekārlığa ve düzenbāzlığa,

Enli Yüz: Ahlakı ve tabiatı ağır olmaya,

Geniş Yüz: Sözlerinin çoğunun acı olmasına, sivri dilliliğe

Yuvarlak Yüz: En makbul olandır ve güzel hāl ve ahlaka dair işaretler sunar.

Kıyâfet ilmine göre yüz insanın duygusal, zihinsel ve fiziksel olarak huylarını ve karakter özelliklerine dair tahminlere imkân vermektedir. İnsan yüzünde ayırt edici ve fark edilen bir özellik olan benler de kişinin kişiliğine dair işaretler barındırır. Söz gelimi; benlerin yeri ve büyüklüğü kişilikle ilgili farklı özellikler sunar. Bir güzellik ögesi sayılan benlerin de bulundukları yere, rengine ve cinsine göre kazandıkları farklı anlamlar vardır. göz kapağında olan ben, hassas bir yaradılışı, gözün alt kapağında olan benin meraklı ve kuruntulu bir yaradılışı; sağ şakaktaki et beninin kararsızlığı; alnın sağ yanındaki benin güçlü bir belleği ve hızlı kavrayışı, uzun ömrü, alnın solundaki ben, dengeliliği; iki kaş arasında sağda benin aşka düşkünlüğü, hoş sohbetliliği, iyi bir geleceği işaret etmektedir. [29]

Mârifetnâme'deki mısrada, insan bedeninin her bölümü orta hâlli olmasının gerektiği, normal olanın güzel olduğu ve özellikleri normal olanın gönlü çektiği ifade edilmektedir.

[29]Sedat Maden, *Türk Edebiyatında Kıyāfet İlmi ve Kıyāfetnāmeler*, Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, 2017,s.11-22.

Eyü yüze bu vasf olur kafî

Mu'tedil ola cümle evsafı

Hamdullah Hamdi beytinde, iyi olacak vasıfların ne az ne de çok olması gerektiğinden, orta hâlli özelliklere sahip olan kişinin ussal ve ruhsal özelliklerinin de iyi olacağından bahseder.

Atasözü, doğa, insan ve toplum üçgeninde yaşanmış gerçeklerin değer yargılarını taşırlar. Bu yönleri ile kıyafet ilmi ile aralarında yakın bir ilişki de söz konusudur.

"Atta karın yiğitte burun.

Çirkin evin toplar, güzel karı düğün gezer.

Körden savaktan, meyvesi bitmedik kavaktan sakın.

Boyu sırık, aklı kıvrık.

Bir dirhem et bin ayıp örter."[30]

Bu örnekler atasözlerinde karşımıza çıkan bazı örneklerdendir.

1.3. Tür Olarak Kıyâfetnâme

Bir kimsenin saç, göz, kulak, el, ayak, alın gibi organlarından ve dış görünüşünden onun ahlâk ve karakter husûsiyetlerini, diğer bir ifadeyle zâhirinden bâtinî vasıflarını tahmin ve tespit etmek olan ilme kıyâfet ilmi, eserlere de kıyâfetnâme denir. Bu işi yapan yani insanın görünen dış özelliklerine bakarak görünmeyen iç özelliklerini anlamaya çalışan kimseye de kâyif veya kıyâfet-şinâs denilmiştir. Kıyâfet-nâmeler edebî maksatla yazılmamıştır.

[30]Türker Acaroğlu, *Türk Atasözleri*, İletişim Yayınları, 1993,İstanbul; Ömer Asım Aksoy*, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi, 1995, İstanbul; Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, 2011, Ankara.

Dış görünüşün iç dünyayı yansıtması tezi, divan edebiyatında kıyafetname denilen metinlerin hazırlanmasına yol açmıştır. Bugün Batı'da fizyonomi adıyla bilinen ve kullanılan bir bilim dalı olarak devam eder. Alimler kıyâfetnâme ilmini açıklarken ayet ve hadislerden de istifade etmişlerdir.

Bir kişinin dış görünüşüne bakarak onun tabiatı hakkında ileri atılan yargılar zaman içerisinde kalıplaşmıştır. Kalıplaşmasının bir sebebi de deneyim ve tecrübe ile bu yargıların doğruluk payının yüksek oranda doğru çıkmasıdır. Aslında bu tür eski Türk edebiyatının halktan kopuk olması tezini bir nebze hafifletir, çünkü insanın dış görünüşüne, davranışlarına, kıyafetine varıncaya kadar ilgi göstermiş bir edebiyat vardır karşımızda.

1.3.1. İslam Dünyasında Kıyâfet İlmi

Müslüman toplumlarda özellikle Araplar arasında firâset ilminin müstakil olarak geliştiği görülür. Cahiliye ve öncesinde firâset ilmiyle uğraşanlar kâyif olarak adlandırılmış ve bunlara çok itibar edilmiştir. Kinane'den Müdlic kabilesi bu alanın uzmanı olarak kabul ediliyor ve ilmin babadan oğula geçtiği yaygın olarak söyleniyordu. Büyük fıkıhçılarda çoğunlukla nesep doğrutulmasında bu taifeyi güvenli buluyorlardı. Hatta İslamiyet döneminde, Peygamberimiz bu kabileden Mücezzir adlı bir kayife o zaman dedikodu konusu olan Zeyd ve oğlu Usame'nin neseplerini doğrulatmıştır.

Hz. Peygamber zamanında, Usame b. Zeyd ile babası Zeyd b. Harise konusunda insanlar arasında Zeyd'in beyaz tenli, Usame'nin siyah tenli olması sebebiyle dedikodu bulunmaktadır. Birçok insan Usame'nin Zeyd'in çocuğu olmadığı kanaatindedir. Bir gün her ikisi de mescitte bir örtünün altında ayakları dışarıda olduğu halde yatarken, o günün meşhur kâifi Mücezzizu'l Mudlıcî ikisini bu halde görür ve ayaklarına bakarak "bu ayaklar, bu ayaklardandır," der. Hz. Aişe'(r.a) nin belittiğine göre kâifin bu ifadesini duyan Resulullah (s.a.v.). yüzü güleç bir halde yanına gelir ve şöyle; Ey Aişe duydun mu? Mücezzizu'l Mudlıcî Usame ile Zeyd'i

bir örtünün altında ayakları dışarı olduğu halde gördü ve " bu ayaklar birbirinindir" dediği aktarılmıştır.[31]

1.3.2. Arap ve Fars Edebiyatında Kıyâfetnâmeler

1) İlk kıyâfetnâme yazarlarından biri İmam Şafiî'dir. El- Kafâ adındaki eseri bugün elimizde değildir.[32]

2) El- Kindî lakabıyla bilinen Yakup İbni İshak Aristo'nun Siyasetnâme' sini Yunancadan Arapçaya Risâle fi'l- Firâse adıyla tercüme etmiştir.

3) Yuhanna İbni Bıtrik Aristo'nun İskender için yazdığı siyaset kitabını Kitabu's – Siyase fi Tedbiri'r – Riyâse adıyla Arapça'ya tercüme edilmiştir.

4) Muhammed İbni Zekeriyya Razi'nin tıbba dair el- Mansûrî isimli on makalelik kitabın ikinci makalesi kıyâfetnâme konusundadır.

5) Kâtip Çelebi, İbni Sînâ' nın da bu konuda Risâletü'l – Firâse adlı risalesi bulunduğunu belirtmiş; ancak eser bugüne kadar ele geçmemiştir.

6) Geverek –zade'nin Kıyâfetnâmesi'nde de İbni Sînâ' nın çağdaşı olan Ebu Sehl Mesîhî'nin Arapça bir kıyâfetnâmesi bildirilmektedir. Eserin nüshası tespit edilememiştir.

7) Ebu Kasım Abdulkerim İbni Havazin Kuşeyri'nin Etvâru Selâtîni'l – Müslimîn adlı eserinin bir bölümü kıyâfetle ilgili genel hükümleri içerir.

8) Fahreddin Râzî'nin Arapça yazılmış Kitâbu'l Firâse adlı eseri kıyâfet geleneğiyle ilişkilidir.

9) Muhyiddin Arabî'nin Et- Tedbîrâtu İlâhiyye fi İslâhi'l – Memleketi'l İnsâniyye isimli eserinin sekizinci bâbı kıyâfet hakkındadır.

---

[31]Ali Çavuşoğlu, *Kıyâfetnâmeler*, Akçağ Yayınları, 2004, s.35.

[32]Cevat Yerdelen, *Türk Edebiyatında Kıyâfetnâmeler ve Niğdeli Visâlî'nin Vesiletü'l İrfân Adlı Kıyâfetnâmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988, s.50.

10) Ebu Abdullah İbni Muhammed ibni Ebu Talib Ensarî ed- Dımışki' nin Kitâbu'l – Âdâb ve's- Siyâse fi İlmi'n Nazarî ve ve'l Firâse adlı eserinde firâsete yer verilmiştir.

11) Fütûhât'ı Mekkiyye' nin yüz kırk sekizinci bâbı kıyâfet hakkındadır.

12) İbn El Ekfânî' nin İkmâl el Siyâse fî İlm el – Firâse adlı eseri Arapça yazılmış kıyâfetnâme türündeki eserlerdendir.

Fars edebiyatında da kıyâfetnâme türünde eserler yazılmıştır.

13) Sasaniler döneminde İran hükümdarı Nûşirevân-ı Âdil' in, filozofların hazırladığı kıyâfetnâmelerdeki hükümlere göre ülkesini yönettiği kaynaklarda belirtilir. Fakat bu eserin nüshası bulunamamıştır.

14) Kemâleddîn Abdürrezzak Kâşânî' nin Kıyâfetnâme adlı eseri elimizde değildir.

15) Derviş Abdurrahman Mîrek' in Sultan Ebu Said Bahadır' a ithaf ettiği Tuhfetü'l – Fakîr adlı eseri kıyâfet geleneği hakkındadır.

16) Seyyid Ali Hemedânî' nin Zahîretü'l – Mülûk adlı eserinin beşinci bâbının sonları kıyâfetnâme türü hakkındadır.

17) Hüseyin Vâiz Kâşifî' nin kıyâfetle ilgili bir bölüm içeren Ahlâk – ı Muhsinî' si Farsça yazılmış eserler kategorisindedir.[33]

1.3.3. Türk Edebiyatında Kıyâfetnâmeler

Türk edebiyatında yazılmış olan kıyâfetnâmelerin bir kısmı manzum, bir kısmı mensur, bir kısmı manzum – mensur karışık olarak yazılmıştır. Müellifi belli olan kıyâfetnâmeler olduğu gibi bazısının müellifi belli değildir.

[33]Ali Çavuşoğlu, *Kıyāfetnāmeler*, Akçağ Yayınları, 2004, s.41; Ramazan Sarıçiçek, *Risālet-i Kıyāset-i Firāset İlm-i Firāset Yüzler Hāli Söyler*, Büyüyen Ay Yayıncılık, 2014, s.43 - 46 .

1) Bedri Dilşâd Bin Muhammed Oruc' un Sultan 2. Murad' a ithaf ettiği 1426 yılında yazmaya başladığı Murâdnâme isimli mesnevisinin 34. ve 40. bâbları kıyâfetnâmeyle ilişkilidir. [34]

Gerekdür ki ilm-i firâset bile

Bu kez özin ehl-i riyâset bile

2) Fatih Sultan Mehmed devri vezirlerinden Mahmud Paşa' nın muhasibi ve 895/ 1490 yılında tamamlanan Selâtin – nâme isimli eserin müellifi Sarıca Kemâl adı geçen manzumesinde;

Ki düzdüm Türkî dilde iki nağme

Firâset – nâmedir bir Sûz – nâme

beytiyle iki kitabını daha haber vermektedir. Ancak bu eserlerin de nüshası bulunamamıştır.

3) Türkçe ilk müstakil eser Akşemseddinzâde Hamdullah Hamdi' nin manzum Kıyâfetnâme' sidir. [35]

4) Türkçe eserlerden Firdevsî'i Rûmî(2. Beyezid Devri)' nin Firâsetnâme' si de vardır.

5) Sivrihisarlı Şaban' ın Damat İbrahim Paşa' nın emriyle yazdığı eser, mensur ve manzum karışık bir kıyâfetnâmedir.

6) Bayramiyye şeyhlerinden İlyas İbni İsâ – yı Saruhânî' nin Kıyâfetnâme' si vardır.

7) Abdülmecid ibni Şeyh Nasuh' un manzum Kıyâfetnâme' si bulunmaktadır.

---

[34]Adem Ceyhan, *Bedr-i Dilşad' ın Murādnāmesi*, 1-2, Meb Yayınları, 1997.

[35]Amil Çelebioğlu, *Kabus- nāme Tercümesi Murad- nāme' ye Dair* , Eski Türk Araştırmaları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1998, s.141- 150.

8) Mustafa ibni Evranos' un Kıyâfetnâme eseri mevcuttur.

9) Bâlî – zâde Mustafa Efendi' nin tamamlayıp 3. Murad' a ithaf ettiği Firâset –nâme' si bu türdeki eserlerdendir.

10) Bâlîzâde' nin çağdaşı Nesîmî' nin Kıyâfetü'l – Firâse adlı eseri vardır.

11) Niğdeli Visâlî' nin Sultan 3. Mehmed' e ithaf ettiği Vesiletü'l- İrfân ismiyle bir firāsetnâmesi vardır.[36]

12) Seyyid Lokman Çelebi bin Hüseynî el- Urmevî el- Abûrî' nin 1601' de yazdığı Kıyâfetü'l- İnsâniyye fi Şemâili'l- Osmâniyye' si vardır.[37]

13) Şeyh Ömer Halvetî' nin manzum Kıyâfet- nâme tercümesi vardır.

14) Ömer Fânî Efendi' nin Kıyâfetnâme' si vardır.

15) Şeyh İbrahim Kûrânî' nin Risâle- i Muhtasar' ı Eşkâl ve Kıyâfet Terceme-i Şeyh İbrahim Kûrânî adlı mensur kıyâfetnâmesi vardır.[38]

16) Erzurumlu İbrahim Hakkı' nın Kıyâfetnâme' si

17) Mustafa Hami Paşa' nın Fenn- i Kıyâfet adlı eseri

18) Hafız Hasan Geverek- zâde' nin Firâset adlı tercümesini

19) Yusuf Halis Efendi' nin Kıyâfetnâme –i Cedîde' si

20) Âkif Mehmed Paşa Yozgatî' nin Terceme-i Risâletü'l – Firâset ve's- Siyâset isimli tercümesini

---

[36]Cevat Yerdelen, *Türk Edebiyatında Kıyāfetnāmeler ve Niğdeli Visālī'nin Vesiletü'l İrfān Adlı Kıyāfetnāmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1988.

[37] Ali Rıza Başkan, *Kıyāfetü'l- İnsāniyye fi Şemāili'l- Osmāniyye*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.

[38]Mahmut Kaplan, *Kıyāfetnāme*, *Beden Kitabı*, Kitabevi Yayınları , 2009, s.85- 107.

21) Avan- zâde Mehmed Süleyman'ın Musavver ve Mükemmel Kıyâfetnâme' si

22) Dımışkî' nin Kıyâfetnâme tercümesini

23) Kalbî ve Kutbî ve Kalbî Lübnânî Sivrî Hazzi ve İsi İrfânî Aklî ve Kelîmî Rûhî ve Hevâyî Hamânî, Kıyâfetnâme eserlerini saymak mümkündür.

Türk kültürü içerisinde yazılmış firâsetnâmelerden müellifi belli olanlar olduğu gibi, müellifi belli olmayanlar da mevcuttur. Müellifi belli olmayan firâsetnâmeler şunlardır:

1) Kıyâfet- nâme, İstanbul Üniversitesi (Eski Eserler), T. Y. 2765.

2) Çorum İl Halk Kütüphanesi, 3165 numaralı mecmuanın 8a- 16a varakları arası [39]

3) İzmir Millî Kütüphane Yazma Eserler 1373/1[40]

4) İstanbul Selimağa Kütüphanesi Emir H.Kemankeş Bölümü 458 numaralı eser

5) Kıyâfet-nâme Hâzâ Risâle-i Kimyâ- yı Sa'adet, İstanbul Üniversitesi (Eski Eserler) T.Y. 4015.

6) Kıyâfet-nâme-i Türkî, Süleymaniye Kütüphanesi, Şehit Ali Paşa Bölümü, 1836 numaralı eser

7) Firâset- nâme, Manisa İl Halk Kütüphanesi, 1858/5 numaralı eserde 108b-116a arası[41]

---

[39] Abdülkerim Gülhan, *Müellifi Bilinmeyen Bir Kıyāfetnāmeye Göre Karakter Tahlili*, *Beden Dili*, 2009, Kitabevi Yayınları, ss.39-60.

[40] Gökhan Türk, *Anadolu Sahasına Ait Bir Kıyāfetnāme Örneği Üzerine İnceleme* , (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, 2007.

[41] Cevat Yerdelen, *Türk Edebiyatında Kıyāfetnāmeler ve Niğdeli Visālī'nin Vesiletü'l İrfān Adlı Kıyāfetnāmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler

Edebiyatımızda mevcut kıyâfetnâmelerin genellikle mensur, Arap ve Fars kültüründen tercüme yahut uyarlama yapılmış eserler olduğu tespit edilmiştir. Bunların içerisinde telif denebilecek en önemli eser Hamdullah Hamdi'nin Kıyâfetnâmesi'dir. Amil Çelebioğlu Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyâfetnâmesi'ni de telife çok yaklaşan bir eser olarak zikretmiş olsa da bu eserin Hamdullah Hamdi'den etkilenerek yazıldığı Ali Çavuşoğlu tarafından vurgulanmıştır.[42]

1.3.4. Türk Edebiyatında Kıyāfetnāmeyle İlgili Akademik Çalışmalar

Amil Çelebioğlu'nun Ankara Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi'nde yayınlanan "Kıyâfet İlmi ve Hamdullah Hamdi ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın" adlı çalışması ile Mine Mengi'nin TDAY Belleten' de yer alan "Kıyâfetnâmeler Üzerine" adlı makalesi de önemli başvuru kaynaklarındandır. Cevat Yerdelen tarafından hazırlanmış olan "Türk Edebiyatındaki Kıyâfetnâmeler ve Niğdeli Visalî'nin Vesiletü'l – İrfan Adlı Kıyâfetnâmesi adlı yüksek lisans tezi, Hayyam Pur'un İstanbul Üniversitesi'nde hazırlamış olduğu "Manzum Kıyâfetnâmeler" adlı lisans bitirme tezi, Hülya Demiray'ın İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsi'nde hazırladığı "Seyyid Lokman Çelebi'nin Kıyâfetü'l- İnsaniye Fi Semâili'l-Osmaniyye'si" adlı lisans tezleri de kıyâfetnâmeler hakkında yapılmış araştırmalardan bazılarıdır.

Adem Ceyhan tarafından yapılan "Bedr-i Dilşâd'ın Murâd-nâmesi" adlı çalışmada 34.bölüm kıyâfetnâmeyle ilgilidir. Gökhan Türk'ün Anadolu sahasına ait bir Kıyâfet-nâme örneği üzerine adlı yüksek lisans çalışması; Bahadır Güneş'in Arapça' dan Türkçe' ye Tercüme Edilen Bir Kıyâfetnâme Metni Üzerine başlıklı makalesi; Müjgan Çakır'ın Kıyâfetnâmeler Hakkında Bir Bibliyografya Denemesi çalışması: Melike Gökcan Türkcan'ın İlm-i Kıyâfet ve Firâset Bağlamında Mustafa İbn-i Evrenos'un "Haza Kitab-ı Firâsetnâme ve Kıyâfetnâme'si bu alanda yapılan çalışmalar içerisinde zikredilebilir.

Enstitüsü, 1988,ss 60; Ramazan Sarıçiçek, *Risâlet-i Kıyâset-i Firâset İlm-i Firâset Yüzler Hâli Söyler*, Büyüyen Ay Yayıncılık, 2014, s.51.

[42]Ali Çavuşoğlu, *Kıyâfetnâmeler*, Akçağ Yayınları, 2004, s.49.

Dr. Ramazan Sarıçiçek'in " Risâle-i Kiyâset-i Firâset/ İlm-i Firâset adlı kitap çalışması, Emine Gürsoy Naskali'nin editörlüğünü yaptığı kitapta yer alan Müellifi Bilinmeyen Bir Kıyâfetnâmeye Göre Karakter Tahlili (Abdülkerim Gülhan), İhtilâc-nâmeler (Eren Ersoy), Manzum Kıyâfetnâmelere Göre Beden ve Kişilik (Bilal Aktan), Kıyâfetnâme (Mahmut Kaplan) çalışmaları kıyâfetnâme geleneğiyle ilgilidir

2.BÖLÜM

2.1. Müellifi Bilinmeyen Bir Kıyâfetnâme

Kıyâfetnâme bir mukaddime olmak üzere yedi bölümden oluşmuştur. Birinci bölüm firaset ilminin tarifi, ikinci bölüm şehirlerin ahlâkı ve özellikleri, üçüncü bölüm erkeklerin özellikleri, dördüncü bölüm mizaç ve bedenin özellikleri, beşinci bölüm insanın başında olan azası, altıncı bölüm elden başka azaların alametleri, son bölüm vücutta olan çizgilerle ile ilgilidir.

Bu çalışma Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2553 numaralı yazarı olmayan bir yazmaya aittir. Daha önceki yapmış olduğumuz çalışmalarda eserin yazarı olarak Kādî Asker Şerif Mehmed Mollâ Efendî olarak biliniyordu. Fakat tez sürecince bu isim silinmiştir. Biz de yaptığımız araştırmalarda onun olabileceğine dair bir tespite rastlamadık. Metinde de yazarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu yüzden daha önce yaptığımız tezde bazı değişikliklere gidilmiştir. Yazarla ilgili tüm bilgiler kaldırılmıştır. Toplam üç bölüm olarak tasarlanan tez iki bölüme indirilmiştir. Bu bölümlerin ilkinde kıyāfetnāmelerle ilgili genel bilgi verildikten sonra incelemiş olduğumuz eserle ilgili incelemeler aktarılmıştır. Diğer bölümde ise eserin transkripsiyon alfabesiyle okunmuş şekli verilmiştir.

2.1.1.Kıyâfetnâmenin Telif/ Yazılış Tarihi

Eserde bununla ilgili hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Sadece 1a'da Büyük Kale tezkirecisi Ali Tevfik'e ait 1225(1810) tarihli mülkiyet kaydı başta es-Seyid Muhammed el- İbad'a ait temellük kaydı vardır. Sonda 1264(1847)'de litografya ile bu yazmanın 1200 nüsha basılması şerhi bulunmaktadır. Dr. Abdullah Öztemiz'den satın alınmıştır.

2.1.2. Kıyâfetnâmenin Yazılış Sebebi ve Sunulduğu Kişi

Eserde bununla ilgili hiçbir bilgiye rastlanmamıştır. Dua bölümünden sonra hemen bölümlerle ilgili bilgilere geçilmiştir.

2.1.3. Kıyâfetnâmenin Bölümlerinin Değerlendirilmesi

Kıyâfetnâme bir mukaddime olmak üzere yedi bölümden oluşmaktadır.

1.Bölüm: Bu kısımda hamd ve duadan sonra kıyâfetnâmenin bölümleri hakkında kısa bilgiler verilmiştir. Bu bölüm 1/b' de yer almaktadır.

Müellif ilk başta hamd ve sena ile başlıyor. Bu kısım içinde Fetih suresi yirmi dokuzuncu ayet bulunmaktadır.[43] Dipnotta da belirtildiği gibi bu ayette genel itibariyle bağışlamadan bahsetmektedir. Müellif de bu ayeti söyleyip daha sonra kendi övgülerine geçmektedir.[44] Burada harf-i mermuzdan bahsedilmiştir. Yani işaret ve ima yoluyla ifade edilmiştir. Her alimin bir harfi bulunmaktadır. Bu bölüm çok uzun değildir. 1/b ve 2/b arasıdır.

Yazar bu bölümde bazı harflere anlamlar yüklemiştir. Diğer bölümlerde karşımıza çıkacak harfleri anlamamızı kolaylaştırmaktadır. Bu bölümde kıyâfet ilmiyle uğraşmış kişilere birer harf verilmiştir. Metnin diğer bölümlerinde karşımıza çıkacak yorumlar öncesi bu harfler bazen tekli olarak bazen de ikili ve üçlü şekliyle verilmektedir. Ṭı harfi Aristo'ya işarettir. Elif harfi iklime işarettir. Ṣad harfi Mansuri'ye işarettir. Mim harfi İmam'a işarettir. Sin harfi İladus'a işarettir. ʿAyn Şafi'ye işarettir. Ḥa cemaate işarettir.

Aristo, bilindiği gibi bu alanda ilk defa bilimsel ve sistemli çalışma yapan ve beden uzuvlarıyla kişilik arasında ilişkiyi ortaya koymaya çalışan kişidir. Aristo'nun bu ilme dair eserlerinin tercümesiyle bu ilmin İslâm âleminde farklı bir nitelik kazanıp yaygınlaştığını daha önce aktarmıştık. Yazar, eserinin bazı bölümlerinde

[43] **Fetih Suresi** Allah'ın elçisi Muhammed'dir. Onunla beraber olanlar da kâfirlere karşı sert, kendi aralarında merhametlidirler. Onları, Allah'ın lutuf ve rızâsına talip olarak hep rükûda ve secdede görürsün. Secdenin tesiriyle yüzlerine simaları oturmuştur; Tevrat'ta onlar için yapılan benzetme budur. İncil'deki misalleri ise bir ekindir: Çiftçileri sevindirmek üzere filiz verir, onu güçlendirir, kalınlaşır ve kendi sapları üzerinde durur. Onlar (müminler) yüzünden kâfirler öfkeden kahrolsunlar diye (böyle olmuştur). Onlar arasından iman edip dünya ve âhirete yararlı işler yapanlara Allah bir bağışlama ve büyük bir ödül vaad etmektedir.

Aristo'nun kimi eserlerinden alıntı yaptığı da görülür. Şâfî bilindiği üzere İslâm Medeniyetinde kıyâfet ilmi ile ilgili ilk eseri yazan kişidir. Eseri elde bulunmasa da kaynaklar bu alanda ilk çalışmaların onun yaptığını aktarmaktadır. Mansûriyye olarak metne alınan ve kendisine bir harf işâret edilen ise yine Arap tıp bilginlerinden olan Muhammed ibni Zekeriya Râzî olmalıdır. Zekeriya Râzî'nîn tıp ilmine dair kitabı oldukça meşhur olup uzun süre Avrupa'da ders kitabı olarak kullanılmıştır. Zira onun tıbba dair eserinin adı El-Mansûrî'dir. İmâm ile kasdedilen kişi ise Fahreddin-i Râzî olabilir. Nitekim Râzî için kaynaklarda "İmam" lakabı kullanılır. Fahreddin-i Râzî, ilm-i kıyâfete dair yazdığı eseri İslâm aleminde bu alanda yapılan en iyi çalışma olarak kabul edilir. Cemâat'ın hangi kaynak olduğu konusunda ise bir tespit yapılamamıştır. Cemâat ile kastedilen genel toplum yargıları olsa gerektir. Yazar, verdiği kişilik özellikleri bu şahısların fikirleri ışığında açıklamaya çalışıyor. Yazar, işâretlenmiş harfler ile kıyâfet ilminde ehil olan bu kişileri ve dolayısıyla onların görüşlerini işâret etmektedir. Bu da eserin birden çok kaynaktan beslenerek oluşturulduğunu göstermektedir. [45]

2. Bölüm: Müellif bu bölümde kıyâfet ilminin tarifinden söz etmektedir. Bu bölümde kıyâfet kelimesi yerine firâset kelimesini kullanmaktadır. Kelimenin sözcükteki manasının zirek olduğunu ifade etmektedir. Zirek kelimesi de zeki, anlayışlı demektir. Bu ilmin hem iç hem de dış yapısıyla ilgilendiğini söyler. İç ve dış yapı birleştiği zaman müellife göre mizaç ortaya çıkmaktadır. Mizaç nefsin altındadır. Bunların hangisi olursa olsun kötü olmaktadır. Bu ilim peygamber ve evliya marifetidir. Bu ilmin riyâfet ve siyâfet ilmine benzediğini söylemektedir. Belki de firâset ilminin bir bölümü olduğunu savunur. Firâset ilmi, insan için riyâfet ilmi su için siyâfet ilmi ise eserler için olduğunu ifade etmektedir. Kıyâfet sözlükte eserlere denmektedir. Bunu bilen kimseye ise kayif denmektedir. Daha sonra bu üç ilmin ayrıntılarına geçmiştir. Riyâfet ilminin suyun yakınlığını ve uzaklığını anlamasını söyler. Siyâfet ilminin ise ayak izleri ve tırnak izlerine benzediğini ifade

[45] Kenan Bozkurt, Kıyâfet İlmi, *Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesi*, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsi,2008.

etmektedir. Bilim bu ilimden faydalanmaktadır. Ama bunu anlayamaz. Bu bölümde bu konuları ele almaktadır. Bu bölüm daha çok diğer bölümlere geçişin bir ifadesidir.

3. Bölüm: Bu kısım alemde olan şehirlerin ahlakı ve durumları hakkında bilgi vermektedir. Bu şehirler Mısır, Şam, Hicaz, Rum, Irak, Hint, Çin, Yemen, Habeş, Nevbe, Sevahil, Maşrık, Yunan'dır. Bu bölüm 2/b ve 3/b arasıdır.

Bu bölümde müellif bütün milletlerin ahlaklarının birbirlerine zıt olduğunu ifade eder. Her milletin insanının farklı olduğunu söylenmektedir. Burada şehirle beraber aslında o millette ele alınmıştır. Burada yer alan şehirler Mısır,Barbar, Şam, Hicaz, Rum, Irak, Hint, Çin, Yemen, Habeş,Nevbe, Sevahil, Mağrip, Maşrık ve Yunan'dır. Bu kısımda daha çok olumlu ve olumsuz siret üzerinde durulmuştur. Burada farklı olan nokta Hint bölümünde anlatılan hikayedir. Bir cariyenin aşık olma hikayesi yer almaktadır. Diğer kısımlarda hep özellik sıralanırken burada hikaye anlatılmıştır. Bütün bölümlerde ortak olarak ele aldığı nokta idrak, fehm ve gaflettir. Bu bölüme başlamadan önce mukaddimede yer alan harfler yer almaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta mukaddimede yer almayan nun harfidir.

4.Bölüm: Bu bölümde müellif erkeklerin ahlakı ve vasıfları üzerinde durmuştur. Bu özellikler zina ehli, düzenbaz, kalbi zayıf, kalbi sağlam, filozof, cesaret ehli, korkak, hayasız, sert, hırslı, tembel, aklı az ve anlayışı az olan erkeklerdir. Bu kişilerin beden ve karakter özellikleri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bölümde müellif daha çok özellikleri renkler üzerinden anlatmaktadır. Bu kısımda iyi olan özelliklerin ne az ne fazla olmaması gerektiğini hep mutedil yani orta halde olması gerektiğini savunmaktadır. Burada her kıyâfetnâmede mevcut olmayan gendum gun ifadesi yani buğday tenli olma geçmektedir. Bu da eserde yöresel kelimelerin geçtiğini de göstermektedir. Bu bölüm 3/b ve 6/a arasıdır.

5. Bölüm: Bu bölümde daha çok bir durumda vücudun vermiş olduğu tepkilere bakılmıştır. Bu özellikler sıcak, soğuk, orta halli, yaş, kuru, ıslaktır. Müellif burada bedenle ilgili birçok özelliğe yer vermektedir. Burada da harf-i mermuzlar yer

almaktadır. Bu bölüm de renkler üzerinde durmaktadır. Yazarın bu bölümde ele aldığı ilk özellik renkle ilgilidir. Yazar, renk konusunun başında vereceği hükümleri bu konuda tanınmış müelliflere dayandırmakta ve burada Mansûrî ile İmam'ın yani Fahreddin-i Râzî'nîn renk konusunda verdikleri hükümleri aktardığını bize işâret etmektedir. Bilindiği gibi Mansûrî olarak bilinen Muhammed bin Zekerya Râzî, İslâm aleminde ve Batı'da oldukça tanınan meşhur bir tıp alimidir. Eseri yıllarca medreselerde ve Batı'da okullarda ders kitabı olarak okutulmuştur. Fahreddin-i Râzî ise firâset alanında Arap edebiyatında en tanınmış eserin yazarıdır. Yazar, bu iki yazardan renk konusunda aktarım yapması, onun eserini hem tıbbi hem de ilmi temellere dayandırdığını göstermekte ve esere bilimsel bir çalışama havası kazandırmaktadır. Yazar bu bölümde insanın vücut renginin kişiliğini nasıl etkilediğini ve renklerin ne tür bir kişiliğin işâreti olduğunu aktarır.[46] Bu bölüm Kenan Bozkurt'un incelemiş olduğu Şaban Sivrihisârî'nin Kıyâfetnâme'si ile çok benzer olması ondan bir bölüm olabileceğini düşündürmektedir. Bu bölüm 6/a ve 7/b arasıdır.

6. Bölüm: Bu bölümde azalarımızın nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Bunlar yaş, alın, kıl, kaş, göz, kulak, burun, ağız, gülmek, nefis,renkler,sakal, boyun, göğüs, arka, kol, arka, zikir, ayak ve boydur. Burası eserin en euzun bölümüdür. Yukarıda belirtilen azalarla ilgili ayrıntılı bilgiler yer almıştır. Burada her bölüm öncesi mukaddime bölümünde yer almış olan harf-i mermuzlardan yer almaktadır. Azaların her birinin nasıl olması gerektiğini açıklamıştır. Genel kanı olan orta halli olması gerektiği yönünde bir kanıya varılmıştır. Mukaddime bölümünde yer alan harf-i mermuzlar daha iyi anlaşılmaktadır. Çünkü her bir aza öncesi bunlar yer almaktadır. Bu bölüm 7/b ve 14 /b arasıdır.

7. Bölüm: Bu bölümde ise vücudumuzdaki çizgilerle ilgili bilgi sahibi olunmaktadır. Bunlar ilk izler, çiftleşme ve ertesi, ömür, baş, el ve tüm özellikler bulunmaktadır. Bu kısım toplam yedi bab olarak ayrılmıştır. Burada da harf-i

[46] Kenan Bozkurt, Kıyâfet İlmi, *Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesi*, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsi,2008.

mermuzlar fazlasıyla yer almaktadır. Ve açıklanmıştır. Bu kısımda dikkat çeken nokta feleklerden bahsedilmesidir. Bu bölüm 14/b ve 25/b arasıdır.

2.2. Kıyâfetnâmenin Şekil Özellikleri

Üzerinde çalışılan eser tür özellikleri itibari ile mensur niteliktedir. Ama içerisinde manzum metin de bulunmaktadır. Beyit ve rubailere yer verilmiştir. Bu kısımlar genellikle Arapça ve Farsçadır. Bunlardan biri şehirler bölümünde yer alan rubai örneğidir. Hint hakkındadır.[47]

Giriş: Bu kısımda önce kısa bir dua bölümü yer almaktadır. Fetih suresi 29. ayete değinilmiştir. Daha sonra kıyâfetnâmenin bölümleri kısa bilgilere yer verilmiştir. Burası bir bölümden oluşmaktadır.

Asıl Konunun İşlendiği Bölüm: İkinci bölümden sonra asıl konuya geçilmiştir. Sırasıyla kıyâfet ilminin tarifi, şehirler, erkekler, beden, azalar ve çizgiler kısmı yer almaktadır.

Hatime: Eserde ayrı bir sonuç kısmı yer almamaktadır. Sadece temmet ifadesi ile bittiği anlaşılmaktadır.

2.3. Kıyâfetnâmenin Muhteva Özellikleri

2.3.1. İnsana Ait Fiziki Özellikler:

2.3.1.1. Tip Özellikleri:

İnsanın başında olan el, ayak azası kılavuzluk yaptığı nesnenin hünerinde der ki her uzvun keyfiyetine sıfatı kanıttır. Her bir uzuv bir fasılla açıkça belirtilmiştir.

Bu bölümde organlarımızın nasıl olması gerektiği açıklanmıştır. Bu organlarımız baş, beyin, kıl, alın, kaş, göz, kulak, dudak ile ilgilidir. Bu organlarımız iç dünyamıza nasıl yansıdığını görmekteyiz. Bu da bize kıyafetnamelerin tanımını yansıtmaktadır.

[47] Bkz. 3/a 21. ve 22. satır

Yaş: Bu bölüm yaşlar ile ilgili bölümdür. Burada kullanılan mermuz harfi ṭı ve sin harfidir. Bu harfler hatırlayacak olursak Aristo ve İladus'a aittir. Bu harflerde büyükbaş ve küçükbaş olarak ayrılmıştır. Büyükbaş aklı kıt ve ızdıraba delil olduğunu gösterir. Küçükbaş ise aklının eksikliğini göstermektedir. Burada müellif büyük olmanın olumlu yönüne bakmıştır. Daha sonra mim ve ṣad harfine geçmektedir. Burada ise deri, beyin, boyun, baş ve alından söz etmektedir. Bunların hem siret hem suret özelliklerini göstermiştir.

Kıl: Bu bölüm baş kılları ve yüz kılları ile ilgili bölümdür. Sık ve uzun saçın kabalığa işaret olduğunu söylemektedir. Mim ṣad mermuz harfini verdikten sonra katı, iri ve katı saçı tarif etmiştir. Mim ve ṣad harfini verdikten sonra siyah ve kızıl kıldan bahsetmiştir. Sin, mim ve ṣad harflerinden sonra turan kılın nasıl olması gerektiğini söylemektedir. Omuzda ve karında çok olan kılların olumsuzluğunu söylemektedir. En uygun olan vasat olanın olduğunu ifade eder.

Alın: Bu bölüm alınla ilgili bölümdür. Yassı, küçük ve büyük alının özelliklerinden bahsedilmiştir. Küçük alının cahilliğe ve cimriliğe delil olduğunu söylemektedir. Küçük alnın cahilliğe ve cimriliğe delil olduğunu söylemektedir. Buradan sonra mermuz harflerini verip damarlardan sözü açmıştır. Orta alnın uygunluğunu savunmaktadır.

Kaş: Bu bölüm kaşlar ile ilgili bölümdür. Mermuz harflerinden sonra uzun, kemer, çatık, açık ve ince kaşın nasıl olduğunu ifade etmektedir. Kaşın kılı çok olmak kedere ve kelamı vefasız olduğunu dile getirir. Uygun kaş müellife göre orta ve burundan yüksek olması gerekmektedir.

Göz: Bu bölüm gözler ile ilgili bölümdür. Yıldıracı, çukur, maymun, gökve titretici, küçük, katı, kısa, kori gök, katı, kızıl gözden bahsetmektedir. Buradan sonra Arapça bir nazm vermiştir. [48] Çukur göz kötülüğe işaret ettiğini söyler. Küçük göz

[48] Naẓr eṣ –sıyyān fî naẓr hâ ve ḳuvvet –i rûḥ ve keṣret –i feraḥ hey delîl el –ʿömr ṭavil bela y-ı tarḥ

yumru ve yengeç gözüne benzer olduğunu dile getirir. Keçi, yeşil ve yumulan göz ile devam etmiştir. Bunların daha çok siret özelliklerini vermiştir. Yine burada da mermuz harflerini kullanmıştır,

Kulak: Bu bölüm kulaklar ile ilgili bölümdür. Ahmaklığa, yalancılığa, yaramazlığa delil olduğunu söyler. Büyük, küçük, zayıf, kıllı özelliklerden bahsediyor. Uygun olanın ise müellif büyüklükte ve küçüklükte başa bağlı olduğunu savunmaktadır.

Burun: Bu bölüm burun ile ilgili bölümdür. Burun acı, ince olmak ahmaklığa tenbelliğe delil olduğunu gösterdiğini söyler. Yoğun, dolu, acı, uzun, ince, yay, eğri ve yassı olması gerektiğini söylemektedir. Burun ve alnın bitişmesi gerektiğini dile getirir. Uygun olanın ise boynuna ve yüzüne bağlı olduğunu söylemektedir.

Ağız: Bu bölüm ağız ile ilgili bölümdür. Ağız yiğitliğe ve anlayışa delil olduğunu söylemektedir. Mermuz harflerini verdikten sonra küçük ve orta ağızın özelliklerini sıraladıktan sonra dudakların özelliklerine geçmektedir. Yufka, kalın, kızıl gibi özelliklerden söz etmektedir. Sonra da diş özelliklerine yer vermiştir müellif. Burada günümüzde farklı olan bir şey dikkatimizi çekmektedir. Arası açık olan dişin iyi olduğunu söylemektedir. Cahiliye döneminde de bu şekilde kabul edilmekteydi. Müellifin de bundan etkilendiğini söylemek yanlış olmaz.

Yüz: Bu bölüm yüz ile ilgili bölümdür. Etli, zayıf, uzun, sarhoş, utanır, gamgin, korkak özellikler yer almaktadır. Bunların da aralarında mermuz harfler bulunur. Müellif bütün bölümlerde mukaddimede yer verdiği harflere yer vermektedir. Bunlar tesadüf ürünü değildir. Orada yer vermiş olduğu alimlere atıf niteliğindedir. Yanaklar etli olmak tabiat yoğunluğuna işaret ettiğini dile getirir.

Ses: Bu bölüm sesler ile ilgili bölümdür. Yüce, yoğun, alçak, tiz seslerin eserinde nasıl olması gerektiğini söylemektedir. müellif eserinde Alçak ses akıl yoğunluğuna delil olduğunu göstermektedir.

Gülmek: Bu bölüm gülmek ile ilgili bölümdür. Az gülmenin akıl, fikir, anlayış çokluğunda olduğunu dile getirir. Müellif gülmeyi iyi karşılamaz. Hep olumsuz yaklaşmaktadır. Sadece bir kişi gülerken yüzü kızarırsa ve utanırsa iyi olduğunu düşünmektedir. Kuran-ı Kerim'de ve çeşitli hadis kitaplarında da kahkahayla gülmeye olumsuz anlamlar yüklenmektedir.[49] Müellif de bunları destekler niteliktedir.

Nefis: Bu bölüm nefisler ile ilgili bölümdür. Uzun, yüce ve zayıf nefis müellif tarafından ele alınmıştır. Uzun nefisin yaramaz ihsana delil olduğunu dile getirir.

Renkler: Bu bölüm renkler ile ilgili bölümdür. Siyah, kızıl, sarı, kalay rengine değinmiştir. Rengin siyah olması gama, kedere , yaramaz olduğunu göstermektedir.

Doğada bulunan renkler ulusların kültürel yaşamı içerisinde, ifade ettikleri birincil anlamlarının yanında çeşitli anlamlar da kazanmıştır. Renklere yüklenen bu anlamlar, oldukça uzun bir tarihsel sürecin ardından ortaya çıkmakla birlikte bu tarihsel süreç içinde kazandığı çeşitli anlamların üst üste bina edilmesiyle günümüze kadar gelmiştir.

Prof. Dr. Reşat Genç'in yazdığına göre; "Bunlardan, A.Alfoldi şu bilgileri vermektedir: 'Moğol kavimlerinin bayrak direklerinde sallanan beş renkli hamailler (yeşil, beyaz, kırmızı, kara ve sarı), şüphesiz Çinlilerde olduğu gibi onlarda da dört kutbun ve dünyanın merkezinin renklerine tekabül eder. Menşei göçebe olup Çin kaynaklarında hayatını idame ettiren ve gök atlarına beş renkli bir kısrak gönderildiğini ifade eden efsane de, bu fikir çerçevesine işaret eder. İşte bundan dolayıdır ki, Asya Hunlarının meşhur kralı Mo-tun'un garp (batı) tarafına (yani esas tarafa) ancak beyaz atlarla; şarka (doğuya) mavi (yani kır) atlarla; şimale (kuzeye) yağız (kara) atlarla ve cenuba (güneye) al atlarla taarruz ettiğini öğreniyoruz.[50]

Tarihsel süreç içerisinde renklerin bu türlü çeşitli sembolik anlamlar kazanmasının yanı sıra manevî anlamlar kazandığı da bilinir. Türk kültürel

[49] **Tevbe Suresi 82. Ayet:** Az güsünler, çok ağlasınlar.
Hz. Ömer: Çok gülenin heybeti azalır, çok şaka yapan hafife alınır.

[50] Reşat Genç, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*, T.C. Başbakanlık AKM Başkanlığı Yayınları, 1999, ss.4.

yaşamında da renkler sembolik anlamlarla beraber başka manevî anlamlar da taşımışlardır. Çeşitli kültürel değişiklere neden olan din değişikliği gibi unsurlarla birlikte renklerin kazandığı anlamlar daha önce sahip oldukları anlamlara eklenerek veya bu anlamlarla karışarak varlığını günümüze dek sürdürmüşlerdir. Aynı zamanda renklerin insanların kültürel yaşantısının yanında onların psikolojik durumlarını da etkilediği bilinir. Kırmızı, sarı, turuncu ve kahverengi, insanda canlandırıcı duygular uyandırdığı için onları 'sıcak renkler' grubuna dahil etmişlerdir. Mavi, yeşil ve gri renkler ise sakinleştirici, rahatlatıcı, barıştırıcı ve serinletici etki bıraktıklarından dolayı soğuk renkler olarak bilinmektedirler.[51]

Renkler hem taşıdıkları manevî anlamlar hem de yapmış oldukları psikolojik etki nedeniyle insan hayatında önemli yer tutarlar. Biz de çalışmamızdan örnekler vererek açıklamaya çalışacağız.

A)Ak:

Ak rengin, çok eski devirlerden itibaren kültürel yaşantımız çerçevesinde çeşitli sembolik ve manevî anlamlar taşıdığı bilinir. Bu renk Türk kültüründe sembolik anlam olarak bir yön ismi mahiyetinde kullanılmış ve batı anlamı içermektedir. Bu sembolik anlamın yanında ak renk, kültürümüzde başkaca manevî anlamlar da taşımıştır.

Türk kültürünün tarihî seyri incelendiğinde, Şamanist dönem ve İslamî dönem içerisinde hep kendini gösteren ak renk, Şamanist dönemden kaynaklanarak genellikle olumlu anlamları temsilen kullanılmış ve İslamiyet sonrası Türk kültüründe de olumlu manada çeşitli anlamlar taşımıştır. Bununla birlikte ak rengin kimi zaman çeşitli kötü durumlarda da kendini gösterdiği bilinmektedir.

Türk Şamanizminde Ülgen, hayır ilâhıdır. Ülgen'in altın kapılı sarayı ve altın tahtı vardır. Şaman dualarında ona Beyaz Parlak (Ak Ayas), Parlak Hakan (Ayas Kaan) vb. şekilde hitap edilir. İnanışa göre Ebem Kuşağını (Gök Kuşağı) da o

[51] Mezahir Avşar, *Türk Kültür ve Sanatından Kesitler*, Kömen Yayınları, 2007, ss.181.

yaratmıştır. Aynı inanca göre Tufan'dan sonra Ülgen, insan yaratmağa girişti. Kardeşi Erlik de (yeraltı ilâhı, kötü ruhların ilâhı), onun adam yarattığı çiçeğin bir parçasını alarak bir insan yarattı. Ülgen, kardeşine darıldı ve onu lânetleyerek 'Senin yarattığın kavim Kara Kavim olsun. Benim yarattığım Ak Kavim şarka, senin yarattığın kavim garba gider' diye ilâve etti. Bu inanışlardan kaynaklanarak, Altay Türk halk edebiyatında hayır ilâhı Ülgen'i temsil eden ak, cennet anlamında da kullanılmaya başlanmıştır.[52]

Altay Türklerinde ak ata destanları vardı ve ak renk insanlığın babasının (Âdem) simgesiydi. Öte yandan yine konuyla ilgili olarak meşru sayılan hükümdarların ak han, düzeni yıkmak isteyen düşman hanların ise kara han olarak adlandırılması gök ve yer diktomisine uymaktadır. Demek ki ak renk eski tanrılarla ilgili simgecilikten kaynaklanan bir etkiyle hükümdarlık simgeciliğine de girmiştir. Nitekim Kutadgu Bilig'de sıradan kişilerin siyah ve beylerinse beyazla nitelendirildiği söylenmektedir. Siyah kul rengidir, beyin rengi ise beyaz olur.[53]

Kitab-ı Dede Korkut'ta beyaz renkteki ev ya da otağ uğuru simgeler. "Bir gün Bayındır Han yine böyle bir ziyafet hazırlığı yaparken bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere de kara otağ kurdurur. "Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı kara otağa alın, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisinden getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin."der.[54]

Diğer taraftan, Hazret-i Peygamber'in kullandığı üç sancaktan (Beyaz, Yeşil ve Siyah) birinin rengi olması dolayısıyla, özellikle Osmanlı dönemi yazarları, Selçuklular ve Osmanlılardaki ünlü 'Ak Sancaklar'ı genellikle Peygamber ile İslâmiyet'e bağlamışlardır. İlk dönemlerde Osmanlı Saltanat Sancakları arasında Ak Alem, yani ak sancağın başta geldiğini, asıl saltanat sancağının bu olduğunu, meselâ Fatih Sultan Mehmet zamanında doğrudan doğruya padişaha mahsus sancağın Ak

---

[52] Reşat Genç, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*, T.C. Başbakanlık AKM Başkanlığı Yayınları, 1999, ss.6.

[53] Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, 2002, ss.191.

[54] Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı I* (*Giriş-Metin-Faksimile*), Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 169,1997, ss.4

Sancak olduğunu, bu yüzden de Osmanlılarda bu Ak Sancağa 'Baş Alem' de dendiğini biliyoruz.

Şimdiki Türkmen dilinde 'ak' kelimesi kullanılmaktadır ve bu Türkiye Türkçesindeki beyaz anlamına gelmektedir. Ak renk Türkmenlerde çok sevilen bir renktir. Gelecek, bahtiyarlık, mutluluk, temizlik ve sevgi bu sözün üzerinden derin bir mana kazanmaktadır.[55]

Görüldüğü üzere hem Şamanist hem de İslamî gelenekte ak renk birçok olumlu anlam içermektedir. Ak renk, bu anlamların temelini Şamanist kültürden almakta ve daha sonra İslam kültürü çerçevesinde anlam yoğunluğunu genişleterek günümüze dek gelmektedir.

Gerçekten de Türk kültürel yaşamı içerisinde hep olumlu anlamlar taşıyan ak renk, aynı zamanda şehadet ve yas rengi olarak da kullanılmıştır.

Türklerde yas elbisesi kara olduğu halde şehit bayrağı aktır. Anadolu'nun fatihi Alp Arslan, Malazgirt Meydan Savaşı'na giderken ak elbise giymiş ve atının kuyruğunu kestikten sonra namazını kılıp savaşa hazırlanmıştır. At kuyruğunu kesmek ölüme hazırlık ve aynı zamanda bir yas işaretidir. Tabi Alp Arslan Müslüman olduğu için bu işiyle kefen de giymiş oluyordu.[56]

Yas anlamına gelen kara rengin yanında tarihimizin bazı bölümlerinde Ak ve Gök rengin de yas manasında kullanıldığını görüyoruz. Bu nokta üzerinde bir araştırma yapmaya ihtiyaç olmakla beraber, bu iki rengin kullanıldığı yerlerdeki ölüm hadiselerinde şehadet hali vardır. Öyle zannediyoruz ki, bu renkler herhangi bir ölüm için değil, zulümle veya şehadet halindeki durumlar için değerlendirilmelidir.[57]

Eserde ak renk farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır:

---

[55] Annagulu Nurmemmet, "*Türkmenlerde Renk Dünyası ve Nevruz*", *Nevruz ve Renkler*, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, 1996, ss.81

[56] Cevad Hey'et, *Türklerin Tarihinde Renklerin Yeri, Nevruz ve Renkler, Türk Dünyasında Nevruz*, İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri ,1996, ss.56-57.

[57] Mustafa Kafalı., "*Türk Kültüründe Renkler*", *Nevruz ve Renkler, Türk Dünyasında Nevruz* İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri ,1996, ss.52.

1) Beyaża māyil alnı yumru olmaḳ şarṭıla ya yüzü laġar olub turş rūyı ola. (Alın)

“Alnının beyaza benzer olduğunu ve olması şartıyla ya yüzü zayıf olup ekşi yüzlü olduğunu söyler.”

2) Gözleri şehla ola. Ya aḳ olub berḳ urucı ola. (Göz)

“Gözleri güzel sayılayabilecek şaşı olsun. Ya beyaz olup güçlü olsun.”

3) Bu yüziniň rengi siyah veya gendüm gûn ya ṣāfī beyaż ya ḳalay renginde ya alçı renginde ola. (Yüz)

“ Bu yüzünün rengi siyah veya kalay renkli ya temiz beyaz ya kalay renginde ya alçı renginde ola.”

Görüldüğü gibi eserimizde ak renk olumlu manalarda karşımıza çıkmaktadır.

B)Kırmızı – Al – Kızıl

Al renk daha çok koyu turuncu ya da alev rengini andıran kırmızıyı ifade ederken, kızıl ise daha çok açık renkteki parlak kırmızı olarak ifade edilebilir. Ancak bu renkler tarihi dönemler içinde zamanla birbirinin yerine de kullanılmıştır.

Türklerin en eski inançları ile ilgili olarak onlarda al ruhu veya al ateş adları verilen bir ateş tanrısının yahut da hāmī (koruyucu) bir ruhun varlığı bilinmektedir. Türk hurafelerine göre ruhlar, ak, kara, sarı, kuba (esmer) diye renklere ayrılırlar. Albastı ile beraber Karabastı da vardır. Her halde al rengi de ruhlardan birinin rengini göstermiştir. Şamanizm’de ruhlar şerefine bayraklar (Altaycada Yalama = Yalav) dikmek adetti. Al Ruhu’nun hāmī (koruyucu) ruh sayıldığı devirde bunun şerefine dikilen bayrak ateş rengine yakın bir renkte olmuştur.

Al kelimesinin ateş kültü ile bağlı olduğunu gösteren bir emare de bütün Türk kavimlerinde yaygın olan Alaslama merasimidir. Alaslama, orta ve doğu Türklerinde ateşle temizleme ve takdis merasimidir. Anadolu’da da Alazlama bir tedavi usulüdür.

Bunun için kırk bir tane al renkli keten bezinden, okuya okuya parmağa bir ip yumağı yapılır. Sonra bu yumak ateşte yakılarak külü tekrar bir al bez üzerine konur ve bununla alazlanır. Al ruhu, eski Türk panteonunda kuvvetli, belki hami tanrılardan biri olmuştur. Al kelimesinin ateş kültüyle alâkalı olması bilhassa bu ruhun en eski devirlerde hami ruh, ateş ve ocak ilâhesi olduğunu göstermektedir[58].

Al rengin koruyucu olduğu inancına tanıklık edebilecek bir iz halen kültürümüzde yaşamaktadır. Albasması inancı çerçevesinde Albastı ruhunu korkutmak yahut uzak tutmak amacıyla halen loğusa dönemindeki kadınların başına al renkli örtü bağlanır. Çünkü inanışa göre Albastı, aldan korkmaktadır ve koruyucu anlam taşıdığına inanılan al renk bu gelenekte bu manasıyla yerini alır. Ancak burada bir başka durumu daha belirtmek gerekir ki o da bu kötü ruhun adının al renk ile birlikte kullanılmasıdır. Ateşin rengi olan al aynı zamanda bu kötü ruhun da adı olmuştur.

Doğu Anadolu'da doğum sırasında anayı kötü ruh olan Al, Alkarısı, Albasması'na karşı korumak, onu böyle bir durumla karşı karşıya bırakmamak için geceleri yanında bulunmaya çalışırlar. Erzurum, Kars, Ağrı ve Muş illeri çevresinde doğum yapan kadınlar, geceleri albasması tehlikesine karşı yalnız bırakılmazlar. Türk inançları arasında yaşayan Al ve Alkarısı'ndan hamile kadınları doğum öncesi ve doğum sonrasında korumak yolunda muhtelif tedbirler alınır.[59]

Metinde kızıl rengi şu şekilllerde karşımıza çıkmaktadır:

1) Ṣâfi ḳızıl ya beyaża mâyil ḳızıl ola.**(Zina Ehli Erkekler)**
2) Ve ḳılı ne ġāyetde çoḳ ve ne ġāyetde az. Ne ġāyetde siyah ve ne ḳızıl ola. **(Filozof Ehli Erkekler)**

[58] Reşat Genç, *Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil*, T.C. Başbakanlık AKM Başkanlığı Yayınları, 1999, ss.8-9.

Sakal: Bu bölüm sakallar ile ilgili bölümdür. Kılı az uzun perakende sakal çeşitlerinden bahsedilmektedir. Müellif sakalın altı, dört köşeli olmak faydayı ve akla delil olduğunu söylemektedir.

Boyun: Bu bölüm boyun ile ilgili bölümdür. Müellife göre yoğun boyun nişana, şenliğe kuvvet ve gazaba delil olduğunu söylemektedir.

Göğüs: Bu bölüm göğüs ile ilgili bölümdür. Büyük, çukur, etsiz, kuru ve temiz gibi özellikler yer almaktadır. Daha sonra karınla ilgili bir şeyler söylemiştir. Burada bahsettiği nitelikler ise büyüklük ve küçüklüktür. Müellife göre göğüs büyük olup tembel ve ahmak olmaya delil olduğunu söylemektedir.

Arka: Bu bölüm arka ile ilgili bölümdür. Burada verilen özellikler yassı, eğri, doğru, ince ve çukur gibi özellikler söz konusudur. Müellif yassı arka kuvvete ve gazaba delil olduğunu göstermektedir.

Bel: Bu bölüm bel ile ilgili bölümdür. İnce ve zayıf gibi niteliklere yer verilmiştir. Müellif belin ince ve zayıf olması nefsin zayıf olduğunu belirtir.

Kol: Bu bölüm kol ile ilgili bölümdür. Uzun, ince ve yoğun gibi özellikler yer verilmiştir. Kolun uzun olması bağışlanmaya, kibre ve makam sevgisine delil olduğunu göstermektedir.

Zikir: Bu bölüm zikir ile ilgili bölümdür. Burada ince, uzun,eğri ve doğru gibi nitelikler söz konusudur. Müellif zikrin yoğun ve uzun olması lezzete ve ahmaklığa delil olduğunu göstermektedir.

Ayak: Bu bölüm ayaklar ile ilgili bölümdür Büyük, küçük, etli, etsiz gibi özellikler yer verilmiştir. Daha sonra parmaklara geçilmiştir. Müellif ayak çok büyük olmak kuvvete ve akla delil olduğunu gösterir.

Boy: Bu bölüm boy ile ilgili bölümdür. Uzun, kısa, etli ve etsiz gibi özelliklere yer verilmiştir. Müellife göre kısa boy düşmanlığa, yaramaz sıfatlara delil olduğunu göstermektedir.

Bu bölümde on beş bölüme yer verilmiştir. Bu bölümlerde farklı organ ve özelliklerimizle ilgili bilgiler yer almaktadır. Bunların olumlu ve olumsuz sıfatları belirtilmiştir. Daha çok olumsuz vasıflardan bahsetmesi dikkat çekicidir. Burada müellif bütün azaların orta ve vücuda uygun olmasını dile getirir.

Bu bölümde insanın başında olan el, ayak azası kılavuzluk yaptığı nesnenin hünerinde der ki her uzvun keyfiyetine sıfatı kanıttır. Her bir uzuv bir fasılla açıkça belirtilmiştir. Bu fasıllar şunlardır: yaş, beyin, kıl, alın, kaş, göz, kulak, burun, ağız, yüz, ses, gülmek, nefis, renk, sakal, boyun, göğüs, arka, bel, kol, zikir, ayak ve boy. Bu uzuvların nasıl ele alındığı yukarıda detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Daha çok olumsuz sıfatlar üzerinde durmuştur.

2.3.2. Beden Özellikleri:

Bu bölümde daha çok bir durumda vücudun vermiş olduğu tepkilere bakılmıştır. Bunların renklerle birlikte nasıl olduğu gösterilmiştir. Bir kişinin vücudunun beyaz, alçı ve kalay renginde olması huyunun soğukluğuna işarettir. Kızıl veya buğday tenli olmak huyunun sıcak olduğuna işarettir. Aşağıda mizaç ve bedenle ilgili ayrıntılara geçilmiştir.

Fiiller: Müellife göre vücudun yaptığı tepkilere bir anlam yüklenmiştir. Bunlar soğukluk, sıcaklık ve hızlılıktır. Doğanın fiilleri arzu, dikkat ve nabızdır. Bunların benzeri var ise güçlü olunur. Nefsin fiillleri zekada, sözde, harekette hızlılık üzerine olmak cesaret ve çaba işidir. Bunların benzeri var ise mizacın hararetine işarettir.

El-Eşya-yı Üllet-i Teberrede Ani'l Beden-i: Bu bölüm bedenin sıcaklık ve soğuklukla ilgili bölümüdür. Bu kısımda müellif vücudun kılından ve terinden söz etmektedir.

Ter kokmayla ilgili bilgi verilmiştir. Mizacın sıcaklığına, çok olmak rutubetine, az olup kokmak kuruluğa işaret olduğunu söyler.

Orta Halli Beden: Bu bölüm bedenin orta halli olması gerektiğini söyleyen bölümdür. Müellif etinin ne yumuşak ne katı olduğunu, kılının ne ince ne kara olduğunu ifade eder. Kılının ne yoğun ne ince ne uzayıcı olduğundan bahsediyor. Her şeyin orta halli olması gerektiğinden bahsediyor.

Sıcak Beden: Müellif burada harareti çok olan kimsenin hareketinin hızlı, hafif ve uykusunun az olduğunu dile getirmektedir. Burada kuruluğunun fazla olduğunu söylemektedir.

Soğuk Beden: Bu bölüm bedenin soğukluğu ile ilgili bölümdür. Müellif bedeni soğuk, şehveti zayıf olup az olması gerektiğini söylüyor. Uykusunun çok olması gerektiğini ifade eder.

Yaş Beden: Bu bölüm bedenin rutubeti ile ilgili bölümdür. Bu bölümde müellif etinin gayet yumuşak, zayıf ve gevşek olduğunu ifade eder. Kemiklerinin gizli olması gerektiğini ifade eder.

Kuru Beden: Bu bölüm bedenin kuruluğu ile ilgili bölümdür. Bu bölümde ise müellif gövdesinin katı, hafif olup kuvveti çok olması gerektiğini ifade eder. Zahmete ve zorluğa sabır etmesi gerektiğini ifade eder.

Sıcak ve Kuru Beden: Bu bölüm bedenin kuruluğu ve sıcaklığı ile ilgili bölümdür. Müellif kılı siyah, kendi temiz derisi derin ve kaba, sarhoşluğunun güçlü olduğunu ifade eder.

Islak Beden: Bu bölüm bedenin ıslaklığı ile ilgili bölümdür.Bu bölümde müellif gövdesinin sıcak, kılı uzun, damarlarının ince olması gerektiğini ifade eder.

Dördüncü bölümde beden ve mizaçla ilgili özellikler sınıflandırılmıştır. Bu bölümde özelliklerin daha çok suret kısmı açıklanmıştır, Dış görü nüşle ilgili davranışlara yer verilmiştir. Bu bölümde bedenin sıcaklığı, soğukluğu ve kuruluğu gibi dış görünüşle ilgili bilgiler yer almaktadır.

2.3.4. Kıyâfetnâmedeki Mutedil İnsan Özellikleri:

Bu bölümde müellif erkeklerin ahlakı ve vasıfları üzerinde durmuştur. Aşağıda erkeklerin özellikleri sınıflandırılmıştır:

Düzenbaz Erkekler: Bu bölümde düzenbaz erkeklerin dış görünüşleriyle ilgili bilgi sahibi olunmaktadır. Müellif bu kişilerin gözleri, kulakları, beyni, saçı, yüzü, sesi, ayakları, tırnaklarının nasıl olduğunu söyler. Bu özelliklerin hepsi olursa hilekar ehli olduğunu yazar.

Bu bölümde dikkati çeken ifadeler şunlardır: firuze, urışık, yolınık, mey, yakut,lagar, turş ifadeleridir. Bu kelimeler genellikle sıfat olarak kullanılmıştır.

Zina Ehli Erkekler : Bu bölümde ise zina ehli olan erkeklerden söz edilir. Bunların gözleri, kirpikleri,yüzü, sesi, nefsi, karnı, göğsü, ayakları, parmakları, beli hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. . Bu kişiler kadına çok fazla muhabbet duyan kimselerdir. Bu bölümde dikkate değer ifadeler şunlardır: şehla, berk urucu, yıldıracı kelimeleridir.

Kalbi Zayıf Erkekler: Bu bölümde müellif kalbi zayıf olan erkeklerden söz edilir. Başı, boynu, yüzü, sesi, saçı, karnı, ayakları, tırnakları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Bu bölümde dikkate değer ifadeler şunlardır: gemdün gun, kalay kelimeleridir.

Filozof Ehli Erkekler: Bu bölümde müellif filozof erkeklerden söz etmektedir. Nefsi, gözleri, yüzü, ağzı, dudakları, dişleri, kaşları, kulakları, dili, elleri, parmakları, tırnakları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır. Bu kişilerin bütün özellikleri orta halli olması gerektiğini savunmaktadır.

Bu bölümde dikkati çeken ifadeler aruk, berrak,serur,uvak kelimeleridir.

Kalbi Sağlam Erkekler: Bu bölümde müllif kalbi sağlam ve nefsi güvenilir kimselerden söz etmektedir. Başı, alnı, kulakları, yüzü , gözleri, karnı, göğsü, parmakları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Cesaret Ehli Erkekler: Bu bölümde müellif cesaret sahibi erkeklerden söz etmektedir. Boyu, kemikleri, eti, alnı, damarları, kaşları, yüzü, göğsü, omzu hakkında bilgi sahibi olunur.

Korkak Erkekler: Bu bölümde müellif korkak erkeklerden bahseder.. Kolları, yüzü, gözleri, elleri, ayakları ile bilgiler hakkında bilgi edinilmektedir.

Hayasız Erkekler: Bu bölümde hayasız erkeklerden söz edilmektedir. Gözleri, yüzü, boynu, hareketi, kelamı, yanağı hakkında bilgi sahibi olunur.

Sert Erkekler: Bu bölümde sert ve hilekar erkeklerden söz ediliyor. Yüzü, yanakları, kulakları, boynu, ayakları, alnı, sakalı, karnı ve parmakları hakkında bilgi sahibi olunmaktadır.

Hırslı Erkekler: Bu bölümde müellif hırslı erkeklerden özelliklerini saymaktadır. Onların kolları, yüzü, başı, beyni ve şakakları ele alınmıştır.

Tembel Erkekler: Bu bölümde müellif tembel erkeklerden söz etmektedir. Gözleri, alnı, yüzü hakkında bilgi sahibi olunur.

Aklı Az Erkekler: Bu bölümde müellif aklı az olan erkeklerden söz ediliyor. Onların başı, kulakları, ensesi, boynu, damarları, yüzü, burnu, hareketi, omuzlarından söz edilir.

Anlayışı Az Erkekler: Bu bölümde müellif anlayışı az olan erkeklerden bahseder. Gözleri, burnu, sesi, ayakları, sesi hakkında bilgi sahibi olunur.

Bu bölümde erkeklerin on iki tane suret ve siret özelliklerine yer verilmiştir. Bu özellikler hem olumlu hem olumsuz yönleriyle ele alınmıştır. Müellif dokuz tane olumsuz vasıftan bahsederken dört tane olumlu vasıfa yer vermiştir. Bunları verirken

tek bir özellik üzerinden değil birden çok özellik üzerinden vermiştir. Verilen bu özellikler daha çok siretleri hakkındadır. Müellif erkeklerin iç dünyasına bakmıştır.

Bu bölümde erkeklerle ilgili tespitler yer almaktadır. Onlarla ilgili on üç farklı özellik yer almaktadır. Bu bölümde müellif daha çok renkler üzerinde durmuştur. Bu renkler firuze, gök, sarı, kızıldır. Sadece farklı olarak buğday rengine vurgu yapılmıştır. Bölümde erkeklerin suretleri hakkında da bilgi sahibi olunmaktadır. Genelde orta halde olması gerektiğini savunmuştur.

2.3.5. Kıyâfetnâmede Şehirler:

Bu kısım alemde olan şehirlerin ahlakı ve durumları hakkında bilgi vermektedir. Bütün şehirlerin ahlakı birbirine zıttır. Aşağıda bu şehirlerle ilgili verilen bilgiler aktarılmıştır:

Bu bölümde halkların özelliklerinden söz edilmiştir. Toplam on beş halk vardır. Bunların hem olumlu hem olumsuz özelliklerinden bahsedilmektedir. Suretten ziyade siret bulunmaktadır. Bu da kıyafet ilminin tanımını ortaya koymaktadır. Olumsuz özellikler daha fazladır. Dönemin anlayışından kaynaklanmış olabilir. Müellifin üzerinde durduğu özellikler akıl ve anlayış, şehvet, şevk ve gaflettir.

Mısır:

Afrika veAsya arasında köprü ve Avrupa ile Hindistan ve Uzakdoğu arasında deniz ulaşımında geçiş merkezi olan Mısır, tarih boyunca birçok istilalara sahne olmuştur. Stratejik mevkii onu, Afrika Birliği, Arap Milliyetçiliği veİslam Dünyası gibi büyük meselelerde büyük nüfuza sahip kılmıştır. Ülke coğrafyası, tarihin en eski devirlerinden bu yana çok çeşitli milletlerin kaynaşması ile meydana gelen Mısırlıların % 99'unu dar bir havzada yaşamaya zorlayarak, birlik ve beraberliğin kolayca meydana gelmesine sebep olmuştur.

Birinci halk Mısır'dır. Bu halkın olumsuz yönlerinden söz edilir. Bu halkın iç özelliklerinden bahsedilir. Gafletin çok olduğundan, anlayışın az olduğu bunlardan bazılarıdır. Mısır halkında gaflet çoktur. Ama anlayış, gayret ve pintilik azdır. Ve isteksiz bıyık altından gülerler. Gördüklerini anlatırlar.

Barbar:

İkinci halk ise Barbarlar'dır. Bu halkın daha çok olumlu yönlerinden söz edilir. Akıl ve zeka fazlalığından, hilenin az olduğundan, kadınların yerinin önemli oluşu bunlardandır. Olumsuz yönleri ise hırs ve yalancılıkta şanları vardır.

Akıllı, bilgin ve düzgün konuşurlar. Ama çirkinlik, pintilik, yalan ve malı korumada şanları vardır. Aldatma ve hile azdır. Ve kadınların hüneri galiptir.

Şam:

Gaflet, savaş, kavga ve latife fazladır. Ama vefa azdır, cömertlik çoktur. Yerinde durmazlar. İçleri hayra itaat eder. Ama görünenleri ona zıttır. Üçüncü halk Şam'dır. Olumsuz özellikleri gaflet, vefanın az oluşu kadınların erkeklere muhabbetlerinin fazla oluşlarıdır. Olumlu özellikleri ise komiklik, cömertlik ve kelimeleri hızlı anlayıp korumalardır.

Hicaz:

Oynamak, latife etmek, gönül vermek, doğru konuşma, anlayış, çaba gösterme ve vefa çoktur. Ve dişisinin şehveti çoktur. Erkeklerine yönelme fazladır. Ve sözü çabuk anlayıp korurlar.

Dördüncü halk Hicaz'dır. Bunun daha çok olumlu özelliklerine yer verilmiştir. Oynamak, komiklik yapmak, şevk, cömertlik, vefa ve çabuk anlayıp kavramaları vardır. Olumsuz yönleri kadınların erkeklere düşkünlüğü ve fesatlıklarıdır.

Rum:

Kibirlenme, şehvet, pintilik, vefa, şevk, yiğitlik, mala meyl ve muhabbet, aklın fazlalığı ve çirkinlik doğal şanlarına lazımdır. Ama anlayışları gayet güzeldir. Kadınlarının şehveti üstün gelir.

Beşinci halk Rum'dur. Bunların daha çok olumsuz yönleri fazladır. Kibirlenme, şehvet, pintilik, mala düşkünlük bunlardandır. Olumlu özellikleri şevk, cesaret akıl fazlalığı ve anlamalarıdır.

Irak:

Hile, pintilik, oyuna getirmek, kibir, azimet, bıyık altından gülme ve vefasızlık çoktur. Akıl, zeka, anlayış ve bir şeyi tiz anlamak zatlarına lazımdır. Ve dişisinin şehveti ve meyli üstündür.

Altıncı halk Irak'tır. Hile ve dişisinin şehveti olumsuz özellikleridir. Olumlu özellikleri ise hızlı anlamaktır.

Hint:

Gaflet, yiğitlik, hıyanet, görünen yalan, uğurluk, vakarsızlık, sabırsızlık ve şevk çoktur. Ve aşkta zorlu emri seçme şanlarına lazımdır. Hikaye anlatılır ki Hint halkından biri bir cariyeye aşık olup cariye bunun şehrinden göçüp gönderi bile çekip yol gitti. Zaman gözyaşı, ağlayıp sızlama eyledi. Bunun bir gözünden gözyaşı çok olup aktı. Ama bu gözünden hiç yaş gelmedi. Benim sevdiğimin ayrılık gününde ayrılıktan diye bir gözünü seksen dört yıl yumdu, hiç açmadı. Bu rubaiyi onun hakkında söyledi.

Yedinci halk Hint'tir. Gaflet, hıyanet, yalancılık, , akıl azlığı olumsuz yönleridir. Kahramanlık, şevk ve aşk olumlu özellikleridir. Aşkla ilgili bir anektod aktarılmıştır. Ardından rubai söylenmiştir.

Çin:

Hile, haset, nifak, hıyanet ve vefasızlık çoktur. Ama akıl, zeka, anlayış fazladır. Sanatta hünerli ve tamdır. Her emir ve hükümler şanlarına lazımdır. Korkaklık ve tembellik mertebedir.

Sekizinci halk Çin'dir. Hile, haset, hıyanet, vefasızlık, korkaklık olumsuz özellikleridir. Akıl ve anlayış fazlalığı, sanatta yetenekli ve olgun oluşları olumlu özellikleridir.

Yemen:

Gaflet, korkaklık, emre itaat, dürüstlük ve selamet çoktur. Zayıf nefsin emanet, şevk ve garibe muhabbet fazladır.

Dokuzuncu halk Yemen'dir. Gaflet, korkaklık, zayıf nefse muhabbet olumsuz özellikleridir. Sadık ve emre itaat edişleri olumlu özellikleridir.

Habeş:

Dindar vefadan kalbi emin olurlar. Ama anlayışları az gafletleri çoktur. Tabiatleri çirkin ömürleri kusurludur. Dediler ki çok yaşayamaz, kırk yıl yaşar.

Onuncu halk Habeş'tir. Olumlu özellikleri dindar vefalı oluşları ve vefaları fazla olmasıdır. Olumsuz özellikleri anlayışları az, gafletleri fazladır.

Nevbe:

Günahkar, pinti, hıyanet, şevk, tembellik, kötü niyet fazladır. Çaba azdır. Şanlarında karşı çıkma yoktur. Her koşulda itaat etmiş kişilerdir.

On birinci halk Nevbe'dir. Hıyanet, şevk ve kötü niyet olumsuz özellikleridir. Şanlarında zıtlık olmaması olumlu özelliklerdir.

Sevahil:

Güvenilir ve vefalı olurlar. Zeki olurlar. Ama çabaları ve şehvetleri az, anlamaları çabuk, hafızaları geç olur. Dış görünüşleri zayıf olur.

On ikinci halk Sevahil'dir. Bunların daha çok olumlu özellikleri fazladır. Güvenilir, vefalı, zeki, anlamaları çabuk olması olumlu özelliklerdir. Olumsuz özellikleri ise dış görünüşleri zayıftır.

Maşrık :

Akıl, zeka, kibir, pintilik, tedbir, tasarruf, siyaset fazladır. Ama ihsanları yüce çabukluktan, ahmaklıklıktan olmazlar.

On üçüncü halk Magrip'tir. Anlayış ve korumanın fazlalığı olumlu özellikler, anlamalarının amaçsız olması olumsuz özellikleridir.

Yunan:

Alim, akıl, idrak, zeka ve anlayış çoktur. Ama büyüklük taslarlar. On dördüncü halk Yunan'dır. Olumlu özellikleri alim, akıl ve anlayış fazladır. Kendini beğenmiş olmaları olumsuz özellikleridir.

Bu bölümde on dört şehrin olumlu ve olumsuz özellikleri dile getirilmiştir. Bu şehirlerin siretlerine dair özelliklere yer yerilmiştir. Şehirler birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Müellifin bize verdiği şehirlerlerle bazı bilgiler yukarıda aktarılmıştır. Bu ehirler daha çok günümüzde de herkes için önemli olan şehirlerdir. Bu şehirler daha çok milletleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Şimdi de bulunan kıyâfetnâme ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Marifetnâme'sindeki şehirleri karşıla ştıralım. Marifetnâme'de sözü geçen kıyâfetnamede benzer olan şehirler Mısır ve Hint'tir O da Erzurum ile ilgili bir bilgide geçmektedir. Erzurum ile Mısır'ın arasının on yedi derece olduğu muhakkak bilinmiştir. Mısır halkının iç ve dış özelliklerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. Hint şehrine ait de coğrafi konumuna dair bilgiler yer alır. Buradan hareketle bulunan kıyâfetnâmenin şehirler açısından ne kadar zengin olduğunu görünmektedir. On dört

farklı şehrin iç ve dış özelliklerine dair fikir sahibi oluyoruz. Bunları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

2.3.6. Kıyâfetnâmede Çizgiler:

Bu bölümde ise vücudumuzdaki çizgilerle ilgili bilgi sahibi olmaktayız. Bu çizgilerle ilgili verilmiş olan bize günümüzdeki fal bakma geleneğini hatırlatmaktadır.

Giriş: İlk uzaktan olan el çizgilerinin adlarını bildirir.

Birinci Bölüm: İlk izleri ve hükümleri bildirir.

İkinci Bölüm: Çiftleşme ve ertesi delaletleri bildirir.

Üçüncü Bölüm: Ömür çizgilerinin delaletlerini bildirir.

Dördüncü Bölüm: Baş çizgilerinin delaletlerini bildirir.

Beşinci Bölüm: Adamın ikinci derece olan yani elinde olan çizgilerden yıldızını bildirir.

Altıncı Bölüm: Tüm delaletlerini bildirir. Nice nesneler dahi halk katında öğrenilmiştir.

Bu bölümde vücudun farklı uzuvları ile ilgili karakter tahlili yapılmıştır. Uzuvları bitirdikten sonra bölümlere ayrılmıştır. Toplam yedi bölümden oluşmaktadır.

Bu bölümde hatlar ile birlikte felekler ele alınmıştır. Günümüzde de el falı diye kavram yaygındır. Kıyâfetnâmenin bu bölümünde bu görülmektedir. Ayrıca müellif hikayelerle bunu zenginleştirmiştir.

Çalışmanın bu bölümümde okuduğumuz metinle ilgili inceleme yapılmıştır. Önce kaç bölümden oluştuğu, daha sonra metin günümüz Türkçesine aktarılarak açıklanmıştır. Müellif daha çok iç dünya ve olumsuz özelliklere yer verilmiştir. Her ne kadar müellif hakkında bilgi sahibi olmasakta onun yaşadığı çevreden

etkilendiğini düşünmekteyiz. Bu onun klasik dönem sonrası dünyayı gördüğünü düşündürmektedir.

2.5. Kıyâfetnâmeyi Diğer Eserlerden Ayıran Yönler:

Müellif genel kıyâfetnâmelerden farklı Şaban Sivrihisar'ın kıyâfetnâmesinde olduğu gibi beden yapsını ele almadan önce tek tek karakterleri incelemiştir. Ondan farkı ise incelemiş olduğu karakter yapısıdır. Eserin üçüncü kısmı olan bu kısımda değişik olan karakter özellikleri ricalü'l feylesun olmuştur.

Şehirler bölümünde ise her eserde olmayan şehirlerde bahsedilmiştir. Sevahil, Magrip ve Maşrık gibi yerleri örnek verebiliriz.

Hemen hemen bütün eserlerde azalar olsa da bu eserde burayı çok geniş bir şekilde ele aldığını göstermektedir. Bedenin vermiş olduğu tepkilerle ilgili bölüm de farklı bir bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.6. Kıyâfetnâmenin Dil ve Üslup Özellikleri

Kıyâfetnâme genel itibari ile Türkçe ağırlıktadır. Bunun nedeni ise Eski Anadolu Türkçesine ait özellikler barındırmasıdır. Temellük kaydı da 18. yüzyıl olduğundan bu da görüşü doğrulamaktadır. Sadece rubai ve beyitlerde Arapça ve Farsça ibareler kullanılmıştır.

İlk kısımda dua ve hamd kısmı bulunmaktadır. Bu kısım da Arapça ağırlıktadır. Burada Fetih Suresi 29. ayet bulunmaktadır.

Eserde Arapça ve Farsça tamlamalar çok fazladır. Bunlarda nispet i'si(î) kullanılarak ayrılmıştır. Eski Anadolu Türkçesine ait yumru, gendum gun gibi yöresel ifadeler de mevcuttur.

3.BÖLÜM

3.1.Kıyâfetnâmenin Nüsha Özellikleri

Söz başları ve cetveller kırmızı mürekkeplidir. Küçük kafes şemseli, zencirekli, siyah meşin bir cilt içerisindedir. 40a, 44a ve 48b'de konu ile ilgili şekiller vardır, 1a'da Büyük Kale tezkirecisi Ali Tevfik'e ait 1225(1810) tarihli mülkiyet kaydı, başta es-Seyid Muhammed el-İbad'a ait temellük kaydı vardır. Sonda 1264(1847) de litografya ile bu yazmanın 1200 nüsha basılması şerhi bulunmaktadır. Dr. Abdullah Öztemiz'den satın alınmıştır.

Bu çalışma Ankara Milli Kütüphane'de bulunan 06 Mil Yz A 2553 numaralı yazarı olmayan bir yazmaya aittir. Daha önceki yapmış olduğumuz çalışmalarda eserin yazarı olarak Kādî Asker Şerif Mehmed Mollâ Efendî olarak biliniyordu. Fakat tez sürecince bu isim silinmiştir. Biz de yaptığımız araştırmalarda onun olabileceğine dair bir tespite rastlamadık. Metinde de yazarına dair bir bilgiye rastlanmamıştır. Bu yüzden daha önce yaptığımız tezde bazı değişikliklere gidilmiştir. Yazarla ilgili tüm bilgiler kaldırılmıştır. Toplam üç bölüm olarak tasarlanan tez iki bölüme indirilmiştir. Bu bölümlerin ilkinde kıyāfetnāmelerle ilgili genel bilgi verildikten sonra incelemiş olduğumuz eserle ilgili incelemeler aktarılmıştır. Diğer bölümde ise eserin transkripsiyon alfabesiyle okunmuş şekli verilmiştir.

1)Metin tespitinde ilmi eserlerde uygulanagelen transkripsiyon sistemi esas alınmıştır.

2)Tamlamalar kısa çizgi ile ayrılmıştır. İlm-i firâset, ṣāc –ı türāb,el-bedenü'l raṭb vb.

3)Arapça ve Farsça ifadeler dipnotta metindeki şekliyle yazılmıştır.

4)Bölümler makale şekliyle ifade edilmiştir. Makaley-i evla, makaley-i saniye vb.

5)Alt bölümlere ayrılırken her bölümde farklı şekilde olmuştur.ehil, rical, fasıl vb.

6)Arapça ve Farsça tamlamalarda ünlü uyumuna göre “ı,i veya “u, ü” olmuştur. ehl-i Şam, akl-u dana vb.

7)Metnin mensur kısımlarını içeren sözcük öbekleri ve ile ayrılmıştır. ihtimam ve fesahat ve hıfz,alim ve helim ve akl vb.

.8)Bazı ifadeler Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi kullanılmıştır. yeyniciklik, gendum gun vb.

3.2.HARFLERİN TRANSKRİPSİYONU

ا (آ)	a, ā	ص	ṣ
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ض	ż, ḍ
ب	b, p	ط	ṭ
پ	p	ظ	ẓ
ت	t	ع	ʿ
ث	s̱	غ	ġ
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	ḳ
ح	ḥ	ك	k, g, (ñ)
خ	ḫ	ڭ	ñ
د	d	ل	l
ذ	z̲, d̲	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, u, ū, ü, o, ö
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	لا	la, lā
ش	ş	ى	y, ı, i, ī
		ء	ʾ

4. BÖLÜM

4.1. KıyâfetnâmeninTranskripsiyonu

[1/b](1) elḥamdülillahilleẕi ceʿala ẓâhirüʾl –insân ʿunvânüʾl bâṭın (2) fîʾl-vücûd **sîmâhum fî vucûhihim min eṡeris sucûd** (Fetih, 29) (3)ḥamd iyiliḳ biʾl -ḥâmdüʾl–maḥmûd ve huvâlleẕi bî-melâʾi (4) ḥâżerüʾl –mechûd ve neṣallî ʿala nebiyyinâ elleẕî büni (5) bünyâneddîn ve seyyidînâ elleẕî şeyyedâr kânʾül-yaḳîn (6) salavaten mütevâliye fî külle vaḳtin vaḥin ve ʿala âlîhe ve eṣḥâbe (7) ven enṣârüʾl -muʿâvin. î iẓhâreddîn ve ʿala min (8) ḳâl âmîn **ammâ baʿde** bu kitabın tertib bir muḳaddime (9) ve yedi maḳâle üzerine **muḳaddime** ḥarf-i mermûze beyanında (10) **maḳâleʾi** evla –yı ʿilm –i firâsetiň taʿrifi beyanında **maḳâleʾi**(11)ṣâniye-i eṭrâf -ı ʿâlemde olan şehirleriň ehliniň(12) aḫlaḳı ve evṣâf -ı ṣâfi beyânındadır **maḳâleʾi** ṣâliṣe (13) ricâliň aḫlaḳı ve evṣâf -ı ṣâfi beyānındadır **maḳâleʾi**(14) râbiʿa mizâca ve bedene müteʿalliḳ kelimât câmiʿa (15) beyânındadır **maḳâleʾi** ḫâmse insanın başında (16) olan aʿżâʾi cezeviyyesi beyânındadır **maḳâleʾi**(17) sâdise insanın elden ġayri aʿżâsınıň ʿalâmetleri (18) beyânındadır **ammâ baʿde** sâbiʿa elde olan imârât ve (19) ḫuṭûṭ beyanındadır. **ammâ muḳaddimeʾi** ḥarf-i mermûz beyânında (20) idi bilgil ki ʿulemadan ve ḥükemâdan her birisine bir ḥükm (21) mensûb olmuşdur anlarıň her birisiniň ismine ḥurûf-u (22) tehecciden bir ḥarfle işâret olunmuşdur tâ maʿlûm ola ki (23) her bir ḥükm kimüň meẕhebi üzerinedir. Ve kime mensûbdur (24) **ḥarfiʾd – ṭâʾi** Aristoʾya işaretdir **elif** iḳlimüne (25) işaretdir **esʾṣād** menṣûrî işaretdir **el – mim** imâme (26) işaretdir **es-sin** iladûse işaretdir **el -ʿayn**(27) ṣâf ʿiye işaretdir **el – hâʿi** cemâʿate işaretdir **maḳâleʾi**

[2/a] (1) ula ki ʿilm –i firâsetiň taʿrifi beyânındadır firâset luġatde (2) zirekliğe dirler **mışra** ʿfirâset zirekî-dân der hem – ḥâl (3) **ammâ** ıṣṭılahde hiye ʿibâret inel istidlal biʾl aḥvâl (4) eẕ – ẓâhirat ʿaleʾl – aḫlaḳʾül bāṭınet yaʿni aḫlaḳ bâṭıneye (5) aḥvâl ẓâhire ile istidlal itmekden ʿibaretdir **eger suâl**(6) oltursa ki aḥvâl –i ẓâḥir – i aḫlaḳ bâṭıneye nice delîldir (7) **cevâb** idürüz ki nefs-ü deryâ mizâcdur yâ mizâc nefsüň (8) altıdır her ḳangısı olursa efʿâlde mizâc –ı ʿillet olur (9) ẓâḥirüň ve bâṭınıň aḥvâline eyle olsa ẓâḥir ve bâṭın (10) iki maʿlûldur mizâca bir maʿlûl ḥâṣıl olduġı vaḳtin (11) bir maʿlûla daḫı istidlâl ḳażiyyeʾi

müsellemedendir veʾẓ –ẓâḥir (12) ʿunvânuʾ l – bâṭın şâhiddür ki ṣûret – i ẓâḥireden sîret (13) bâṭına istidlal ṭarîḳi dürüstdür enbiyâ vü evliyâ maʿrifetidir(14) **ammâ** ʿilm –i ḳıyāfet ü ʿilm – i riyâfet ü ʿsiyâfet külliyesi bu ʿilm (15) firâsete müşâbihdir belki andan ḳısımdır evvelkisi maʿrifete (16) beşer içündir ikincisi maʿrifete mâ içündir üçüncüsi (17) maʿrifete eşer içündir **ammâ** ḳıyâfet luʿġatde âṣâra dirler(18) anı bilen kimesneye ḳāyif dirler cemʿü ḳâfi gelür bâyiʿ (19) bâʿ geldügi gibi işṭilaḥde hi ṣanʿatu yes – tedull bahâ (20) ʿala maʿrifete insan yaʿni bu bir ʿalemdür ki bunuňla insanıň (21) maʿrifetüʾl istidlal olunur buňa ḳıyâfet –i beşer dirler. andan (22) ötürine bu fenniň ehl-i nâsıň beşerelerine ve sāyir aʿżâsınıň (23) heyʿet – i ẓâḥiresine naẓâr eyler bu aḥvâliyle aḥlaḳ bâṭinesini (24) istidlal ider ve ḥuṣûl –i nisbede istidlal ṣariḥi (25) ṣaḥîḥdür zirâ mebâḥiṣ - i ṭayyibede müşebbetdür evladıyla (26) valideyn mâbeynde ḥuṣûl müşâbehetden lâ – beddür az olur. (27) umur – i ẓâḥirde olur ki anı her kimse idrâk ider az olur(28)ömür – i ḥafiyyede olur ki anı idrâk etmez illa ḳuvvet –i bâṣraʾda (29) ve ḥâfıẓʾda temâm –ı kemâl issi idrâk ider **ve ammâ el –riyyâfe** (30) fehî ʿibârat –ı an maʿrifetüʾl râʾif üʾl maʾi müteheccin fiʾl - arẓ

[2/b] (1) yaʿni yerde ḥabs olmuş ṣunʾ bilmekden ʿibâretdür bu fenniň (2) ṣâc –ı türâbıň râḥiyesin ṣümm itmekle ṣuyuň yaḳınlıġın ve (3) ıraḳlıġın idrâk ider **ve amma es-siyâfet** fehî ʿibârat – ı ʿan (4) tetebbuʿ es –sâyif –i âṣâruʾl iḳdâm ve ʾl –ḥevâf fi(5) etʾṭarifeʾl – ḳâbiliyet yaʿni siyâfet ayaḳlar izlerin ve adaklar (6) izlerin ve ṭırnaḳlar izlerin ṭarif – i ḳâbilde yaʿni şol yerdeki (7) ayaḳ şekline müteşekkil olmaġa ḳâbil ola tetebbuʾ idüb (8) bilmekden ʿibâretdür nâs bu fenniň ehliyle fâyidelenürler(9) bunu idrâk itmez illâ ḳuvvet –i bâṣrada ve ḫaliyyede ve ḥâfızada (10) temam kemâl üzerine ola **maḳâleʾi ṣâniye**ʾeṭrâf –ı ʿâlemde (11) olan şehirleriň ehliniň aḥlaḳı evṣâfı beyânındadır. (12) **Ṭı mim nun sin** didiler ki cemʿ şehirleriň ehliniň aḫlaḳı ve (13) ṭebâyıʿ birbirine muḫâlifdir hiçbir şehir bulunmaz ki anıň (14) ehliniň aḥlaḳı ve ṭebâyıʿ aḫir şehirleriň aḫlaḳına (15) ve ṭebâyıʿna muḫâlif ve muġâyir olmaya **evvel** ehl –i mıṣrdır(16)mıṣr ehlinde ġaflet çoḳdur ve ammâ fehm ve idrâk (17)ve ġayret ve buḫl azdır ve dûn himmet rîş –i ḫand

olurlar(18) dilleriyle ve yürürler ellerinde olmaya ve gördüklerini ḥikāyet (19) idiceklerdür żarar ve fayda fikir itmeksüzün da ḥaḳiḳatine (20) muṭṭaliʿ olmaḳsuzun ikinci ehl-i berberdir aḳl ve dânâ (21) ve fesiḥlerdir ammā ġılẕet ve ḥırṣ ve buḫl ve kiẕb (22) ve malı sevab ziyāde ḫıfẓ itmek nihāyet mertebede şānları (23) lazımdır mekr ve ḥile azdır ve nisâlarınıň maḥiyyeti (24) ve luṭfı ġalebedür **üçüncü** ehl –i şâmʾdur ġaflet ve gir (25) ve mizâc ve laṭife ziyâdedür ve ammâ vefâ azdur ve kerem (26) ve seḫâ çoḳdur. ammâ yerinde itmezler baṭınları ḫayra muṭiʿ (27) ve munḳâddur ammâ ẓâhirleri oña muḫâlifdir **dördüncü**(28) ehl –i ḥicâzʾdur oynamaḳ ve laṭife eylemek ve şevk taʿaşşuḳ (29) ve fesâd ve ṭamʿ ve feṣâḥat ve idrak ve iḳdâm ve kerem (30) ve vefâ çoḳdur ve dişisiniň şehveti ġalebedür erkeklerine

[3/a] (1) meyl ve muḥabbetleri ziyâdedür ve kelâmı tîz fehm idüb ḫıfẓ (2) iderler **beşinci** ehl –i rûmʾdur tekebbürlük ve şehvet ve buḫl (3) ve vefâ ve şevḳ şecâʿat ve mala ve manṣube meyl (4) ve muḥabbet ve keṣret –i aḳl ve şurb ve ġılẕet ṭabiʿ şânlarına (5) lazımdur ammâ fehimler ve idrâkleri anlar ġâyetle ḫûbdur(6) nisâlarınıň şehveti ġālibdür **altıncı** ehl –i ʿırâḳʾdur mekr (7) ve buḫl ve ḫadeʿa ve kibr ve ʿaẓimet ve rîş –i hand ve bî vefâlıḳ (8) çoḳdur ʿaḳl ve ẕekâ ve idrâk ve bir şeyʾ tîz fehm eylemek (9) ẕâtlarına lazımdur ve dişisiniň şehveti ve meyli ġâlibdür (10) **yedinci** ehl –i hindʾdür ġaflet ve şecâʿat ve ḫıyânet ve (11) żâhirâ kiẕb ve uġûrluk vaḳārsuz ve ṣabırsızlık ve şevḳ (12) ziyādedür ve ḳıllet-i aḳl –ı şurb ve ʿaşḳ –ı ʿuşşaḳda meşaḳatlü (13) emri iḫtiyār eylemek şānlarına lazımdır. ḥikāyet olındı ki (14) ehl –i hindʾden biri bir cāriyeye ʿâşıḳ olub câriye (15) bunuň şehrinden göçüb …… gidüb gönderi bile (16) çeḳüb birḳaç menzil gitdi ḥîn dâʿda girye ve zârilik (17) eyledi bunuň bir gözünden eşki revân olub aḳdı (18) ammâ bu gözünden hiç yaş gelmedi benüm sevdügümüň firâḳı (19) güninde aġlamakdan diyü ol gözüni seksen dört yıl yumdı (20) hiç içmedi bu rubâʾiyi anıň ḥaḳḳında naẕm itdi **rubâʿi**(21)be……..(22)

fe……. (23) **sekizinci** ehl –i çinʾdir mekr bu ḥased ve nifâk ve ḫıyānet (24) ve bî -vefâlıḳ çoḳdur ammâ aḳl ve daňa ve idrâk ziyâdedür (25) ve ṣânʿ âtı cezeviyyede mâhir ve kâmillerdür ve her emr ve aḥkâm (26) şânlarına lazımdur

ve ḳorḳaḳlıḳ ve yeyniciklik nihâyet (27) mertebedir **dokuzuncu** ehl –i yemenʾdir ġaflet ve ḳorḳaḳlıḳ (28) ve emre iṭāʿat ve ṣadıḳ ve selāmet çoḳdur ve żaʿif nefsin (29) ve emânet ve şevk ve ġaribeye muḥabbet ziyâdedür.

Onuncu ehl –i (30) ḥabeş' dir dindâr vefādan âmin olurlar ammâ fehimleri

[3/b] (1) ve idrâkleri az ġafletleri çoḳ ve ṭabiʿatleri ġalîz ve (2) ömürleri ġâyetle ḳaṣırdur hatta didiler ki ġâyet çoḳ yaşıyoruz (3) ḳırḳ yıl yaşar **on birinci** ehl –i nevbeʾdir lehiv ve lüʿbe ve buḫl (4) ve ḥıyânet ve şevḳ ve yeyniciklik ve yaramaz niyyet ziyâdedür (5) ve ġayret azdur ve şânlarında hiç muḫâlefet yoḳdur her ne (6) olur muṭîʿ munḳâdlerdür **on ikinci** ehl –i sevâḥildir (7) emin ve vefâdır ve zeki olurlar ammâ ġayretleri ve şehvetleri (8) ġāyetle az ve aňlamaları tîz ve ḥafıẓaları ġâyetde giç olur (9) ve ṣûretleri laġir ve żaʿif olurlar **on üçüncü** ehl –i maġrib'dir (10) buḫl yaramaz aňlamak ve ġılzet ṭabiʿ temām mertebedür her emrüň (11) ḫuṣûlinde soy ve ihtimâm ve feṣâḥat ve ḥıfẓ ziyâdedür (12) ammâ ʿaḳılları nâ –ḳaṣddür **on dördüncü** ehl –i maşrıḳʾdır ʿaḳl (13) ve ẕekâ –vet ve kibr ve buḫl ve tedbîr ve taṣarruf ve siyâset (14) ziyâdedür. ammâ himmetleri âlî ve tîzlikden hamâḳatden ne ḥâli (15) olmazlar **on beşinci** ḫalḳ –ı yunan'dır ʿalim ve ḥelim ve ʿaḳl (16) ve idrâk ve ẕekâ –vet ve fehm ve ziyâdedür ammâ mütekebbirlerdür. (17) **maḳâleʿi ṣâliṣe** ricâliň aḫlaḳı ve evṣâfı beyānındadur (18) **el –ricalü'l –mekkâr** ehl –i mekr ve ḥile mercelik ʿalâmetinde (19) İttifâḳ idüb didiler ki gözleri gök ya firuze ḳaňında (20) ola yahûd siyah ya gök ya ṣarı ve noḳṭaları ola ya (21) kirpü gözine müşâbih ola yolınıḳ urışıḳ olmaḳda ḥattı (22)biňene naẓar olunmaḳda buluň bir yere cemʿ olunmuş gibi gözüňe (23) ve ḳulaḳları ġâyetde küçüklü ki ġârib olub beynisi yeri (24) alçaḳ ve iki cânibleri ki boynuz yerleridir içerü girmiş ola (25) ve saçı mey renginde ola. ve boynu ġâyetde ḳıṣṣa olub,eňgiňi (26) yoġun ola ve yüzünüň rengi yukutı ḳara ya yeşil (27) ya ṣaru ya ḳalay renginde ola ya alçı renginde ola (28)ya saru siyaha mâyil ya ḳızıl ola beyaża mâyil alnı (29) yumru olmaḳ şarṭıla ya yüzü laġar olub turş rûyı (30) ola ve âvâzı bülend olub şedîd ve muḫarici baʿid

[4/a] (1) ola ya âvâzında ġunne ve enin ola ya żaʿif (2) ve ṣaḳil ola ya boġazda kesik kesik çıḳa var (3) ḳısa egri olub omuzları başı sivri ola. ve ḳolları (4)

ve barmaḳları ġâyetde ḳışṣa olub ayaları küçük ve (5) dirneḳleri yaṣṣı ola ve belinden aşaġası ve uyluḳları (6) ince ve laġar ola ve ayaḳları küçük ola yaḫûd ayaḳları (7) barmaḳları bişden artuk ola bir kimsede bu evṣâfıň (8) külliyesi nâ –ekṣeri bulunsa sen aňa mekkâr ve ḥasûd ve ehl (9) ḫadʿa viremez niyyetlü deyü ḥükm eyle **el – ricalü's -zâni** zinâ (10) ehli olan ricaliň evṣâfında ittifâḳ idüb didiler ki (11) gözleri şehla ola ya aḳ olub berḳ urucı ola (12) ve yıldıracı ola ya sürmelenmiş gibi ola ya ġâyetde (13) küçük ola ya büyük olub kirpikleri dibleri yufḳa (14) ola ya żaʿif olub yaşı aḳıcı ola ve başınıň (15) derisi münḳıż olub bir yere cemʿ olmış ola ve yüzi (16) ṣâfi ḳızıl ya beyaża mâyil ḳızıl ola ve âvâzı żaifʿ (17) olub ġunnesi ve enini ola ve nefsi ʿâlî ola ve ḳarnı (18) büyük olub ḳılı çoḳ ola ve gögsi düz ve yaṣṣı ola (19) ve çuḳur ve yumrı olmaya ve ḳolları ḳışṣa olub (20) ayaları yoġun ve barmaḳları uzun ola ve belinden (21) aşaġası ve uyluḳları laġar olub uzun ola (22) ve incikleri egri olub sarhoşluk çoḳ ola her (23) kimsedeki bu imâratıň külliyesi ola ya ekṣerisi ola (24) ol kimsene zânidür ya nisâya muḥabbet nikâḥa rāġi̅b (25) ve cemâʿa ṭâlib ve ḳavî ve ġâlibdür bu ḥükm oluna (26) **er riccali'z –żaif'ül–ḳalb** kalbi żaʿif gündüz̲ leyl (27) olan ricaliň ṣıfâtında ittifâḳ idüb didiler ki başı (28) küçük ve boynı ince ve uzun ve süst olub yumuşaḳ (29) ola yaʿni muḥkem süst olub ṭoġrı ṭurmaya kâh bir (30) ṭarafa meyl ide kâh bir ṭarafa bu yüziniň rengi siyah

[4/b] (1) veya gendüm gûn ya ṣâfî beyaż ya ḳalay renginde ya alçı (2) renginde ola âvâzı ve kelâmı żaîfâ ola ammâ ḥiddetle (3) söyleye ya âvâzı uzun ola veya ṣaçı yumşaḳ (4) ola ve ḳarnı küçük ve yumşaḳ ola ve ayaḳları ḳışṣa (5) ola ve naḫif ve ayaḳları küçük ve laṭif ve ṭırnaḳları (6) yumşaḳ ve żaîf ola ayaḳlarının baş barmaḳlarıyla (7)yanlarında olan barmaḳları bitişmiş ola ya ayaḳlarıňın (8) barmaḳları bişden artuk ola her kimsede bu amâ (9) z̲atıň ekṣeri bulunsa ol kimseniň nefsi delîl ve ḳalbi (10) żaîf ve ḳorḳaḳ ola **er'ricalü'l feylesun** nefsi (11) nefis ve mizâcı muʿtedil ve fehmi ve tedbîri güzel (12) ʿalâmetlerinde ittifâḳ idüb didiler ki (13) ḳaşı ṭoġrı ve orta boylu ola ve sâyir aʿżâʾi (14) cezeviyye iʿtidâl üzerine olub kendü ve bünyesine (15) muvâfiḳ ola ne ġâyet âruḳ ola (16) ve ḳılı ne ġâyetde çoḳ ve ne ġāyetde az ne ġâyetde siyah (17) ve ne ḳızıl ola belki vasaṭ ola ve gözleri şehla

(18) olub mer tövbeti çoḳ ola ammā aḳıcı olmaya ve naẓarında (19)dâimâ żaḥik ve serûr aňlana ve ġâyetde büyük ve ne (20) ġayet küçük ve ne ziyâde çuḳur ve ne yumrı ola ve ḳapâḳları (21) ne ġâyetde etlü ve ne ġâyetde ârûḳ ve beyaż ne ziyâde (22) çoḳ ve ne ziyâde az ve ḥareketi ne ġâyetde seriʿ ve ne (23) baṭı ola ve ḥareketi zamânında aşâġâya ve yuḳaruya (24) ziyâde munḳâlib olub aġı çoḳ görünmeye belki bu ẕikr (25) olan evṣâfda evsaṭ ve iḥsan olub berrâḳ ola (26) ve yüziniň rengi beyaż ola ḳızıla mâyil ya gendum gûn (27) ola ve yüzinde muhâbbet ve serûr ve vaḳâr aňlata ve dâʿimâ (28) tebessüm üzerine ola ve żaʿi ve mikdârı muʿtedil ola (29) ne ġâyetde dogru mı ve ne ġâyetde suyı ola ve aġzı (30) ne ġâyetde büyük ve ne ġâyetde küçük ola ve dudaḳlar

[5/a] (1) ne ġayetde yufḳa ve ne ġaliẓ ola ve dişleri ne ziyāde (2) arı ve ne uvaḳ ola ve ne ziyāde ṣıḳ ve ne ziyâde seyrek (3) belki vasaṭ ola ḳaşları uzun olub ḳulaḳları (4) cânibleri ince ve yüksek ve ḳulaḳları muʿtedil ve laṭif (5) olub küçük ola ve dili laṭif olub ve ḥareketi seriʿ ola (6) ve ṣaḳâlı dogru mı ya mürîʿ şekl olub ibtidâ aġarması (7) ʿârẓitinden ola ve başı ġāyetde büyük ve ne küçük (8) ola belki vasaṭ olub büyüklüge māyil ola ve dogru mı (9) ola ve boynı ve ġāyetde uzun ve ne ġāyetde ḳışṣa (10) ola belki vasaṭ olub yoġun olmaya ve eňgi küçük (11) ve gögsi kik ve elleri laṭif olub barmaḳları uzun (12) ola ve araları çoḳ ve dırnaḳları aḳ ola ve ḳızıla māyil ola (13) her kimsedeki bu ʿalâmetleriň ekṣeri bulunsa ol kimseniň (14) nefsi nefesi ve ʿakl ve tedbîri güzel ve ẕihni pāk (15) ve ṭabiʿ laṭif ve mizācı muʿtedildir **el – ricâlü'l ḫayreddîn**(16) ḳalbi selim ve nefsi emîn ʿâbd ve zâhid ahid olan kimseniň (17) imâretinde ittifâk idüb didiler ki başı büyük ve dogrı mı (18) olub iki ṭaraflarında çuḳurlar ola alnı etlü ve dogrı mı (19) ola ve kulaḳları dik ṭura yatmaya ve yüzi etlü (20) olub şişmiş ola ammâ ʿilletden şişmiş olmaya gözlerinde (21) ruṭubet olub naẓarında serûr ve ṣafa anlata ve yüz biň (22) rengi beyaż ola ve ḳızıla mâyil ya gendum gûn ola ya siyâh (23) ola ḳızıla mâyil ola ve ḥaya ve ḥicâbı ġâlib ola ḳarnı (24) ve gögsi ṭaşra olmaya ne ġâyetde laġar ve ne ġâyetde (25) semüz ola belki vasaṭ ve âvâzı ince ve alçaḳ ola (26) ve barmaḳları laṭif olub uzun ola bir kimsenede (27) bu imârâtıň külliyesi ya ekṣeri bulunsa ol kimsenüň (28) ḫayr ne ve

ṣalâḥate dinine islamına ve ḳalbiniň (29) kinden ve kibrden ṣelâmetliġine ḥükm oluna **er –rical**(30) **eş – secca‘a** şebi‘ ve ḳavi ve muḳaddem ve bahādır olan

[5/b] (1)kimseniň ṣıfâtında ittifâk idüb didiler ki ḳolı ġayetde (2) iri ve ḳavi ve ḫaşîn ola ve ḳameti ṭoġru olub yaġrını (3) yaṣṣı ola ve kemikleri ḳatmedârı ola eňleri büyük ola (4) eti ne ġâyetde ḳatı ve ne ġāyetde yumşaḳ ola beliňe vasaṭ (5) olub mu‘tedil ola ve alnı düz olub çukur olmaya (6) ammā ṭamarları çoḳ ola ḳaşları ġāyetde uzun (7) ola. ve yüziniň rengi ḳızıl ya beyaż gendum gûn ola (8) ḳızıla mâyil ola gögsinde ve omzunda ḳılı çoḳ (9) ola ve bold renk iç yüzinde eti çoḳ olub aşaġa (10) ṣalar ḳamış ola ve etinde derisinde yübûset ziyâde (11) ola her kimsedeki bu ṣıfâtıň külliyesi ya ekṣeri (12) bulunsa ol kimse ḳavi ve ṣâbat en – nefs ve şecî‘dir (13) **er –racilü’l cebbâr** mim ṣad ḳalbi ża‘if ve kendi ve ḳorḳaḳ (14) ve yavaş olan kimseniň imârâtında dirler ki ḳolu yumşaḳ (15) ve ḳâmeti egri ve yüziniň rengi ṣaru ola ya aḳ (16) ola saruya māyil gözleri ża‘if olub (17) naẓarında ża‘if anlata ve bâldırınıň iç yüzinde (18) eti az olub yuḳaruya çekilmiş ola ve elleri (19) ve ayaḳları laṭif ve naḥîf ve ża‘if ola bir kimsede (20) ki bu ‘alametleriň külliyesi ya ekṣeri bulunsa ol kimse (21) ḳorḳaḳ ola ve Allahu ‘alem **el –ricalü’l elvaḫ** mim ṣad bî – ḥayâ(22) ve bî–idrâk olan kimseniň evṣâfında didiler ki (23) gözleri pirûze renginde olub ḳapāḳlar ḳalıň ve (24) kendisi ve ġāyetde uçuḳ ve belerçin olub ve ḥareketi seri‘ (25) ola ve yüzi dogrı mı ya üç ṭaraflu olub (26) ṣâfî ḳızıl ya beyaża mâyil ḳızıl ola ve boynı ḳıṣṣa (27)olub azıcık öňüne egri ola ve ḥareketi seri‘ (28) ve ḳatı çoḳ ve kelâmı ḳatı ola eňginde ve yaňaġında (29) ḳılı az ola bir kimsedeki bu evṣâfıň külliyesi ya (30) ekṣeri bulunsa ol kimse bî– ḥayâdır **el –rical**

[6/a] (1) **ü’l- ġaliz–et -ṭabi‘** mim ṣad ṭabi‘ ġaliẓ ve kend ve ḫabîṣ (2) olan ricaliň evṣâfında didiler ki rengi ġâyetde beyaż (3) ola ya gendum gûn ola bu yüzi ġayetde dogrı mı olub (4) yaňaḳlarınıň ve kulaḳlarıňın ve boynunıň ve ayaḳlarınıň (5) eti çoḳ ola ve alnı daḫı dogrı mı ola ve ṣaḳalı ve ḳarnı (6) ġâyet büyük olub ellериniň barmaḳları ḳıṣṣa ola (7) ve incikleri uzun ola bir kimsenedeki bu evṣāfıň (8) külliyesi ya ekṣeri bulunsa ol kimseniň ṭabi‘ ġaliẓ (9) ve ḫaşīndir **el –racilü’l –ḥarîṣ** sen ḥarîṣ ve ṭama‘–kâr (10) olan ricaliň imârâtında didiler ki ḳolları ḳıṣṣa (11)ola

uzamaya yüziniň rengi kül renginde olub (12) kulaḳları büyük ola ve başınıň beynisi yeri alçaḳ (13)olub iki cânibleri delükleri içrüye görmüş (14) ola burnu ṣaġ cânibine bir miḳdâr eglenmiş ola (15)bir kimsedeki bu imâratıň külliyesi ola ya ekṣeri (16) bulunsa ol kimse her zamânda ḥırṣ ve ṭamaʿ sebebiyle (17) bilâd –ı amandan kurtulmaz **el –ricalü'l –keslan** sin nun kâhil (18) ve tenbel adamıň ʿalâmetinde ittifâḳ idüb didiler ki (19) gözleri büyük yıldıracı ola yâḫûd keçi gözüne (20)müşâbih olub gök ve büyük olub ve aġı daḫı (21) çoḳ ola ve alnı büyük ve yüzi etlü ola kimdeki (22) bu imârâtıň küllîsi ola ol kişi kâhil ve aḥmaḳdur (23**) el –ricalü'l –ḳalîlü'l –ʿaḳl ve keṣîr et –ṭîş** sin nun (24) ʿaḳlı az ve yeynicikligi çoḳ kimseniň evṣāfında (25) didiler ki başı küçük ve ḳulaḳları büyük dogrı mı olub (26) ensesi cānına çekilmiş ola eňgi ve boynı uzun (27) ve ṭamarları eşkāra ola bu yüziniň rengi ḳızıl (28) olub burnınıň ucu ince ve uzun ola bedeni (29) ıssı olub ḳāmeti uzun ola ve ḥareketi seriʿ ola (30) ve omuzları ince ola. kimsenede bu ṣıfatlarıň

[6/b] (1) külliyesi ya ekṣeri olsa ʿaklı az ve ḫıffeti ġaẓabı (2) çoḳ ola **er–ricali'l ḳalîli'l fehim** ṭı sin fehmi ve (3) ve idrâkı az olan kimseniň imârâtında didiler ki arḳasında (4) ve ḳarnında ḳılı çoḳ ola ve gözi gök olub ağı daḫı (5) çoḳ ola keçi gözine ki müşâbeheti ola rengi ṣafi (6) ve beyaż ola ya alçı renginde ola ya gendum gûn ola (7) siyaha mâyil ve burnınıň ucı büyük ve kendü büyük (8) ve ṭolu ve yoġun ve ḳulaḳlı ola ve avâzı ince ve ayaḳları (9)etlü ve ḥareketi giç ola bir kimsedeki bu imârât bulındı (10) ol kimesne bî idrâk ve bî temizdür **maḳâle–i râbia**(11)mizâca ve bedene müteallik kelimât câmiaʿ beyānındadur (12**) mim ṣad** didiler ki ademiň rengi beyaż olmaḳ ya ḳalayı (13) renginde olmaḳ ya alçı renginde olmaḳ mizâcıň ṣovuḳluġuna (14) dâldur ṣafi ḳızıl ya beyaża mâyil ḳızıl ya gendum gûn (15) olmaḳ mizâcıň ḥarāretine daldır beyaż renk ki ince (16) ve ṣâfi ḳızıl renge ḳarışmış ola mizâcıň iʿtidâline (17)dāldur **eger** ḳızıllıḳ artuḳ ve beyażlıḳ az olursa ḳânıň (18) ġalebesine daldur ḳızıllıḳ eksen olursa ḳânıň ḳılletine (19) dâldur ve **eger** ḳızıllıḳ hiç olmayub alçı renginde olursa (20)ḳanıň ve ödüń dek ḳılletine balġamıň ġalebesine dāldur **eger** (21) beyaż ya yeşil renginle maḫlûḍ olursa ḥarâreti az (22) ve sevdâya ġâyetde mâyil mizâcdur ve eger beyaża mâyil (23) ṣaru olursa ḫastalıḳdan ḳalḳmış

adamdur ya (24) yüzinden çoḳ ḳân aḳmışdır ya ḳânıň ġâyetde ḳılletine (25) dāldur **eger** ṣaru ve ya yeşil ya kül rengi ḳarışmış olsa (26) ol bunlarıň ġāyet şerlüsidir mizâc cihetinden cekerinden (27) ve ṭalaġından merż ve zaḥmet ḥāli olmaz ol aṣl (28) kimesneniň ṣıḥḥati az olur **elif lam lam mim sin** bedeni ıssı olmaḳ (29)mizâcıň ḥarâretine ẕâldur ve beden sevḳ olmaḳ mizâcıň (30)ruṭubetine dāldur ve beden ḳatı olmaḳ mizâcuň yübûsete

[7/a] (1)dâldur ve beden ıssı olmak yumşaḳ olmaḳ mizācuň (2)ḥarâretine ve ruṭubetine dāldur **eger** yüzi ṣovıḳ olub (3) yumşaḳ olursa mizacûn ṣovıḳlıġına ve yübûsetine dâldur (4) ammâ beden ṣovıḳ ve ḳatı olmaḳ vâḳıʿa olur **el –ef ʿâl**(5) ṭabiaʿtıň fiʿilleri iştihâ ve hażm ve nabżdur ve daḫı (6) bunlarıň emṣâline var ise **eger** bunlar ḳavi seriʿ olursa (7)mizâcuň ḥarâreti ġālîbdür **eger** żaiʿf ve baṭı olursa (8)bir vürdet ġālîbdür nefsüň fiʿilleri ẕekāda ve sözde ve (9)ḥareketde tizlik ve serʿat üzerine olmaḳ ve şecâʿāt ve (10) iḳdâmdur ve daḫı bunlaruň miṣâli ne var ise bunlar mizâcuň (11) ḥarâretine dâldur **el –eşya –ülleti teberrede ʿan il –bedeni**(12) şol şeyler ki bedenden eşkâra olur bol ve (13) ve ḳıl ve der ve daḫı bunlara beňzer ne varise ḳıl çoḳ ve (14) siyah varıyı yoġun ve ḳıvırcıḳ olmaḳ mizâcuň ḥarâretine (15)dāldur ve bunlaruň muḥâlifi olmaḳ bir vurudetine dâldur ve der (16) ḳoḳmaḳ mizâcuň ḥarâretine ve çoḳ olmaḳ ruṭubetine (17)ve az olub ḳoḳmaḳ yübûsete dāldur yol reňkli olub (18) koḳmaḳ ve ġâyid daḫı ḳoru olub ve az olub mizâcuň (19) ḥarâretine dâldur bunlaruň muḥâlifleri olmaḳ bir ve (20) dâldur **ʿalameti'l –beden' il –muʿtedil** ḥarâretde (21) ve ruṭubetde iʿtidâl üzerine olan bedeniň ʿalametleri (22) oldur ki bunı beyaż ola ḳızıla mâyil ola ve bedeni (23) ṣovıḳ olmaya ve ġâyet ıssı daḫı olmaya belki ḥarâreti (24) ruṭubetine ġâlîb ola ve etine ġâyetde yumşaḳ (25) ve ne ġâyetde ḳatı ola ve ḳılı ne yoġun ve ne ince (26) ola ne ḳara ne ḳızıl ne ḳıvırcıḳ ne öz ince ola (27) ve ṭamarları ne ṭâr olub gizlü ola ve ne giń olub (28) eşkâra ola ve âvâzı ne bülend ne alçak ola (29) ve ḥareketi ne tiz ne ne giç ola bu umurda vasaṭ (30) ola ṭabiaʿt fiʿillerinde ve nefs fiʿillerindeki ẕikr

[7/b] (1) olındılar ʿadâlet üzerine ola **ʿalametü'l beden'i**(2)**l ḥarrı** ḥarâreti (3)ġâlîb olan kimseniň ʿalameti oldur ki (4)yübûseti ġâyetde tiz ola ve bedeni ıssı ola

ḫafif (5) ola ṭamarları eşkâra olub ḥarekatı tiz ola (6)ve uykusu az ola ve ḳılı ġâyetde ḳıvırcıḳ olub çoḳ (7) ola ve bunı gendum gûn ve kendüsi mütehevvir tiz ola (8) **ʿalametü'l bedeni'l –bârîd** bir vedet üzerine olan (9) bedeniň ʿalameti oldur ki bedeni ṣovıḳ ve şehveti żaʿif (10) olub cemâʿi az ola ve uykusu çoḳ ola ve'l –ḥāṣıl (11) bedeni ḥarrade ẕikr olanlara muḫalif olaʿ **alamet'i**(12) **l –bedenü'l raṭb** ve ruṭubeti ġâlîb olan bedeniň ʿalameti (13) oldur ki eti sekrleri ġāyetde yumşaḳ ve süst ve żaiʿf (14) ve gevşek ola kemikleri ve eňleri ve ṭamarları gizlü ola (15) etinde ve derisinde ḳuvvet ve istiḥkâm olmaduġundan (16) ötüri raḫmete ve belaya ve meşaḳḳate dimeyüb ḫor (17) ola ve ḫulḳ -ı ḫuyı ġâyetde yaramaz ola **ʿalameti'l bedeni'l yâbis** yübûseti ġâlîb olan bedeniň ʿalameti (18) oldur ki gövdesi ġâyetde ḳatı ḫafif olub ḳuvveti çoḳ (19)ola ve derisi daḫı ḳalıň ve muḥkem ola ve kemükleri (20) ve eňleri eşkâra olub ḳılı çoḳ ola ve zaḥmete (21) ve meşaḳḳate ṣabr idince ola **ʿalameti'l bedeni'l ḥâr** (22)**i'l –yâbis** ḥarâretle yübûset cemiʿ olan bedeniň ʿalameti (23) oldur ki ḳılı ġāyetde siyah kendü ârûḳ ve derisi ḳalıň (24) ve ḫaşin ve sekrleri ḳavî ve muḥkem kemikleri ve eňleri (25) eşkâra ve bedeni ıssı uyḳusı az ve nabżı ḥarekatı (26) ve şecâʿati ve iḳdâmı çoḳ ve tiz ola **ʿalameti'l beden**(27) **ü'l –raṭb** bir vedet ve ruṭubet cemʿ olan bedeniň (28)ʿalameti oldur ki gövdesi ıssı ve ḳılı uzun ve ṭamarları (29)ṭâr ve kemükleriniň eňleri gizlü ve yāġı ve uyḳusı (30) ve kâhilligi ve süstligi çoḳ ḥarekâtı giç ammâ beden

[8/a] (1) bârîd ve ḫâr raṭb bu ikisi mürekkebdür müfredâtıň ki (2) enleriň her biriniň müstaḳil ʿalameti ẕikr olunmuşdur (3) anlardan mürekkeb olanlarda anlara ḳıyâs eyle maʿlum olduġuna (4) binâʿen ẕikr olunmadı **makâle'i ḫâmise** insanıň başında (5) cevâriḥi ve aʿżâʿi cüziyesi delâlet itdügi nesnenüň (6)maʿrifetinde der ki her ʿużvuň keyfiyetine ṣıfatı delîldür (7)ve her ʿużvu bir faṣlla mübeyyen ḳılınmışdur **faṣlı 'l –ru'uṣ**(8) yaʿni yaşları beyānındadur **ṭı sin** büyükbaş ammâ efraṭıla (9) büyük olsa himmet ʿâliye ve güzel fehme ve inḳıyâde (10) delîldür ammâ mizâcunuň ġafleti ġalîb olur ifraṭıla (11) büyükbaş eblehlige ve ızdırâba delîldür küçükbaş (12) ḥiffete yaʿni ṣaçınıň yeynicikligine ve başınıň küçük(13)ligi mikdârınca ʿaḳlınıň eksikligine dâldur yaʿni (14) baş ne ḳadar küçük olursa ol ḳadar

ʿaḳl daḫı eksük (15) olur ne ider küçükbaş tehevvür delîldür mekr kehi (16) bu niye münâsib ola daḫı her ruṭubet çoḳluġuna ve şekl (17) güzelligine delîldir **mim ṣad** ya derisi menḳus olub bir (18) yere cemʿ olmaḳ ḳıllet –i ḥayâya delîldir emmeʾl reʾes yaʿni beyni (19)yiri çuḳur olmaḳ ḥırṣa delîldür tehavvüre ve nâsa (20)muḫalifte dâldur boynu zirleri çuḳur olmaḳ ḫabâṣete (21)dâldur baş suyı olmaḳ yaramaz niyyete ve ḫabâṣete dâldur (22)başıň eňseden cânı çuḳur olub eńsede yer sivri kimüň (23) olmaḳ ʿaḳla ve ḥiddeti ṭabʿa ve ḫayra dâldur ammâ muʿtedil (24) ve memdûḥ olan başıň imârâtı ḥükemânıň ittifâḳıla vażʿ (25)ve miḳdârı muʿtedil olub büyüklige ……kendü (26) bünyesine münāsib olub müstedir eş –şekl ola (27)ve alnı üzerinde iki cânında bile yarar barmaḳ miḳdârı (28)ḳıl bitmemiş yir olub iki cānından içeriye girmiş ola (29)ve alnı eňseden azıcık büyük ola ve ensede bir süri (30)kimüň ola eňse çuḳur olmamaḳ şarṭıla bu miṣl

[8/b] (1) baş ʿaḳla ve ḳahme ve fiḳr-i ṣaḥîḥe ve ṣâliḥ aʿmele ve ṣāliḥ (2) düşe ve ziyâde ḥafẓa ve bir nesneʾi tiz aňlamaġa ve tiz(3) anlamaġa dâldur **faṣl-ı e'ş – şuʿur** yaʿni baş ḳılları ve (4) yüz ḳılları beyânundadur **mim ṣad** ḳatı ve iri ve ḳısa saç (5)ḥırṣa ve yaramaz ḫulḳa ḳorḳaḳlıġa dâldur (6) sözde ġaciz olmaġa delîldir **ṭı nun şin** ṣıḳ ve uzun (7)ṣaç ġılẓetine ve yaramaz aňlamaġa delîldir bahâyim ḳılına (8) müşâbih olduġundan ötürü yumşaḳ saç ḳorḳaḳlıġa (9) ve mekre ve kin ṭutmaġa ve ḥasede delîldür muʿtedil (10)ṣaç ṣaftalarıň iʿtidâline dâldur **mim ṣad** siyah ḳıl (11)menfaʿat sevmege delîldür ifraṭıla ḳızıl ḳıl ḥırṣa (12) ve yaramaz aňlamaġa dāldur **sin mim ṣad** yaṭırub ṭuran ḳıl (13) dökülcü daḫı ola delülige ve aḫmaḳlıga ve ḳarışıḳlıġa (14) dâldur **ṭı nun ʿayın** şecâate dâldur ve omuzlarda çoḳ olmaḳ (15) aňlamaḳ eskiligine dâldur ḳıl ki yüz renginde ola ziyâde (16) ṭehevvüre dâldur ve ḫayr azlığına dâldur ḳarnında ḳıl çoḳ (17) olmaḳ şevḳe daldur bu bünyede ḳıl çoḳ olmaḳ ḳuvvete (18)ve şiddete cürʿâte ve kibre dâldur arslana müşâbih olduġundan (19)ötürü ve kirpik çoḳ olmaḳ bahâdırlıġa ve ʿaḳla (20) dâldur. arḳada ve oyluḳda ḳıl çoḳ olmaḳ şehvete (21)dâldur tekye müşâbih olduġundan ötürü ittifâḳ (22) idüb didiler ki ḳıllarıň memdûḥı ki ol ʿaḳla ve ḫayra (23)ve cevdete ṭabʿa delîl olan oldur ki çoḳlukda ve (24)azluḳda ve uzunluḳda ve ḳısalıḳda yoġunluḳda (25) ve incelikde

vasaṭ olandır **faṣl –ı fi'l ḥayâ**(26)yaʿni alınları beyânındadur yaṣṣı ve kik alın ki ʿarveḳ (27)ve aġṣân olmaya cânıň ḫuṣûmet sevmege ve düzensiz (28)olmaġa dâldur küçük alın nâdânlıġa ve ḫissete dâldur (29)büyük alın kâhilliġe dâldur alın yol olmaḳ (30) laf urub okunmaga ve cevdete dâldur alın

[9/a] (1) ḳaṣır yâʿâli olmaḳ şecâʿate vâde beşirlige delîldür (2)**he** alın ṭolı olmaḳ tehevvüre dâldur **mim sad** ṭamarları çoḳ (3) olan alın cürʿâte ve iḳdâme dâldur alın buruşmaḳ (4) başdan buruna ince ġażaba ve ġuṣṣaya dâldur **de ra ʿayın**(5) alın buruşmaḳ ḳulaḳdan ḳulaġa varınca zireklige (6) dâldur. orta alın iʿtidâle dâldur **faṣl –ı ḫevâcib**(7)yaʿni ḳaşları beyânundadur ḳaşıň ḳılı çoḳ olmaḳ ġuṣṣaya (8) ve kelâmı red vefâsız olmaġa dâldur **nun mim ṣad** uzun ḳaş (9)ḳulaḳ ṭarafına çekilmiş ola kibre ve laf urub okunmaga (10) ḫuṣuṣa ki burundan cânibi aşaġaya mâyil olub ḳu (11)laḳdan cânı yuḳarıya mâyil ola kemer ḳaş(12)şevḳe ve alçaḳlıġa dâldur çatuḳ ḳaş elifte ve muḥabbete(13) ve oyun ve temâşâ sevmege dâldur açuḳ ve ince ḳaş (14) küşâde ve ḫandân ve şâdmân olmaġa dâldur ḳaşıň (15) burnundan cânibi ince olmaḳ ḫuṣumete ve fitne ḳoparıcı (16)olmaġa dâldur **dal ra he** ittifâḳ idüb didiler ki ḳaşlarıň (17)memdûḥı ki ol ṭabʿ celîle ve vaṣf cemîle delîldür (18)ki vażʿ güzel olub her ciheti vasaṭ ola ve hem burnundan (19)cânı yüksek ola **faṣl –ı fi'l ʿuyûn** yaʿni gözler (20) beyânundadur **mim ṣad** yıldıray büyük göz kâhillige ve (21) żiyâya ve muḥabbete delîldür çuḳur göz ḫabâṣete dâldur (22) meymun gözüne müşâbih olduġundan ötürü küçük (23) ve gök ve ditreyici göz ḥileye ve bî ḫayâlıġa (24)ve ʿavratlara muḥabbete dâldur küçük ve çuḳur göz mekre (25)ve ḥasede dâldur küçükve ṭumâlic göz yengec gözine (26)müşâbih ola câhilliġe ve ʿavratlara mâyil olmaġa (27)delîldür **mim ṣad** göz ki tiz ḥareket itmek ve ḥiddet (28)neẓrile neẓr itmek mekre ve ḥileye ve ḫabâsete ve uġur (29)luġa dâldur ve giç giç ḥareket itmek ve açub yummaḳ (30)mekre ve fikre ve ġuṣṣaya dâldur ḳatı ḳıza göz ḳorḳaḳlıġa

[9/b] (1) delîldür zira iḳrâlıḳ madde –ʾi sevdâviyye ḳorḳaḳlıġa (2)delâlet ider **mim ṣad** ḳor gibi güzel göz şer ḳoparıcı ve (3) bahâdırlıġa ve iḳdâma ve ġażaya ve çoḳ cemâʿâ dâldur (4)gök göz ṣaruya mâyil ola zaʿferân gibi çoḳ yaramaz (5)ṣıfatlara dâldur zirāge göklük kâhilliġe dâldur (6)ṣarulıḳ ḫavfe delâlet ider bu

ikisiniň ictimâʿından (7)ġâyetde yaramaz ṣıfatlar ḥâṣıl olur göz bebeginüň (8)çevresinde noḳtalar olmaḳ ölü şiddete dâldur eger göz gibi (9) olub eṭraf noḳtalar olsa neʿûẕü billah min şerri (10) ġayetde ehl-i şerr olmaġa dâldur göz ki ṣaġir gözine (11) müşâbih olub ṣıġır gibi bakmaḳ ḥamâḳâte dâldur ḳara göz ki (12) altun rengine müşâbih ola fiʾl cümle fettânlıġa ve ḳan (13)döküb öldürür …… delîldür ḳatı ḳızıl göz aġır (14)debriḫı ve yuḳaru ḳapġa yaḳıcı ola ṣıġır gözi (15)gibi nâdânlıġa kibre ve zenâna ve ġaflete dâldur (16)oġlancıḳlar gibi baḳan göz ṣahibiniń feraḥ ve ṣâdılıḳ (17)ve külmek olmaḳ şarṭıla ʿömre uzun ve ruḥı (18)ḳavî ve feraḥ ola ve beyaż ṣaḥîḥ ve çoḳ olmaġa dâldur (19)ʿarabiyye elʿayn elleẕi yeşbâ naẓr hâ naẓr eṣ –sıyyân fî naẓr hâ (20)ve ḳuvvet –i rûḥ ve keṣret –i feraḥ hey delîl'il –ʿömr ṭavil bela –tarḥ (21)ʿavratlar gözine müşâbih olub daḫı anlar gibi baḳan göz (22) muḫanneṣ olmaġa ve kibre uňutmaga delîldür keçi gözine (23)müşâbih olan göz ġâyet cehle delîldür büyük (24)ṭûmaliç göz aḥmaḳ olub baʿż mürüvvet ve ademiliġe (25)dâldur mim ṣad ṭı eṭrafı çoḳ olan büyük göz yaramaz ṣıfatlara (26)dâldur bir gözine ki yıldıracı ola ve ditreyici (27)ola şerr dâldur eger küçük olursa şerr ziyâde (28) olur eger göz büyük olursa şerr az ve ammâ ḥamâḳât (29)ziyâde olur sin mim ṣaḍ ṭı pirûze gibi ziyâde yeşil (30) göz şerr ve ḫıyânete dâldur tiz tiz açulub

[10/a] (1)yumulan göz şuʿlesi ve yıldıraması ziyâde olmaḳ (2)şarṭıla yaḫud sürme çekecek yiri sürmelenmiş (3) gibi siyah olmaḳ şarṭıla delülige dâldur mim gök (4)göz ki aġa mâyil ola ḳorḳaḳlıġa dâldur zirâ beyaż (5) lıḳ balġamıń ġalebeliġine dâldur balġam ġalabalıġına mûcîbdir(6)nun od rengine müşâbih olan göz bî-ḫayâlıġa delîldür (7)gelib gözine müşâbih olduġundan ötürü ṣaruyla (8) yeşil ortasında mütevassıṭ göz ḳorḳaḳlıġa (9) dâldur nurı çoḳ olub berḳ evrān göz şevḳe (10)dâldur küçük göz ki kirpiklerin ṭoḳuşdurġan ola (11) ḫalḳ aldamaġa yaramaz ṣıfata dâldur şaşı göz (12)önegülüge delâlet ider bir göz kör olmaḳ şumluġa (13) dâldur ʿarabiyye haẓâ mektub fiʾl etʾtevrat tesʿ (14)ḫuṣal mevcûd fi-tesʿat –ı ricâl'il –cinṣ fiʾl şiʿir (15)……. fiʾl aḥvâl veʾṣ-ṣûm fiʾl ʿuġur veʾl ḥamâḳat (16)fiʾs-semin veʾl kıyâset fiʾl kusic veṣʾṣeṭâret (17)fiʾl aḥdib veʾẕ –ẕerâfet fiʾl ḳaṣr veʾl ġaflet (18)fiʾṭ ṭavil veʾl tekbir ……. ve şol göz ki (19)şerm ve ḥicâb maḥallinden ġayri maḥal yire baḳar olsa

(20)cemʿ evsâf ẕemîme anda mevcuddur dir iseñ(21)kâẕib olmayasın zirâ tecirye olunmışdır **eger** yire (22)bakan kimseniń yaramaz fiʿil işledi gice terk it (23) diyü aʿżâsın yudasıñ terk itmege ḳâbiliyyet yoḳdur (24)ḳor göz ki iken ḳatı ḳara olmaya ʿaḳla ve zireklige (25)delîldür şehla göz gözleriñ eyüsidür ṣaḥibinden (26)enʿâmdan ve iḥsândan ġayrı nesne ẓâhir ve ṣâdır (27) olmaz kendü ḥâline ḳoyıcaḳ bilgil ki aʿżâ ki cezûyyeden (28) her ʿużvu aḫlak ḥamideye ve zemîmeye delâlet (29)ider velakin elden ġayri aʿżâdan yüzle göz (30)ziyâde delâlet ider ammâ ilk delâleti cümlesinden **[10/b]** (1) ziyâdedür inşâʾallah tafṣil olunur ve gözüñ evṣâfı (2) delâletinden yüzüñ delâleti ziyâde olduġuna (3)evc vech beyân itmüşlerdür vech evvel budur ki kemâlât (4)ḫubluġa ve noḳṣan çirkinlige delâlet ider şek (5)yoḳdur ki maḥall ḥüsn kaç yüzden ḳalan aʿżânıñ (6)ḥüsnüne ḳabḥına ziyâde iltifât itmezler vech şânı (7)budur ki insanıñ ulu güzel ʿaḳl ve fehm ve fikrdür (8)ve ḥıfẓdur bunlaruñ maʿden damâġıdur zirâ baş (9)ḫevvâsıñ ve fikriń ṣammaʿsıdur beş yüzüñ (10)delâleti bu ḳovaya ḳavîdur bu vücûhden maʿlum oldı ki (11)yüzün delâleti elden ġayrı aʿżâdan evce ve efṣalden (12)**faṣlı'l –eẕnân** yaʿni ḳulaḳlar beyânundadur he (13)efrâṭıla büyük ḳulaḳ ki başa münâsib olacaḳdan (14)ḥariç ola ḥamâḳate ve kiẕbe yaramaz fehme yaramaz (15)ḥimmete dâldur **sin ṭı** ḳulaḳ büyük olub ve ḳalın (16)olmaḳ ḥürmet ve himmet azlıġına delîldür ḳulaḳ küçük (17)olmaḳ fehme ve şerre ve bî –vefâlıġa dâldur **sin ṭı nun**(18)büyük ve yufḳa ḳulaḳ cehle ve zināya dâldur(19)ḫuṣuṣa ki delü kendü ḳıl bitici ola egilmiş (20)ve yatmış żaʿif ḳulaḳ ġaflete ve kâhilliġe ve kiẕbe (21)delâlet ider deger mi ḳulaḳ başa yapışmış ola(22)ziyâde yeyniceklige ve ḫuṣura dâldur ḳıllı (23)ḳulaḳ uzun ʿömre ve cehle dāldur **nun** ʿömre uzun (24)olduġı yübûseti ġâlib olduġundan ötürüdür (25)ḳıl bitmege daḫı sebeb oldur cehl ve ḫumâr ḳulaġına (26)müşâbih olduġundan ötürüdür **naẓm**(27) eş –şiʿir fiʾl –eẕn şiʿir bî-ṭavili'l ʿömr (28)veʾl cehl elleẕi leys yezûl fiʾl-ʿömr (29)fuṭulu'l ʿömr la setilāʾi el –yebis ʿala el –mizâc (30)veʾl zûm el –cehl eşʾşeyabaʾl ḫumâr'iʾl –muḥtac

[11/a] (1) **he** ittidiñe ḳulaḳlarıñ merġu bî oldur ki vużuʿ güzel (2) olub başıñ miḳdârına münâsib olub büyüklükde (3)küçüklükde yufḳalıkda ve ḳalınlıkda ve yapışmakda ve (4)olub yumşaḳlar küçük ola **faṣlü'l anûf**(5)yaʿni burunlar

beyânundadur **mim ṣad** yoġun ve ṭolu (6)burun ʿaḳl ve fehm azluġuna ve kelimâtda ʿâciz olmaġa (7)dâldur burun uzun ve acı ince olmaḳ aḥmaḳlıġa (8) ve şerirlige ve yeyniciklige dâldur delükleri kik (9)burun ḥadden ziyâde serʿate ve ġażaba dâldur ve (10) delükleri ṭâr burun insaniyyet çoḳluġuna dāldur (11)**nun** burun yay gibi olmaḳ şecâʿate ve ḥileye ve tizlige (12)dāldur egri burun ḫulḳ yaramazlıġa dâldur**ʿ ayın**(13)kısa burun uġurluġa dâldur burnuń sekri (14)alınla beraber olsa mekr ve şerr dāldur ucu ince (15)kendü yay gibi burun sözde ḳoyı olmaġa ve şecâʿate (16)ve ḫuṣumete ve nâsa iḥtiyâca dâldur burun üsti (17)yaṣṣı olmaḳ ahdsizlige ve ḳeleşliġe ḥüsn ḫulḳ (18)azlıġına dāldur burnuń yuḳarısı ince ve ḳanatlar (19)ṭaşra olan burun cüzvice kemâl olub on ol ḳadar (20)okunmaġa ve lafa dāldurhe didi ki burunlarıń (21)maḥbûbı ve meṭbuʿı bu ẕikr olan evṣâfda evṣaṭ (22)olub ṣaḥibiniń vechine ve boynına münâsib ola (23)**faṣlû ʾl efvâh** yaʿni ağızlar beyânundadur **mim ṣad** (24)kik ağız şecâʿate ve fehme dāldur **nun** küçük ağız (25) zireklige ve firāsetlü ve ḥile –kâr olmaġa ve yüreksiz (26)ve ġâyet iḥtirâz etmeklige dâldur orta ağız(27)ṣâliḥ ve mütedeyyin ve muteşerriʿ olub insaniyet ziyâde (28)ve ṭabiʿat yoġunluġuna dâldur yufḳa dudaḳ (29)fehme ve ṭabʿıń leṭâfetine delîldür **mim ṣad** dudaḳ (30)olmaġa dāldur **mim ṣad** ḳalın dudaḳ aḥmaḳlıġa

[11/b] (1) renksüz olmaḳ ḫastalıġa ve yaramaz ḫuya ve imansızlıġa (2) dâldur ḳızıl dudaḳ ṭatluluġa ve eyülige dâldur ʿ**ayın** ağız (3)içerü olub dudaḳlar mesâvî olub ṭaşra solmak (4)yaḫud dudaḳlaruń ikisi bile içrüsine keçik (5)olmaḳ şecāʿate dāldur ʿ**ayın be** yuḳaru dudaḳ aşaġı (6)dudaḳ üzerine çakmaḳ fehme ve idrâke dâldur (7)alt dudaḳ üst dudaḳ üzerine çakmaḳ ḥased (8)ve kin dutmaġa ve ḳılık ḳasâvetine yaramaz fehme (9)dâldur **mim ṣad** żaʿif ve ḫurda diş ki arası açuḳ (10)ola żaʿif bedene ve ʿimrâzlıġa delîldür ḫurda(11)ve ṣıḳ diş yalancılıġa ve kovıcılıga nisyân(12)çoḳluġuna delîldir iri ve uzun diş şerre (13)ve fitne delîldir muḫtelif diş ḳorḳaḳlıġa (14)ve adam incidici olmaġa dâldur orta diş ki (15)arasu açuḳ ola gerçek söylemege ve ḫayra delâlet (16)ider egri diş mekre ve ḥileye dāldur **faṣlü ʾl** (17)**vech** yüzler beyânundadur **sin** etlüyüz kâhillige (18)ve câhillige dâldur yañaḳlar etlü olmaḳ ṭabiʿat (19)yoġunluġa dâldur **seʿ** yüz aruḳ ve żaʿif olmaḳ (20)fehme ve

himmete ve her emriñ ḥuṣûlinde ihtimâm itmege (21)ve ḥırṣa dâldur katı degir mi yüz ḥamâḳate ve cehle (22)dāldur **eger** etlü olub deger mi olursa ziyâde yaramaz (23)lıġa dâldur **ʿayın ṭı** yüz büyük olub baş küçük (24)olmaḳ şevḳe delîldür ve yeyniciklige ve yaramaz niyyete (25)dâldur ziyâde uzun yüz cehle ve yeyniciklige (26)dâldur yüz müṣelleṣ olmaḳ cürʿete ve şirrete delîldür(27)ve uzun baş ve gözler küçük olmaḳ ṭelükler (28)ve ṭamarlar şişmiş olmaḳ ḥamâḳate ve cehle ve ḥayâsız (29)lıġa dâldur ziyâde küçük yüz yeyniciklige ve (30)ḫurluġa ve delülige dâldur ṭamarlar ve ṭelükler

[12/a] (1) şişmek ziyâde ġażaya delîldür **mim ṣad** ḳaḳıġan (2)yüzlülük ġażaya dâldur sarḫoş yüzlülük (3)fisḳe dâldur utanur yüzlülük ḥayâya dâldur (4)ġamgin yüzlülük melul ve maḥzûn olmaġa delîldür (5)ḳorḳar yüzlülük taḳvâya delîldür **ʿayın** bir kimsenüñ (6)ki yüzi degir mi olub rengi ġāyetde ṣâfi aḳ (7)ola ya ḳara yāġız olub yañaḳları etlü ola (8)ol kimse cāhil ve aḥmaḳ ve ḫulḳı ve fehmi yaramaz (9)kimsenedür **faṣlû'l fi beyânû'l aṣvât** yaʿni (10) avâzlar beyânundadur **mim ṣad** söylemek yoġun avâz ki bülend (11) ola şecâʿate dâldur alçaḳ avâz ki yoġun (12) ola ʿaḳl çoḳluġuna dâldur bir avâz ki ince (13)olub kelamı tiz tiz söylemek cehle ve evciklige (14)ve yeyniciklige ve tekebbürlüge tiz fehme dâldur(15)yüce avâzla tiz söylemek ivmege ve yaramaz ḫuya (16)ve ġażaya dâldur ʿ**ayın** avâz yoġun olub kelimâte (17)ʿâciz olmaḳ cehle ve ṭabiʿat yoġunluġuna dāldur (18)ġunne ve enin olan avâz ḥased dâldur ince (19)güzel avâz ḥamâḳate ve yeynicilikde ve ʿaḳl (20)keskinliġine dâldur **nun** ṣaḳil avâz ḳuvvetine raġbet (21)idüb yemek ve içmek sevmege dâldur **faṣl-ı fi beyân** (22) **ez–żaḥk** yaʿni külmek beyânundadur **mim ṣad** çoḳ (23)külmek fehm azlığına ve cehle ve ġuṣṣasızlıga (24)ve muḫālifte ve kimseniń iş ne rāżı olmaġa (25)delîldür az külmek ʿaḳl ve fikr ve fehm çoḳluġuna (26)ve ġam ve ġuṣṣaya dâldur katı ḳahḳahayla külmek (27)ḥayâsızlıga dâldur ve hem sefâhate bir kimsene (28)güldügü vakit öksürmek ʿārż olsa (29)ol kimse bî –ḥayâdur bir kimse güldügi vakitde (30)üzerine nefsi ġâlib olsa ol mecnûndur

[12/b] (1) ve câhildir **mim ṣad** bir kimse küldügi vakitde elin (2)boynuna ursa ol kimseniń aḳlı öksüz ve (3) aḫlaḳı beddür **nun** külmek vaktinde yüz ḳızarmaḳ ʿaḳla

ve ḥayâya dâldur külmek vaktinde naʿra urub (5)çağırmaḳ ḥamâḳate ve ġaflete dâldur **faṣl-ı** (6) **fi beyanû'l enfâs** yaʿni nefisler beyânundadur **mim ṣad** (7) uzun nefis yaramaz himmete dâldur yüce ve ʿâlî (8) nefis yaramaz fiʿiller fikr idüb daḫı vücūd ketürmege (9)dâldur żaʿif nefis ʿaḳl ve ẕeka az olmaġa dâldur (10)orta nefis memdûḥdur ammâ ġażab vaḳtinde değil (11)**Faṣl-ı fi beyânû'l elvân** yaʿni renk beyânundadur (12)**mim ṣad** renk siyah olub bulunmaḳ ġama ve ġuṣṣaya (13)ḳorḳaḳlıġa ve fehmi ve ḫulḳı yaramaz olmaġa dâldur(14) siyah yaşıla mayil renk ḳaçan ṣaḥibiniń bedeninde (15) ḳıl az olsa yaramaz ḫulḳa ve fehm azlığına dâldur (16)ḳızıl nurlu şevḳlü renk ziyâde ġaẓaba dâldur (17)beyaża mâyil olan ḳızıl renk iḳdâma ve cürʿete (18) ve şevḳe ve hiffete dâldur od yālu ki gibi mernek (19)ʿaciliye ve delül ki dāldur köteri bedeniň ḳızıl olmaḳ (20)ḳuvvete ve şenlige ve yüce himmete dâldur **he** ġayet (21) ṣâfi ṣaru olmaḳ yaramaz ḫulḳlar dâldur siyahla (22)maḥlûṭ ṣaru renk nefsine ve ġażabına ve her ne (23)ʿârż olursa söylemege delildür **mim ṣad** alın ḳızıl (24) olmaḳ yüzün ġayrısı olmamaḳ şarâb içüb mestle ki dâldur (25)beyaża māyil ḳızıl renk gözleri gök ve alnı yumrı (26)olmaḳ şarṭıla şerre ve vefâsızlıġa dâldur daḫı (27)fisḳe ve fücura delîldür ḳalay rengine müşâbih (28)renk ḫıyâṣete ve ḫıyânete dâldur alçı rengine (29)müşâbih olan renk bî–ḫayâlıġa ve bed fehme dâldur(30)ḳarışıḳ renk saçınıň ḫastalıġa yaḳın olub

[13/a] (1)ġamı ve ġuṣṣası çoḳ olmaġa dāldur **faṣlû'l** (2) **leḥâʿ** ṣaḳallar beyânundadur **mim ṣad** degir mi ve (3) ḳılı güzel ṣaḳalı fehm ve ṭabiʿat güzelligine dâldur(4) ṣaḳal altı dört köşeli gibi olmaḳ faydaya ve ʿaḳla (5) dâldur ġayet ḳılı az olmaḳ şirrete ve cürʿete dâldur. (6)ve ġayet uzun olmaḳ ḳıllet ʿaḳla ve cehle dâldur (7) az uzun olmaḳ ḥamâḳate yaramaz niyyete dâldur **nun** (8)ṣaḳal uzun ve perâkende olmaḳ yaramaz fikr ve ʿaḳl (9)eksükligine dâldur teke ṣaḳalına müşâbih olmaḳ (10) ḥamâḳate ve cehle dâldur ʿaḳla ve fehme vücûdaʿ (11)ṭabʿ dâl olan ṣaḳalıň ammā zâtı oldur ki ne (12) ġayet çoḳ ve ne az belki vaṣaṭ olub çoḳluġa mâyil (13) ola ne ġayetde ṭavil ve ne ʿarîż ola belki ṭûlı (14) bir ḳabżadan azucuḳ artuḳ ola ḳılı daḫı ḳıvırcıḳ (15)ola **faṣlû'l eʿnâḳ** yaʿni boyunlar beyânundadur(16)**mim ṣad** yoġun boyun nişān ve şenlik ve ḳuvvet ve ziyâde (17) ġażaba dâldur ince boyun nefsi żaʿif

ve kendü (18) ẕelîl olmaġa dâldur **sin nun** ḳısa boyun mekre ve ḫıyâṣete (19) dâldur eger ḳısa olub ṭolu ve yoġun olursa (20) ġażaba ve şerre dâldur ince ve uzun burun (21) ḳorḳaḳlıġa ve kin ṭutmaġa ve ḥased dâldur **eger** (22)yoġun ince ve uzun olub baş küçük olsa (23)ḥamâḳate ve ḳorḳaḳlıġa ve feryâd idicilige ve her (24) murâda ʿaciliye ve yaramazlıġa ve kiẕbe dâldur **mim ṣad** (25) yüz boyuna uyunca güzel olmaġa dâldur **ʿayın** kibre (26)ve faḫrlanmaġa daḫı dâldur **sin nun** ṭamarları büyük eşkâr (27) olan iki şişmiş olmaḳ ġażaba ve kin ṭutmaġa (28) ve cehâlete dâldur yoġun yoġun olub ṭamarları (29)yoġun olmaḳ ḳıllete fehme dâldur boyun süst (30)olub kah bir-ṭarafa kah bir-ṭarafa aňlamak bedeniň

[13/b] (1) ve nefsiň żaʿifligine dâldur bu yön dâima ṣaġ (2)cânına egri olmaḳ ḥırṣa dâldur insanıň elden (3)ġayri aʿżâsınıň ʿalametleri beyânundadur **faṣl** (4)gögüs beyânundadur **muṣannaʿ** gögüs büyük olub (5)memeler etlü olmaḳ kâhil ve aḥmaḳ olmaġa dâldur(6) gögüs çuḳur olmaḳ bî–ḫayâ ve sıḫḫat rûy olmaġa (7)dâldur gögüs etsüz ve ḳurı taḫta gibi olmaḳ (8) zirek olub ve vaṣatüʾl ḥâl olmaġa dâldur **sin** (9)dûn himmet olub mebâ şirret etdügi nesne başa (10) çıḳarmaġa dâldur ve gögüs ne etlü ne arıḳ (11) belki vasaṭ olub arıḳlıġa mâyil olmaḳ (12) maʿrifete ve ḥilme ve ṣabırlıġa ve iḥsâna ve insa (13) niyete vücudaʿ ṭabʿa dâldur ve küçük ḳarın ʿaḳla (14) ve fehme ve firâsete dâldur büyük ḳarın nikâḥ (15) çoḳluġuna dâldur **faṣl** arḳa beyânundadur (16) **mim ṣad** yaṣṣı arḳa ḳuvvete ve ġażaba dâldur **ʿayın** (17) tekebbürlüge dâldur **he** arḳa egri olmaḳ yaramaz ḫuya (18) dâldur **sin** fikre ve zireklige dâldur arḳa (19)doġrı olmaḳ ḫulḳ eylügine dâldur arḳa (20) ince olmaḳ ʿaḳl eyüligine dâldur **eger** dogrı (21) olub ince olursa ġâyet eyüligine dâldur (22) ve arḳa çuḳur olmaḳ şeṭârete ve ve (23) şâẕılıġa dâldur **faṣl** bel beyânundadur (24) **mim ṣad sin** bir ince ve żaʿif olmaḳ nefs daḫı (25) żaʿif olmaġa dâldur **ʿayın** bir ince olub (26) gögüs cânı yaṣṣı ve ḳıṣṣa ayaḳdan cânibi uzun (27)olmaḳ ġâyet ḳuvvetlü yürigen olmaġa dâldur **mim ṣad** (28)eger bilek eňleri muʿtedil olsa nefsiń żaʿifine (29) dâldur **faṣl** ḳol beyânundadur **mim ṣad** eger ḳol (30) uzun olsa aṭâya ve kibre ve manṣıb sevgüsine

[14/a] (1) dâldur ḳoluň aşaġası ince ve bazusı yoġun (2) olmaḳ ḳuvvete dâldur **sin ʿayın nun** cehl mürekkeble câhil (3) olmaġa delîldür ḳolu aşaġası ve yuḳarusı (4) yoġun olmaḳ ḳâbiliyyete ve yüreklü olmaġa dâldur (5) **eger** ḳoluň aşaġası ve yuḳarusı birbirine muvâfiḳ (6) olub ince olsa ziyâde ḳâbiliyyeti ve maʿrifete (7) ve seḫâvete dâldur uzun barmaḳ ṭogrı ola (8)fehm tizligine ve seḫâvete dâldur **eger** uzun ensiz (9) olub ve ardına ḳayḳı olsa olmaz yire el urmaġa (10) ve laf urmaġa ve ednâ nesne –ʿi çoḳ eylemeye dâldur (11) **ʿayın** barmaḳ etlü olub ṭoġrı olmaḳ ḥamâḳate dâldur (12)barmaḳ ḳıssa ve etlü olub incelikde ve yoġun (13) lukda vasaṭ olmaḳ seḫâvete ve insâniyyete ve ḥalim (14) olmaġa delâlet ider **ve eger** ḳısa olub uçları (15) ince olursa baʿżı seḫâvete dâldur **mim ṣad** (16) baʿżı ḥamâḳate dâldur **ve eger** uzunlukda ve ḳısa (17) lıkda ve yoġunlukda ve incelikde ve etlülikde (18) ve aruḳlukda vasaṭ olsa ẕekavete ve seḫâvete (19)ve ḳuvvete ve delâlete vücâda ṭabʿ dâldur **ʿayın** (20) ḳısa barmaḳ güdenlige dâldur aya uzun (21) olub barmaḳ ḳısa olmaḳ ḫissete dâldur bunuň (22) ʿaksi olmaḳ zireklige ve seḫâvete dâldur **mim ṣad** (23) ve bunlarıň baʿżı demişler ki delülige dâldur **eger** (24) aya barmaġa ve barmaḳ ayaya münâsib olsa (25) fikre ve firâsete ve mevâneste ve ḥilme ve ḳalbüň (26) merḥamete dâldur ve barmaḳ uzun ya ḳısa (27) olub ucı kendüden yoġun olsa ziyâde (28) ḥırṣa ve ḥamâḳate ve baʿżılar dimişler ki baʿżı (29)adımlıġa dâldur ayamda müdevver olmaḳ ʿilme ve (30) ḥilme ve ṣabrsız olub ḥadden tecâvüz eylemesine **[14/b]** (1) dâldır **eger** sebûlige mâyil olsa ʿadle ve inṣafa (2) ve seḫâvete ve fikre daldur **mim ṣad nun ʿayın** barmaḳ ḫurda (3)ve ardına ne egri olsa baʿżı kemâlete ve lafa (4) ve ʿabeş yire seḫâvete daldur **mim ṣad** dırnaḳ (5) yufḳa ve sebûlige mâyil olsa leffâf olub (6)ve baʿżı kemâlete ḥasede daldur **eger** ḳalın ve sebû (7) olsa cehle daldur **eger** dırnaḳ ḳalın ve müdevver (8) olsa ʿilme ve kemâlete daldur **eger** dırnaḳ aḳ (9) ve ḳalın olsa mübâreklige daldur **faṣl** (10) ẕikr beyânundadur **mim ṣad nun ʿayın** ẕikr ince ve uzun (11) olub ve egri daḫi olursa merḥameti ve şefḳati (12) ġâlib olub ehl ve ḳâr olmasına daldur **sin** (13) ẕikr ince olub ṭoġru olmaḳ leṭâfet ʿaḳla (14)ve ḳılleti cimâʿ daldur ẕikr yoġun ve uzun (15) olmaḳ ḫin cemâʿade ġâyetile lezzete ve ḥamâḳate (16) delîldir ḫumâra müşabih olduġundan ötürü (17) eger ḳısa

olub yoġun olsa şehvet perestlik (18) ve ġaflete ve leffâf olub kendü ʿaybına muṭṭaliʿ(19)olmamaġa ve muʿanîd olmaġa daldur **eger** ḳışa (20) olub ince olsa ġayet ẕeki ve ehl insâf (21) olmasına daldur **mim ṣad** muʿânîd olmayıb ḫalḳıň (22) ṭaʿnından ḳaçıcı olmaġa ve ziyâde cimâʿ ḥariṣ (23) olmaġa daldur **eger** ḫâyası vâsiʿve yumurdası (24) büyük olsa bî ḫayâlıġa daldur ve ammâ yumurdası (25) küçük olsa ʿaḳla ve ḥilme **daldur** eger ẓâhir (26) ḳabı küçük olmayub vāsiʿ olsa ip daḫi (27) vâsiʿ olsa ḥamâḳate ve kâhillige ve baʿżı (28)mürevvete daldur **eger** vaṣatüʾl ḥâl olsa eyü (29)ḫuylara daldur **faṣl** ayaḳ beyânundadur (30)**mim ṣad nun ʿayın** ayaḳ ẕiyâde büyük olmaḳ ḳuvvete ve ʿaḳla

[15/a] (1) daldur ayaḳ ziyâde küçük olmaḳ ṣâẕılıġa (2) daldur ayaḳ ve ṭopuk sekri etlü olmaḳ ve ḳatı (3)olmaḳ fehm ya yatlulıġına daldur ayaḳ ve ṭopukı (4) etsüz ve sekrlü olmaḳ ḳuvvete daldur ökçe (5) ınce olmaḳ göňül yaramazlıġına daldur ökçe (6)yoġun olmaḳ ḳuvvete daldur büyük barmaḳ ve (7) orta barmaḳ ḳışa olmaḳ maʿrifete ve ġażaya (8) tiz gelüb gitmesine daldur **sin mim ʿayın** baş barmaḳ (9)başı müdevver olmaḳ ṭırnaġın ḫâli ṭaraf alçaḳ (10)ve barmaḳlar ṭarafı cânibi yüksek olsa ẕekâveti (11) ve seḫâveti ve ġażabı az olub tiz gelüb giç (12)gitmesine ve fikre ve baʿżı mekre ve ḥileye daldur(13) **eger** bunuň ʿaksi olursa buḫla daldur baş (14)barmaḳdan küçük barmaġa var nice biribirinden (15)âşaġalıġa ʿadle üzerine olursa seḫâvete (16) ve ḳalbi ṣâfi olmaġa ve ehl-i insâf olmaġa daldur (17) **faṣl-ı fî beyânüʾl ḳâmet** yaʿni boy beyânındadur(18)**mim ṣad** boy uzun olmaḳ ṣâẕılıġa ve mübâreklige (19)daldur amma ġafletden ḥâl olmaz ḳışa boy(20) düşmenlige ve fitneye ve kine ʿadavete ve yaramaz (21)ṣıfatlara daldur laġar olmaḳ baʿżı ẕekâvete (22) ve żaʿafa daldur ġayet etlü olmaḳ ḥamâḳate daldur (23) amma imam muḥammed raḥme hem etlü imiş hem zeki imiş (24) lakin böyle olmaḳ nādirdür la ḥükm liʾn-nadir (25)orta boy ḥikmete ve zireklige ve baṭın ṣıfatlara (26) iʿtidâline daldur **maḳâle-i sebʿâ** elde olan (27) imârât ve ḫuṭuṭlar beyânundadur belki sâyir aʿżanıň (28) ṣıfat-ı ḥamideye ve ẕemimeye delâletler neden keffiň (29)Delâleti efṣaḥ ve evżahdır ol ecelden el içün müstaḳil (30)bir maḳale ẕikr idüb tafṣil üzerine şekilleriyle

[15/b] (1)ḫuṭuṭuň ve sâyir cüzviyyatıň aḥvâlin beyān ḳıldıḳ (2) amma elin evṣâfa delâleti sâyir aʿżâdan ziyâde (3)olunduġundan ötürü ziyâde olmasına sebeb (4) böyle buyurdular ki ʿibâdât ve ṣanâʿât ve ḫayret (5) ve cihet maʿâş elsiz olmaz her ʿużvuň ele iḥtiyacı (6) vardur ve gözi sayir aʿża dâim göre ṭurmaz(7)ḫażret ḥaḳ teʿâla celle ve ʿala ele gözün münẓırası (8) ḳılmışdır ta kim adam oġlanları aldı olan emâret (9) görüb ṣıfata maẕmûmaʾ memdûhaʾ tebdil(10)etsün üçün daḫı birbirinin elün gördükde yaramaz(11)nişanlu kimselerden iḥtirâz etsünler deyü elde (12)ʿâlametler çoḳdur biň eli bir yire cemʿ eylesen (13) yerindeki ḫaṭlar yerine benzemez zirâ her bir kişide (14) bir dürlü evṣâf ve aḥvâl vardur amma ol zamanda (15)ḳul ve câriye alur evvel elin gördüklerine (16) ḥikmet bu idi ḥażret ḥaḳ teʿâla celle ve ʿala (17) yedi kevâkib seyyâreʿ cemiʿ maḫluḳ ve insanıň (18) iki yüzü ḳırḳ sekiz yüz ya da eksik iḫtilaf (19) üzerine ʿażasına müʿesṣir ḳalmışdır ki adem vücuda (20)geldügi ḥinde kevâkib seyyâreniň aḥvâlleri olur (21) amma hin velâdetde kevâkib aḥvâli maʿlum olmayub (22) kevkebi ḳanġı kevkebdir bilinmese ʿażasınıň aḥvâlinden (23) kevkebi bilinür ḫuṣûṣâ ki bu eldeki ḫuṭuṭlardan (24) amma bu keffiň aḥvâli ve eşkâl ḥaḳiḳatde bir risâledir (25) bu kitabdan değildir lakin bilinmesi lazım ve la bed (26) olduġı ecelden bu kitaba el-ḥâḳ idüb bir maḳâle (27) ḳıldıḳ bu makâleʿ daḫı bir muḳaddime ve altı bâb (28)üzerine tertib etdik nitekim aṣıl risâlede (29) eyle idi **muḳaddime** ilk aḳsâ min ve el ḫaṭlarınıň(30) adların bildirir **bab-ı evvel** ilk nişânların

[16/a] (1) ve aḥkâmın beyân ider **bâb-ı ṯâni** cimaʿ ve ġadâ (2)ḫaṭlarınıň delâletlerin bildirür. **bāb-ı ṯâliṯ** (3) ʿömr ḥattınıň delâletlerin bildirür. **bâb-ı râbiʿ** (4) baş ḥaṭṭınıň delāletlerün bildürür **bab-ı** (5) **ḫamis** adamın ṭâliʿin yaʿni elinde olan (6) ḫaṭlardan yıldızın bildürür **Bâb-ı sâdis** cüzviyyāt (7) delāletlerin bildürür ve bir nice nesneler daḫı ehl-i (8) ḳatında maʿlumdur **muʿkaddime** bilgil ki baş barmaḳ (9) yüksekdür. Yuḳarı ……. yaʿni **zeḫle** nisbet (10) itmişdir barmaḳ deyü ad virmişlerdir ve yanındaġı (11) ki şehâdet barmaġıdır müşteri ḥikmetindedir (12) **be** barmaḳ deyü ad virmişlerdir ve yanındaġı orta (13) bir miḳdar mirriḥ ḥükmündedür **cim** barmaḳ deyü ad (14) virdiler ve yanındaġı barmaḳ yaʿni istinca barmaḳ (15) mirriḥ

ḥükmündedür **de** barmaḳ deyü ad virdiler ve (16) yanındaġı ṣırça barmaḳdur **zühre** ḥükmündedir (17) **he** barmaḳ deyü ad virdiler avcıň aḫirindeġi (18) küçürek ḫaṭ ki ḳul ṭarafından yana ḳolı ar ḳorı (19) kesmişdir **ġayın ʿayın ye te** ḫaṭṭı deyü ad virmişlerdür (20) **elif vav be** barmaḳ aralıġından iki ḫaṭ çıḳar beri (21) **ġayın ʿayın ye te** ḫaṭṭı ṭarafından yaňa varur bu ḫaṭṭa (22)yürek ve ʿömr ḫaṭṭı deyü ad virmişlerdir ve biri **he** (23) barmaḳdan yaňa varur baş ḫaṭṭı deyü ad virmişlerdir. (24) ḳavli ṭarafından yaňa üçünci bir ḫaṭ çıḳar bir ṭarafı (25) baş ḫaṭṭına ve bir ṭarafı ʿömr ḫaṭṭına ulaşur bunlar gele (26) müṣelleṣ şekli baġlar ona ġadâ ḫaṭṭı deyü ad virmişlerdir (27) ve ʿömr ḫaṭṭı indügi zaviyeye. **mim** deyü ad virmişlerdir. (28)ʿömr ve ġadâ ḫaṭları indügi zâviyeye **lam** deyü ad (29) virmişlerdür. **he** barmaġıň dibinden bir büyük ḫaṭ (30) biter. **Be** barmaġın ṭarafından yaňa varur cemʿ ḫaṭṭı

[16/b] (1) diyü âd virmişlerdür ve cimâʿ ḫaṭṭı ve ḫaṭ **mim lam** (2) aralıġına ilk murabbaʿ diye âd virmişlerdür ve ġadâ (3) ḫaṭṭının uzunluġuna olan ṭarafı **ʿuṭârit** ḥükmündedir (4)ve ʿömr ḫaṭṭının ṣaġ yanındaki saṭḥ ḳamer ḥükmündedür (5)bu şekilden maʿlum olur ki ẕikr olunur ve şekl-i evvel(6) eyüdür (7)amma bilgil ki eger ḫaṭ maʿnidâr ola kemiyyetde daḫı (8) büyük ve eczâları muttaṣıl ola ḫaṭṭıň delâleti ziyâde (9) ḳavî olur ve bunların aksi olsa ḥükmü daḫı (10) ʿaksidir ve daḫı erlerin ḥükmü ekṣeriyya ṣaġ elinden (11)bilinir ve ʿavratlarıň ekṣeriyya sol elinden bilinür (12) ve bilgil ki elleriň ḥükmüň etdügiň vaḳtinde mizâc kendü (13)ḫalinde olmaḳ şarṭdur kişi ḳaḳmış ve sönmüş (14) ve çoḳ ḥarekât ve ellerin keyfiyyeti nesne dutmaḳla (15) ṭaġir olmaya ve daḫı elleri muʿtedil hevada görmek (16) gerek şarṭ eyledür ve ziyâde sovuk ve ıssı olmaya (17)bataki nabż görmekde bunlar şarṭdur ve daḫi her ḥükm (18) maḥkūm ʿaleyhiň iʿtibâr ne göre ola yaʿni iḳlimine (19)ve ġıdalarına yine göre ola **meṣela** (20)bir Yahudi bir ṭalʿide ṭoġsa ki ol ṭāliʿ (21) sulṭan ya vezir olmaġa delâlet itse ol

[17/a] (1)sulṭan ve vezir olmaḳ dimek yoḳdur zira Yahûdi (2)ṭâyfasından aḥkâm-ı nücumda ṣulṭan ve vezir (3) olur dimek yoḳdur zira aḥvâlleri ednâdır bu ẓâhirdir(4) ki her milletin begleri ve pâdişahı kendülerden olur (5) amma bu ṭâʾifeden olmaz bu taḳdirce demek gerek ki (6) ṣulṭan ve vezirle muṣâḥib ola ta kim

Yahûdiler (7)iʿtibarına göre daḫı bir ḥabeşi ḥükmünde görsek ki (8) çoḳ yaşamaġa delâlet ider ol çoḳ yaşar dimek (9)yokdur amma iḳlimine göre ki eḳseriyya ḳırḳ yıl ya (10) şarlar daḫı ḳırḳ yıl yaşaya demek ḳırḳ **bâb-ı** (11) **evvel** ilk nişânların beyânındadur eller ḳollar ile (12) uzun olsa ṣahibi doġrı durdukta elleri (13) dizlerine irişmege yaḳın olsa yüreği ḳuvvetine (14) ve yürekliliğine ve cömerd olub ve ʿizzetine ve nefs (15)eylügine fiʾl cümle aḫlaḳ ḥaseneye delâlet(16)ider **eger** ḳollar ḳısa olsa ḳavġacı ve ḳorḳaḳdır (17)ki (?) kitab firasetde ẕikr itmişdir (18) hekim razı ider olları ḳıṣa olan kimsene(19)nefsin inceliğine ve işteha itmesine (20)ḳavî olduġuna daldur **eger** ḳollar uyluġıň (21) yarısına yetişse yaramaz nesneʾ iḫtiyâr idüb (22)kimsene ile öz olmaduġuna daldur **ve ḥükemâ**(23)dimişlerdür ki ḳaçan bir kişi ellerin yanlarına(24) doġrı uzatsa eger göbeğinden alnuň **cim** (25)barmaġınıň baş ṭarafı uzun gelse göbeğinden (26)ayaġınıň orta barmaġından uġru olmadığına delâlet (27) ider Nâs ortasından ṣızub meṣeldir uġraya(28) eli uzundur dirler göbeğinden ayaġı ṭarafı cânibinden (29) Eli ṭarafı cânibi uzun olmaḳdan kinâyetdir. (30)eger bir kişiniń âʿdeti ola yürüdüğü vaḳtin

[17/b] (1) avcın yumub ḳolun ṣala ṣala yürümek (2)işlerinde tîz ve mucid ve şir merd olduġuna (3)daldur bir kimseniň bir nesneye yapuşduġı (4) vaktin eli ditreye ḳaḳıduḳda tizcek geçmege (5) daldur Nâdir'ül-hind ider ḳaçan elleri açuldıġı (6) vaḳtin **be cim** barmaḳları muttaṣıl olsa aralığından (7) aydunluḳ görinmese ḳocalığında dirliği ḥużur (8) üzerine ola eger **cim dal** barmaḳlarıň aralığında (9) muttaṣıl olub aydunlıḳ görünmeye ʿömri aḫirinde (10)dirliği ḥużur ile ola eger barmaḳlarıň (11)cemʿiası muṭābık olub aralarında aydınlık görünmeye (12)daîm eylükde ve ḫoşlukta ola eger barmaḳ başları (13) ḳatı yoġun olub etlü ola ve avcı arıḳ ola (14)ʿömri zaḥmetle ve emekle geçdügine daldur **eger** (15) barmaḳlar ardına ḳayḳı olub araları ferce (16)olsa derviş olub muḥtaç olmaġa daldur (17)**eger** eller büyüklügi gövdeye münâsib olub ve hem (18) baʿżı cezaları baʿżına muvafık ve münâsib ola (19) ṭabiʿatıň ve ḫuylarıň laṭifliğine ve ḫoşluġuna (20)daldur ve ʿaksi daḫi bunun ʿaksidir **eger** eller (21) edene göre ḳatı büyük olub gövdesi ince olsa (22)mizāc ḥarâretine ve çoḳ söyleġin olduġuna (23)daldur câlinus ḥekim iydür

yigrek büyüklügüne (24) daldur **eger** eller ḳısa olsa ve barmaḳlar daḫı (25)ḳatı ḳısa olsa ellere göre fitnekār ve aġrı (26)olmaġa daldur eger ḳatı ḳısa olalar kendü aʿżâ (27) larına göre ḳuvvetlü ve baḫṣde zirek olmaġa daldur (28)**eger** ʿavratların küffeleri ḳışa olsa fercleri (29)ṭar olur oġlan raḫmetle doġar. zirā mevzu (30)ginligi mikdârı ol mikdâr dur ki orta barmaġın

[18/a] (1)ikinci faṣlından **ġayın ʾayın ye te** faṣlına varınca (2) ikisinin ginligi beraberdir ve ayaġın bir uzun (3)lıġı iki ol ḳadardır **eger** avuç uzun olub (4)barmaḳlar yoġun ve ḳışa olsa delülige ve kâhil (5) lige ve ġayretsizlige daldur **eger** barmaḳlar ve avuçlar uzun (6) olub yoġun olsa küdenliġe balġamı mizāca (7)ya belġamı mizāç ḫuylı olmaġa daldur **eger** avuçla ve barmaḳlar (8) uzun olub birbirine münâsib olıcaḳ ṣanâʿatlerde (9) zirek olmasına daldur eger barmaḳların taḥrik (10) itmek ʿâdeti olsa muḫâlif ve yaramaz fikirler itmeğe (11)delâlet ider **bâb-ı ṯāni** cimâʿ **ve sin lam** (12)ḫaṭalarının delâletlerin beyân beyân ider **eger** cimâʿ (13) ḫaṭṭının rengi ḳızıl ve muttaṣıl büyük olsa cimâʿ (14) aʿżâlarınıň ḫoşluġuna ve eyü ḫuylara daldur. (15) Cimâʿ ḫaṭṭı yürek ḫaṭlarla muttaṣıl olsa (16) ḫatta bunlarıň içinden müṯelleṯ gibi olsa bunuň (17) ṣaḥibi ol ḳadar muḫâṭara ve ḳorḳuya ṭuş (18) ola ki kendinden peşimân olub ne olaydı (19)doġmaya idim diye **eger** bu ḫaṭ bu budaḳlardan ḫâli (20) olub **be** barmaġın dibine dek varmaya naṣîbsiz (21) ve malsız olub yavuz cerâḥete uġramaġa daldur (22) **eger** meẕkûr ḫaṭ **be** barmaġın dibine dek (23) var ve anda muḥkemlige ve avucundan ol ber ṭarafdan (24) biraz budaḳlana ol budaḳlar barmaġın dibin (25)göze dalar saʿâdetlü ve devletlü ve cemrede adam (26)olmaġa daldur eger ḫaṭṭın ayaġı ve budaḳları (27) baş ḫaṭṭına verseler yalancı ve aldayıcı ve (28) adamların yüzüne gülüb amma ardlarınca ġıybetlerin (29)idici olmaġa daldur **eger** bu ḫaṭ ʿömri ḫaṭṭıyla muttaṣıl (30) olsa ve onlardan zâviye yaʿni bâcâḳ ḥâdiṯ

[18/b] (1) olsa tîzcek başı kesilmeğe yaḫûd büyük yarası (2)olmaġa daldur **eger** bu ḫaṭ baş ḫatnı gözetse (3) ölüm ḳorḳusu gele amma ḫalâṣ bula **eger** bu ḫaṭıň (4)uzunluġu barmaġın ortasına dek (5) ya daḫı eyler ve varsa esirgememek ve çoḳ ḳaḳmaġa (6) daldır ḫuṣuṣa ki ḫaṭ ḳızıl ola **eger** bu ḫaṭṭıň (7)doġru ve mevārî

budaḳları ola **be** barmaġın (8)dibinden yaňa vara ʿizzet ve mertebe bolub mal ḥaṣıl (9)itmesine ve edüblü olmasına iḳrârından çıḳmadıġına (10)daldur **eger** bu ḫaṭṭıň ucı orta barmaġıň (11) altına varsa ḳaṭʿâ ġavġasız ve melametsiz olmaya (12)**eger** bu ḫaṭ orta barmaġıň dibine yaḳın (13)yerde aňı bulunsa burası **be** barmaġın dibine (14) vara delildir anın dirliği eksilmeye fikrsiz (15) yaʿni ḥaḳ sübḥâne ve teʿâla sanmaduġu yerden (16)rızḳın vire ve amma ʿavratlarla zindeganesi olmaya (17) **eger** bu ḫaṭṭıň ucı hemān orta barmaġa değin (18) vara ʿömrin muḫâṭaralu olub zaḥmetler çeke **eger** bu (19) ḫaṭṭıň ucı **be** barmaġa varmaġa ḳarîb ola (20) zaḥmetler çeküb murâd ne irişmege ḫāṣıl itmesine (21) ḳarîb ola ve şâz olmaġa daldur **eger** bu ḫaṭṭıň (22) ucı bir budaġı **be ve cim** barmaġıň aralığında (23) temâm çıksa iḥtimaldir ki ḥelak ola ya eger (24) yüklü ʿavrat ise doġurmaḳ üzre helak (25) olmaġa daldur ḫuṣuṣa ki bu ḫaṭ büyük ve ḳızıl (26) ola amma ḫaṭ şol baʿżı kimesnelerde mevcûd (27)olub baʿżında maʿdum olmaḳ adamın aḥvâli (28) muḫtelif olduġuna daldur **eger** bu ḫaṭ ne ḳadar (29) büyük ve rengi muʿtedil olsa ve muttaṣıl olsa (30) ol ḳadar baġrıń ve miʿdeniň ḫoşluġuna

[19/a] (1) ve feraḥ olmasına daldur **eger** bu ḫaṭṭıň rengi şeffāf (2)olmaya ve eczâları olmaya miʿdeniň ya baġrıň (3) ṣaʿfına daldur eger bu ḫaṭṭıň üzerinde yaḫûd (4) yanında küçük noḳṭacükler buluna ṭabiʿatıň (5)ḳabżına uġru olmaġa daldur **eger** bu ḫaṭṭı ayanın (6) mikdarınca bir ġayri ḫaṭ kesse miʿdeden (7) ḥâṣıl olur ḫastalıḳlara delâlet eder **eger** (8) bu ḫaṭ ʿömrün ḫaṭṭıňın yanında ziyade ḳızıl ola (9) miʿdeden ḥâṣıl olur baş aġusuna daldur(10)**eger** baş ḫaṭṭının yanında ḳızıl olursa göğüs (11)zaḥmetlerine daldur **bâb-ı ṣâlis** ʿömr (12) ḫaṭṭınıň delâletlerin beyân ider nefs …….(13) müteʿallaḳdır bu bâbda ʿömrin müddeti ʿömir içinde (14) vâḳıʿ olan imraẕ muḫtelife beyân olunur (15)ʿömriň uzunluġı ve ḳıṣalıġa bu ḫaṭṭıň uzunluġuna (16)ve ḳıṣalığına göredür bu ḫaṭṭıň ibtidâsı **mim** (17) ṭarafındadur aristoṭalis ḥekim kitab ḫayvanâtda (18)dimişdir ki adamın elinde üç ḫaṭ vardır (19) bunlar büyük olsa ʿömr uzunluġuna delâlet (20)ider bu ʿömr içinde vâḳıʿ olan mirẕalara bu vecle delâlet (21) ider ki bu ḫaṭṭı ne ḳadar ḫaṭlar ar ḳoru kesse (22)ol ḫaṭlar ḳadar ḫastalıḳlara vâḳıʿ ola ki aşaʿġada (23)mersüm olan şekilden maʿlumdur **sin** ḫaṭṭı (24) **ġayın elif ye te**

ḫaṭṭına irişse ol kimsenin (25)ʿömri iḳliminde ve ʿadetlerinde ġâyet çoḳ yaşamış (26)kişi ḳadar yaşaya **eger** ʿömri ḫaṭṭını kese ḫaṭlar (27)**mim** ṭarafına yaḳın olsa ol ḳadar doġduġı(28) vaḳte merẕ yaḳın vāḳıʿ ola **mim** ṭarafına ḳatı (29)yaḳın olsa ziyade küçük oġlan iken ḥaste (30)ola eger **sin** ṭarafına yaḳın olsa pirliğinde

[19/b] (1)ḫaste ola eger **mim sin** ortasında olsa orta yaşında (2) iken ḫaste ola ve sayirlerin daḫı buña göre (3) ḳıyâs oluna **eger** kesir ḫaṭ ḳadar **mim sin** ḫaṭṭını (4) zaviyeʿ ḳayime yaḳın ḳatʿ eylese ol ḳadar ḫastalıġa (5) ziyade ola ḥatta ki zâviye ʿ özrine olsa (6) ölüm muḫâṭarasıdır eger kesir ḫaṭṭına ne ḳadar büyük ve (7) uzun ola ḫastalıġa daḫı ol ḳadar uzun (8) lıġu ve ḳuvveti ola amma merżün sebebi kesir ḫaṭıň (9) geldügi ve yetdügi yirden maʿlum olur **eger** (10) ʿömr ḫaṭṭınıň yoġunluġı baş ḫaṭṭından ṭarafa yaḳın (11) olsa müteġayyir naṣiḥatlerdir **eger** bu ḫaṭ (12) baş ḥaṭṭı ṭarafından yaña bilürse ve anda yoġunluġı (13) **sin** ṭarafından yaña olan yoġunluġundan artuḳ (14) olsa her kişiyle dost olub ve eyü naṣiḥatler (15) virür kişi olmaġa daldur **sin** ṭarafından yaña bu buḫlın (16)budaḳlu olsa derviş olub ḳulla (17) zinde yalan söz söylemeğe daldur eger **mim** ṭarafından (18) meżkûr ḫaṭ gibi bitse ṣaḥib mal ve ṣaḥib ʿizzet (19) Olmaġa daldur. **Eger** bu ḫaṭ ne ḳadar **mim** ṭarafından (20)Yeniden incelse. ol ḳadar ʿaḳlıň zirekligine (21)delâlet ider eger bu ḫaṭṭıň bir ṭarafından yañadan olan (22)ḳızıllıġa **mim** ṭarafından yeniden ḳızıllığından artuḳ olursa (23) kimseneʿesirgemedügüne daldur eger bu ḫaṭ **mim** ṭarafından (24) yiňe budaḳları bitse fikrleri yaḫud naṣiḥatleri (25) müteġayyir olduġuna daldur **eger** bu ḫaṭlardan müs̱elles̱ (26) **lam sin** içinde bunuň gibi budaḳlar bitse **mim lam** ḫaṭṭına (27)doḳunsa eylükleri ola yaramazlığından ṣoňra ola (28) eger bu ḫaṭṭıň başında uç geçerek ḫaṭlar (29) bitse ki birbiriyle muttaṣıl olsa bu şekilde (30)ceżam olacaġına daldur eger ʿömr ḫaṭṭınıň yanında

[20/a] (1) **ġayın elif ye te** ḫaṭṭına yaḳın bu buḫlın bir şekl (2) bulunsa bir gözi fâsid ola eger iki bulunursa (3) iki gözi fâsid ola eger meżkûr ʿömr ḫaṭṭından (4) bir ḳızıl ḫaṭ bitse **ve he** barmaġa yaḳın varsa (5)muḫāterelü yarası olmaġa daldur **eger** ʿömr ḫaṭṭını (6) bir geçerek ḫaṭ keserse ḳul ṭoġrusuna gider büyük (7)muḫâṭaraya uġramaġa daldur **eger** bu ḫaṭ **mim lam** (8) ḫaṭṭını dokunduġı yirden bir ḫaṭ çıksa **ve**

mim lam (9) ḫaṭṭına irse ve aşaġaya baḳar olsa delîldür ki (10) gönderden ya oḳdan yarası ola eger **mim** ḫaṭṭına (11)yaḳın iki ḫaṭlar ʿömr ḫaṭṭınıň ṣaġ yanına uzunluġuna (12) olsalar delîldür ki kendü ṭabiʿ ölümü olmaya **eger** (13)ʿömr ḫaṭṭınıň ṣol yanında ise ṭabiʿ ölüm olduġuna (14) daldur **bāb-ı rābiʿ** baş ḫaṭṭınıň delāletin (15) bildürür ki ḳuvây-ı noḳsâniyye müteʿalliḳdir eger **mim lam** (16) ḫaṭṭı ṭoġru olsa zihniň ve demâġuň ve mizâcuň (17) ḫoşluġuna daḫi eyü ḫûlara daldur **eger** bu ḫaṭ **ġayın elif ye te** (18) ḫaṭṭına yaḳın varsa her nesne eksüklügüne (19) daldur eger **ġayın elif ye te** ḫaṭṭına baş ḫaṭṭı ulaşa yaramaz (20)neşibe daldur eger bu ḫaṭ uzun olub ve barmaḳlar (21) dibine yaḳın bite ḳuvvete ve ʿömr uzunluġuna daldur (22) eger ḳatı ḳışa olsa yaramaz ḫuya daldur **eger** bu (23) ḫaṭ ol ḳadar ḳışa ola ki orta barmaḳ muḳâbelesinde (24) dügün eyler ve varmaya ḳatı yiğit iken ecel (25)bitse ḫuṣuṣa ki orta barmaġıň ortasına (26)ṭoġrı döküne ḥac gibi ola eger bu ḫaṭṭıň içinden (27) iki küçük ḫaṭlar yapışmış olsa demürden (28) gövdesinde yara olmaġa daldur eger bu ḫaṭ eğri (29)olub pare pare olmış olsa uġruluġa (30) ve ḳaḳıġanlıġa daldur **bâb-ı ḫâmis** adamuň

[20/b] (1) yılduzı doġduġı saʿatden bilinmese mizâcundan (2) ve aḥvâlinden ve firâsetinden ve elleriň ḫaṭlarından (3) ve iştihâ itdügü nesnelerden bilinür amma elleründe (4) buluna ne ẕikr ide levm-u evvel kim yılduz **zuḥaldir** ellerinin (5)nişânı büyüktür ve orta barmaḳda artuḳ ḫaṭlar vardur(6) ḫuṣuṣa ki ilk ortalıġında yaʿni **ġayın elif ye te** (7)saṭḥinden bir ucundan geçer **ve cim** barmaġına değen gelür (8) ol kim yıldızı müşteridir **be** barmaḳda çoḳ (9)ḫaṭlar budaḳlarından bu barmaġıň dibine değen varlar (10) ol kim yılduzı **mirriḫdür** baş ve ʿömr ḫaṭlar doġrıdır(11)ve renkleri ḳoydur ol kim yılduzı **şemşdür** ve bar (12) …… dibine çoḳ incerek ḫaṭlar vardur ol kim (13) yılduzı **zühredür** zühre yirinde çoḳ ḫaṭlar (14) vardur ol kim yılduzı **ʿuṭâriddür** ʿuṭârid (15) yirinde çoḳ ḫaṭlar vardur ve ol kim yılduzı **ḳamerdür** (16) eliniň murabbaʿında buncelin bulunur ve ḳamer yirinde (17) ve afra ḫaṭlar vardur ve ol ḫaṭlardan ġayri meşṭur olan (18)ʿalametleriyle insanıň …… maʿlumdur yalňuz el (19) ḫaṭlarıyla bilinmek müteʿaddirdür şüpheden ḥâli degüldür (20) amma bu bâbıň ẕikr olunan nesne ʿilm-i ṭıbda ve ʿilm ḥikmetde ve ʿilm (21) aḥkâmda maʿlumdur

anunçün bunda ẕikr (22) olunmada taṭvîl kelam olur meẕkûr (23)larıñ şekilleri budur.

[21/a] (1) **bâb-ı sadis** cezûyyāt delāâetlerin virince (2) esrār bildir ki ehl-i ḳatında meşhurdur **imdi** bu serri (3)bilki ḳaçan **he** barmaḳ uzunluġı **de** badmaḳ faṣlına (4)yetişmez ise ḥaramzâdedür sebebi budur ki züḥreniñ (5) cemāatʿ yeṣri vardur barmaḳ züḥre ḥükmündedür(6) eger ki cimâʿ ḥelalden olsa nâḳıṣ olur bu mesʿele (7)nice kerre tecrübe olunmuşdur **eger** barmaġıñ öñ faṣlında (8) olan ḫaṭ barmaġıñ ……yüzün gibi dolansa (9) ol ḫaṭ üzerinde buncelin nişān olursa (10) aşılacaḳdır eger meẕkûr şekiller temam olduḳdan az (11) eksük olursa emin olduġuna delüldir **eger** (12)**be** barmaġıñ faṣlına yaḳın buncelin **vav elif he**(13) nişân varısa anasıyla ve ḳız ḳarındaşıyla zina (14) etdügüne delâlet ider **eger elif vav be** barmaġıñ ara (15)sından ʿömr ḫaṭṭı ḳarnında ḳamer mevẕuʿ cânibe aşaġı (16) ḳul ṭarafına bir ḫaṭ olursa ġulam-bâr olduġuna (17)delālet ider ḫuṣuṣa ki ḳızıl olsa baṭl yunus (18) ḥekim idür eger bu ḫaṭ **ġayın elif ye te** ḫaṭṭına varsa (19) cemiʿ ʿömrinde malı olmaya eger evvelinde bu ḫaṭ (20) eksük olsa malı ʿömri evvelünde eksük ola (21) amma ṣoñunda Mâ-vâfir ola eger ṣoñunda eksük (22) olursa fiʾl-cümle bu ḫaṭa göre ḳıyâs oluna

(23) ve daḫı ʿilm-i firâsetle meşhur delâletler bulmuşlardur (24) ki iki kaşıñ arasında ḳılları gitse ġulam-bâralıga (25) yaḫud ʿavratlar ile zina etdügüne daldur. (26) ḫuṣuṣa ki gövdesi ḳatı ḳıllu olmaya. ḥażret (27) bârı teʿâlınıñ ʿacâyib ḥikmetlerüṇdendür ki bir kişi (28) ḥarām cemāʿ başlasa tizcek ʿalametleri ẕâhir (29) olmaġa başlar zira ki bu nesneleri ṭabiʿatı muḫâlif (30) ḳalur baṭl yunus ḥekim ider bunlarıñ gibilere

[21/b] (1)ʿilm-i aḥkâmda ḥekim itmek yoḳdur zirâ ki yıldızlar (2) münʿakıs olmuşdur ṭabiʿatler ʿâdetler neden ḫâric (3) olmuşlardur **eger** belki dilersen bir kimsenin avratları (4) ve oġlancıḳları ne ḳadar olsa gerekdür zühre (5) yirinde mersüm olan ḫaṭlardan maʿlum olur(6)naẕarında sen eger **he** barmaġıñ dibinden ilk (7)ṣol canı ṭarafından küçürek ḫaṭlar ilk uzun (8) lıġına iner olsa ol ḳadar oġlancıḳlara delâlet (9) ider **eger** ol ḫaṭlardan ilk ṭoġrusuna ḳatı ṭoġrı (10)olursa

erkek oġlancuḳlara delâlet ider (11) yiriñ olursa ḳız ve oġlancuḳlara delâlet ider(12) ḫaṭlar ʿadedince ʿadetleri olur mümkündür ki (13) kanġısı ön doġursa bile sen de barmaḳ ṭarafından (14) olan ḥaṭ evvel doġar mertebeten doġarlar ḫaṭların (15)mertebesinden maʿlumdur ve ṣoñra erkek ve dişi (16) olanları bilesin ve oġlancuḳların ḳanġısı diri (17) olur ve ḳanġısı fevt olur bilmek dilersen (18)ol ḫaṭlara naẓar idesin ḫaṭṭı munḳadʿ olan (19) fevt olur **eger** munḳaṭıʿ olmaya fevt olmaz(20)ve bunların ḳanġısınıñ ʿömri uzun olur ve ḳışa (21)olan ḳanġısınıñ olur bilesin **eger** ḫaṭṭı uzun (22) ola ʿömr uzunluġuna ve ḳışa olan ḳışalıġına (23) daldur eger **he** barmaġıñ dibinden de barmaġıñ (24) yaṣṣılıġına ne ḳadar ḫaṭ keserse ol ḳadar ʿavrat (25) ala aña göre ḳıyâs idesin **eger** ʿavrat ḫaṭları (26) barmaġıñ yaṣṣılıġına ṭoġrı olursa (27)kız oġlan olmaġa daldur **eger** eğri olursa (28)dul ʿavrat olub ya ḳız deyü alduġı ḳız (29)çıḳmamaġa daldur **eger** birbirinden ḫaṭlar ıraġ (30) olsa alacaġı ʿavrat çoḳ zaman ṣoñra

[22/a] (1)olmaġa daldur ḥâṣıl kelam budur ki ḫaṭlarıñ (2) mesafesi ḳadar olur ʿavratlar almaġıñ zamanı (3) ve müddeti **eger** ʿavrat ḫaṭṭı ḳızıl olsa aḳrabasından (4) almaġa daldur **eger** oġlancuḳlar ḫaṭları inüb (5) ʿavrat ḫaṭlarına ulaşşalar ol ʿavratdan ol ḳadar (6) oġlancuḳlar doġmaġa daldur **eger** oġlancuḳlar (7) ḫaṭları inüb ʿavrat ḫaṭṭıña ulaşmaz ise (8) ol aruḳ ol ʿavratdan oġlı ḳızı olmaya artuḳ (9) ḫaṭṭı uzun olsa yaşlu ʿavrat olmaġa daldur (10) **eger** ʿavratın ḫaṭṭı ḳışa olursa keçi yaşlu (11) olmaġa daldu ʿavratın büyüklüği ve küçüklüği (12) ḫaṭṭına göre olur **eger** bu ẕikr olunan ḫaṭlar ʿavratlar (13) elinde ola yuḳaru tafṣil uzar varacaḳları (14) erleriñ ʿadetlerine ve aḥvâline daldur erlere göre (15)bunlar daḫı ḳıyâs oluna **eger** ʿavratıñ ẕikr olan (16) ḫaṭlarından ġayri ilk ṭaşrasından yaña ḫaṭlar (17) olsa ḳaḫbe olmaġa ve uyanışlarınıñ ʿadetlerine (18) daldur eger dilersen bile senge er adam ……. (19) avlanur **eger** arada ʿavrat ḫaṭṭı he barmaġıñ dibine (20)ḳatı yaḳın olsa oġlanken avlana **eger** daḫı ıraḳ (21) olsa orta yaşında avlana daḫı ıraḳ olsa (22) pir iken avlana Ḥâṣıl kelam ḫaṭṭıñ ḳurbuna ve baʿdına (23) göre avlana **ʿayın ye te** yaḳın ʿömr ḫaṭṭınıñ ṣaġ (24)yanında mevâzî ḫaṭ olsa fevt ola (25) ve amma mevlüdinden vefat itmemeğe daldur **eger** ʿömr ḫaṭṭınıñ (26) ṣol yanında ʿömr ḫaṭṭına mevâzî ḫaṭ

bulunsa ki (27) **ġayt elif ye te** ḫaṭṭına yaḳın yirde olsa ṭabiʿ olmasına (28)daldur ve baʿżı ḥükemâ itdiler ki eger **ġayın elif ye te** (29) ḫaṭṭı yanında ilk yaṣṣılığına dört mûzî ḫaṭlar (30) olsa ʿömr evvelinde eylükler görüb mal dar olmaġa

[22/b] (1)daldur **eger** bu ḫaṭlar **ġayın elif ye te** ḫaṭṭından ıraḳ (2) olsalar ol ḳadar yaşına gire ve malı çoḳ ola (3) eger meẕkûr ḫatlar barmaġına yaḳın olsalar malı (4) ve rızḳı pir iken çoḳ olmaġa daldur **eger** meẕkūr (5) ḫaṭlar barmaḳla **ġayın elif ye te** ḫaṭṭınıň ortasında (6) olsa orta yaşında iken malı ve rızḳı çoḳ (7) olmaġa daldur bunuň üzerine ġayrilerin daḫi ḳıyâṣ (8) oluna eger ḳamer ḥükm etdügi yirde aşaġa şekilde(9) mersüm olan nişânlardan birisi bulunsa kendü (10) ʿavratların ḳoyub ḥaram ʿavratlara zina idüb ve yaramaz (11) fikr itmeğe daldur **eger** ʿaṭṭar dirinde aşaġa (12) şekilde mersüm olan nişânlardan birisi bulunsa (13) aġır ḫastalıḳlara ve bu gereklerüň yılına yaḫud (14) öksürük olmaġa daldur eger merriḫ yirinde (15) aşaġa şekilde mersüm olan nişânlardan (16) birisi bulunsa müteġayyir ḥaller ve ḫastalıḳlara (17) uġramaġa daldur eger şems yerinde aşaġa şekilde (18) şekilde mersüm olan nişânlardan birisi bulunursa (19) tiz ḳaḳıġanlıġa daldur ve daḫı her nesnelerde (20)kâmil olmasına daldur ve meẕkûrlarıň taṣviri budur

[23/a] (1) **eger** müşteri yerinde mersüm olan nişānlardan birisi (2) bulunsa çoḳ rızḳlar ḳazana ve amma teşvişleri daḫı (3) çoḳ ola dervişliği ola **eger** zühre yerinde mersüm (4) olan nişânlardan birisi bulunsa söylemesinde aġır (5)direnür amma ehl-i fikr cevabında kâmil olub daḫı (6) ṣâliḥleri ve ʿalemleri ziyade sevâb eyleyüb üzerine (7) olmasına daldur **eger** müs̱elles̱ içinde bu ẕikr olan (8) nişânlardan bulunsa yaramaz ḫuylu kişi olub kimse ile (9) itmeye ve amma cömerd olmasına daldur **Bâb-ı sâbiʿ** (10)bilgil ki zaviyeleriň aḥkâmın ẕikr idelüm eger ki (11)**mim** zaviye **be ve cim** barmaḳlarıň arasına doġrı (12) olsa göňli miskin olub dervişlik ḥâṣıl ide (13) ve amma ḥaram ḳazanmasından pir hızı az ola belki ziyade (14)cihad itmesine daldur **eger** bu zaviye **be** barmaġıň (15) ortasına doġrı olub zaviyeʾ ḥâdis̱e (16) daḫı olsa zihni zirek olub ve saʿâdete (17) ve devlete irişmege daldur eger **sin ve mim lam** ḫaṭlarından (18) zaviye ḥâdis̱ olsa yaʿni birbirine doḳunmayalar (19)araları ẓâhir olsa kendüyi büyük görmeğe (20) …….ve eylük bilmez ve ḳışḳancı ve yalancı

ve ġammâz (21) olub yaramaz olmaġa daldur **eger** ẕikr olunan ḫaṭlarıñ (22)aralıḳları ḳatı yaḳın olmaġa muttaṣıl gibi olsa (23)amma ḥaḳiḳatde muttaṣıl olmasa muḫâṭaraya uġramaġa (24)ya demürden yarası olmaġa daldur **eger** bu ḫaṭlar (25)arasında ġayri ḫaṭ **mim** zaviyesiniñ dibinden çıkub (26)gerü eglüb **mim sin** ḫaṭṭına doḳunub aṣaġa baḳar (27)ise aġudan yaḫud ẓarbdan helak olmasına (28)daldur **eger** zaviyesiniñ üstüne gelen ḫaṭ ṣaġ (29)ṭarafından arası açılub gene añlub ḳoşmaġa (30)yaḳın olub varub **mim** zaviyesiniñ altında

[23/b] (1)ḳoşsa delîldür ki etdügi ḫaraçlara pişman ola (2)**eger** müṣelleṣ içinde **mim** yanında buncalayın nişân (3)olursa anca ʿavratdan miraṣ deñmeğe daldur (4)eger meẕkûr yerde buncalayın nişân olub (5) ḳızıl olursa bir ay temam ḫasta olmasına daldur **eger** (6) **sin de he** zaviyeʾ ḳayime ẓâhir olub ḳızıl ola (7) günlük ve ḥarâret ġaliẓeniñ ḳullarıñ ḫoşluġuna (8) daldur **eger** zaviyeʾ ḥâdde olsa ḥarâmi olmaġa (9)daldur **eger** zaviyeʾ müteferrice olsa bunuñ (10)ʿaksidir eger bu zaviyeʾ olmasa adamlığı ve (11) insâniyyeti olmayub müteġayyir el-ḥâl olduġuna (12)daldur **eger** zaviyede buncalayın nişân olub (13) ʿavrat da olsa ḥamile erkek olduġuna daldur (14) **eger** meẕkûr ḥâdde ise fitneliğe ve eger münferice(15)ise aḥmaḳ olub insaniyeti olmadığına daldur (16)**eger** zaviye olmasına miʿde ve baġır żaʿifliğine (17) daldur **eger** meẕkûrda buncalayın şecere (18) nişân olsa yatuludur eger elüñ murabbaʿnda ḥâc (19) gibi nesne olursa mütedeyyin ve müteşerriʿ kimsene (20)olub dünya terken iḫtiyâr eyleyüb ve ḫużursuz (21) şeyḫ göñüllü kişi olub ʿizzetlü olmasına daldur (22)**eger** meẕkûr ḥâc eğri olub ve ḫoş nişanlanmış (23)olsa yatluluḳ gele **eger** müṣelleṣ gelse biriniñ (24) ḫaṭṭı birisinin üzerine olsa eyü olmaġa daldur(25) **eger** üç olursa yatuludur **eger** dört olursa (26)eyüdür **eger** mezkûrda yıldız gibi olursa buncalayın (27)nişân ḳızıl olursa ʿâdl olmaġa daldur (28) **eger** gice dâyire gibi olursa ʿulûmde kâmil olduġuna (29)daldur **eger** ilk murabbaʿnda müṣelleṣ ki zaviyeʾ ḥâdde (30) olub **mim lam** ḫaṭṭınıñ ortasında vâḳıʿ olsa

[24/a] (1) büyük düşmenleri olduġuna daldır eger meẕbûrde (2) **cim ve he** aralığı ya muḳabelesinde ḫâriç olsa (3) sözler işidip ve söziler çeküb almalar görmeğe (4)daldur **eger** iki ḫaṭlar **elif** barmaġın dibinde çeḳüb (5) ʿömri ḫaṭṭını

keserlerse uzun uzun sözler (6)işidüb ve çoḳ velayetler görüb almalar çıkmağa daldur(7) **eger** ḳamer ḥükmi yirinde bir yıldız şekli olsa (8) buncalayın bir nesneden sönüb feraḥ olmaġa (9) daldur **eger** ḳamer ḥükmi yerinde buncalayın bir (10) nişân olsa ṣaḥib-i izzet ve ṣaḥib-i ḥürmet (11) olmaġa daldur eger ḳamer ḥükmi yerinde ʿömür (12) ḫaṭṭı yanında buncalayın **he** şekl-i ḥâdiṯ olsa (13) ʿaḳabince gelecek mirżalara daldur eger cemâʿ ḫaṭṭından (14) bir budaḳ bitüb **cim** barmaġıň dibine dek gelse (15) çoḳ nesnelere çalışub ve ziyâde zaḥmetler (16) çekmeğe daldur eger cim barmaḳ dibinden iki ḳısacıḳ (17) yoġun ḫaṭlar olsa iş eri olub maṣlaḥatlar (18)başarmaġa daldır eger meẕkûr olan ḫaṭlar bir (19) birbiriyle kesilse emekler çeküb zaḥmetler görmeğe (20)daldur cim barmaġıň üçüncü boġumı dibinden (21) üç geçerek ḫaṭlar bitüb aşaġasına ineler (22) göğsünde ya bağırsaklarında verem zaḥmeti olmaġa (23) daldur eger **de** barmaġıň dibinden iki doġrı (24) ḫaṭlar bitüb ilk uzunluġuna gideler ki bu (25) gelmiş ya kesilmiş olmaya ʿaḳlıň zirekligine (26) ve ʿilm deḳâyıḳa müṭâla idüb ince fikirler idüb (27) ve envâʿ ʿulum bilmesine daldur belki vaḳṭ (28) olur ki çoḳ söyler ve vaḳt olur ki aġzından (29) cevâb alınmaz kişi olduġuna daldur eger meżkûr (30)iki ḫaṭlar kesilmiş olsa meżkûrlarıň ḫilafı

[24/b] (1)olmaġa daldır eger ʿuṭarid yerinde aşaġadan yuḳaru (2) ilk murabbaʿna var nice bir eğri şekl ḫaṭ çıḳsa (3)ya da kimseneleriyle dost olmaġa daldur **eger** (4) gerü ʿuṭârid yerinde buncalayın bir şekl olsa (5)düşmenleri aña ġâlib olmaġa daldır eger gerü ʿuṭârid (6) yerinde geçerek ve ḳarışmış ḫaṭlar olsa oġlanken (7) ṭabiʿatlü ve terbiyetlü olmaġa daldur eger ẕikr olan (8) ḫaṭlar **ġayın elif ye te** ḫaṭṭına yaḳın yerde olsalar (9) bârid ve balġamı mizâc olub ṭabiʿatı linet üzerine (10) olmaġa daldur eger gerü ʿuṭârid yerinde buncalayın (11) bir şekl olsa eyler ve varub eyü mertebelü ve evlü (12) kimsene olmaġa daldur ya barmaġıň evvelki faṣlına (13)yaḳın yerde bir ḫaṭ yüzün gibi barmaġı çevürse (14) bu ……yaḫud aşılmaġa daldur eger meẕkûr ḫaṭ (15)Mezbûr barmaġı çevürse ṣularda muḫâṭaraya (16) Uġraya kir ve ḫalaṣ olmaġa daldur eger (17)barmaġıň evvelki faṣlı üstünde buncalayın (18) bir şekl olsa ziyade yaramazdır (19)demişler **eger** dırnaḳ yanında buncalayın (20) bir nişân olsa aşılmaġa yaḫud (21)bu ……. daldur eger barmaġıň

evvelki (22) faṣlı üstünde buncalayın bir şekl (23) yaʿni bir ḫaṭ şecere olsa (24) ḳız ḳarındaşı varsa aňa zarar itmekdür (25) ve eger ḳız ḳarındaşı yoḳsa yaḳın taʿalluḳa (26)tenden ẓarar itmeğe daldur eger barmaġıň (27)evvelki faṣlı üstünde yıldız gibi olsa (28)efraṭıla cemâʿ olmasına daldur

[25/a] (1) **eger** müşteri yerinde doġrı ḫaṭlar ilk uzun (2)luġuna inerse ne ḳadar barmaġıň dibine yaḳın (3) olub çoḳ olsalar ol ḳadar ziyâde malları (4) ve ʿizzetler ve mertebeleri ve eylükleri olub (5) ṣaḥib-i ḫayr olmaġa daldur amma şarṭı budur ki (6) bu ḫaṭṭı ġayri ḫaṭ kesmeye bu ḫaṭ bu gelmiş (7) olmaya **eger** meẕkûr ḫaṭṭı ġayri ḫaṭ kesmiş yaḫud (8) bu gelmiş olsa mezkûrlarıň ḫilafuna daldur(9) ve başında yaḫud elinde yara yeri olmaġa (10)daldur **eger** bu ḫaṭ ḳızıl ve büyük ola gelecege (11)delâlet ider ve **eger** rengi sarı ve küçürek (12) ola geçmişe delâlet ider ve baʿżılar demişler (13) ki **eger** müşteri yerinde hac gibi yaḫud (14)müṣelleṣ ḫaṭlar bilinse rengi ve taṣviri maʿni (15) Dar olsa ʿizzete ve ḫürmete daldur. **Eger** (16) Müşteri yerinde buncalayın bir ḫaṭ şecere gibi (17)bir nişân olsa beynisi żaʿif (18) olub ve ḥareketlü olub daḫı dirliği zaḥmetlü (19)olmaġa daldur **eger** bir doġru ince ḫaṭ **[**

25/b] (1) ilk murabbaʿnda eyü renklü barmaġı dibinden (2) varsa **eger** bu ḫaṭ aralarda olsa insâniyyeti (3) olub baʿżı ḫayr ide amma ḥâremi kişi olduġuna (4) daldur **eger** ʿavratlarda olsa ululuġa yaḫud (5) eylüge daldur **eger** bu ḫaṭ eğri ve yoġun olsa (6) erlerde olsa cömert olub ḫayr ide ʿavratlarda (7) olsa cemâʿ sevmeğe daldur eger zühre yerinde (8) ḫaṭlar olsa baʿżı küçürek ve baʿzı orta olsa (9) ve eğri daḫı olsalar ol kimsene doġrı olmayub (10)mahmullere muḥabbet idüb ve ḥarâmi ḳabul idüb cemâʿ (11) ziyade iştihâsı olmaġa daldur **eger** meẕkûr ḫaṭlar (12) doġrı olsa ʿizzetle ……. daldur eger (13) barmaḳ dibinden zühre yerinde eğri ḳızıl ḫaṭlar (14) olsa yalancı olub uġrı olmaġa daldur **eger** (15) eğri ve ḳızıl ḫaṭlar ilk murabbaʿnda zühre yerine (16)geleler amma eger barmaġıň dibine varmayalar ḳullarda (17) ve ellerde yara olmaġa daldur eger barmaġıň dibinde (18) neṣb dayire olub ortaya baka mertebeniň (19)eylü güle muḫtelif olduġuna daldur amma aşaġa (20)baḳsa mertebe eksilmeğe daldur eger mertebe varsa (21) eger yoḳsa ġayri

müteġayyir el-ḥâl olmaġa daldur (22) **ġayın elif ye te** doġrı ve müteşşil olub rengi daḫı (23) maʿnidâr olub yuḳaru ṭarafa mâyil olsa (24) ḫuṣuṣa ki budaḳlar doġrı olub añılmış olmaya (25) devletlülerde olsa malı dâim olub ve ziyade mal-dar (26) olmaġa daldur ve ……..olsa eyülüge daldur (27)eger **ġayın ye te** ḫaṭından bir doġrı muttaṣıl ḫaṭ (28) çeḳüb **mim lam** ḫaṭṭına varsa ʿömri evvelinde (29) dirliği ve ……. ṭār ve zaḫmetlü olub soňra (30) eḫri ḫużur üzerine olub ḫayrlar itmesine

[26/a] (1) daldur eger meẕkûr ḫaṭ orta barmaġa vara (2) her ne işe başlaya rast gelüb ṭâliʿ seyʿid (3) ve mübârek olmaġa daldur **eger** meẕkûr ḫaṭ orta (4) barmaġa değmeye maʿşûḳa olduġuna daldur (5)eger meẕkûr ḫaṭ **be** barmaġa varsa uzaḳ (6) seferlere ve zaḫmetlü ve meşaḳatlü yerlere gitmeğe daldur (7)eger meẕkûr ḫaṭ **he** yaḫud **de** barmaġa yaḳın varsa (8)ġâyet büyük neṣib ve rızḳ nihâyeye irişmege (9)daldur eger meẕkûr ḫaṭ muttaṣıl eyü renklü olub (10)barmaġıň dibine yaḫud ʿömr ḫaṭṭınıň yanına (11) çeḳerse ġāyetde ḳatı laṭif olub rızḳlu (12) ve mal-dâr olmasına daldur eger **ġayın elif ye te** (13) ḫaṭṭıň üstünde ʿavratlarda ʿömr ḫaṭṭına yaḳın (14) üç ya dört ya ziyade yıldızlar gibi nesneler (15) olsa ġammâz yaramaz ere varub ṣoňra girü ḳurtulmaġa (16) daldur **eger** ḳolun ortasından bir ḫaṭ çıḳsa (17)**ġayın elif ye te** saṭḥın geçe ʿuṭârid ḥükmi yerinde (18) dura kendisi dostlarına ṣadaḳat idüb (19) dostları buňa ṣadaḳat âdemilik etmedügüne (20) daldur **eger** meẕkûr ḫaṭ ḳoluň dibinden çeḳüb (21)eger …… aṣılsız ola ḳol olub kendü iḫtiyârında (22) olmaduġuna daldur eger cemâʿ ḫaṭṭınıň üçünden (23) buncalayın **mim nun** bir ḫaṭ bite barmaḳlarıň ṭaşra (24) senden ṭarafından yine barmaḳlarına baḳa ḫaşmını (25) oldurduġuna daldur eger ḳoluň ortasından bir ḫaṭ (26) çeküb **ġayın elif ye te** saṭḥın geçe bir yerde olmayub(27) çoḳ yerlerde misâfir olub seyyâh olduġuna (28) daldur **eger** meẕkûr ḫaṭ geçüb ʿömri ḫaṭṭına yaḫud (29)baş ḫaṭṭına doḳunsa defʿaten vâfir rızḳ (30) eline gire **eger** meẕkûr ḫaṭ ḳamer ḥükmi yerinde

[26/b] (1)olsa deňiz seferin idüb varduġı yerde (2) mütemekkin olub maḳṣudı temam olmasına daldur (3)eger **ġayın elif ye te** üstünde hac gibi olsa eyü (4) neṣib eline girmeğe daldur eger **ġayın elif ye te** ḫaṭṭından (5) bir ḫaṭ çıḳub orta barmaġa yaḳın varsa (6) anıň ṭabiʿatı sevdâyı olub ziyade cömert olmasına (7) daldur eger

zühre yerinde müşelleş yaḫud murabbaʿ (8) olsa ġâyetde ḥâli eyü olmaġa daldur **eger** (9)ʿuṭârid yerinde yıldız olsa ʿavratından mal (10) ḥâṣıl itmesine daldur eger mal-dâr ise ʿavratıň (12) aḳrabasından eger **be ve cim** barmaḳlarınıň arasından (13) bir ḫaṭ çıḳub yay şekli gibi egilüb **be** barmaġıň (14) dibine varsa başı yarılmasına yaḫud öleceğine (15) daldur eger **be ve cim** barmaḳlarınıň arasından (16) bir ḫaṭ çıḳsa buncalayın barmaġıň dibine (17) varsa maḥbûbası olduġuna daldır eger **cim**(18) Barmaġıň dibinden yaʿni mirriḥ ḥükmi yerinden (19) neṣb dâyir gibi bir ḫaṭ olsa ki yuḳaruya (20) baḳar olsa zindâna girmesine daldur **eger** zühre (21) yerinde meẕkûr ḫaṭ gibi olsa uġrı olduġuna (22)daldur **eger** elde ḳıl az olsa ʿavrat ṭabiʿatlü (21olub müteġayyir el-ḥâl olmasına daldur **eger** ellerde (23) ḳıl olmasına yaramaz ḫûlara ve büyüklenmeğe ve ʿaḳl (24)sızlıga daldur eger ḳıluň kemiyyeti ve rengi ve yoġun (25) lıġa ve ……ve ṭoġrulıġa iʿtidal üzerine olsa (26) eyü ḫûlara daldur …….. ḥükim ider kitab (27)nefesde dimişdir ki dırnaḳlariň aḥvâlinden ʿaḳlıň (28)zireklige ve küdenlige maʿlum olur **eger** dırnaḳlar (29)ince ve renkli olsa ve laṭif olsa ve dırnaḳlar ziyade ḳışa [**27/a**](1) olsa adama ḳarışmayub ḫaṭırnaň kimsene (2) olmaġa daldur **ḥikemâdan** baʿżılar dimişlerdir ki (3) **eger** dırnaḳ üzerinde ovacaḳ aḳçe aḳçe noḳṭalar (4) olsa ol ḳadar kim noḳtalar ola ol deňlü (5) dostları olub ve bir ḳatlar bulmaġa ve ḫelaḳ (6) ḳatında ḥürmetlü ve ʿizzetlü ola dimişler ki ol ḳadar (7)libâsları ola ve yaḫud ḫalḳdan ol ḳadar fayda (8)bulmaġa daldur ve bu ḥükmler adamasına göre mertebesine (9) göre ola **eger** dırnaḳ üzerinde ovacaḳ ḳare noḳṭalar (10) olsa ne deňlü ise ol ḳadar(11)düşmenleri olub ve yagı (12) ziyânları olmaġa daldur bilgi eylükler görmeğe (13) daldur temmet

SONUÇ

Edebiyatımızda kıyāfetnāmeler yazıldıkları çağın ve Osmanlı toplumunun estetik görünümüyle ilgili ölçü ve değerleri, güzellik anlayışını büyük ölçüde yansıtan eserlerdir. Bu yüzden edebiyat tarihimiz için büyük bir önem arz etmektedir. Bu konuyla ilgili şimdiye kadar çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların ışığında biz de daha önce ele alınmamış bir kıyāfetnāmeyi çalıştık. Edebiyat dünyasına kazandırmak için özenli bir şekilde hazırladık.

İncelemiş olunan kıyāfetnāme Ankara Milli Kütüphane'de yer almaktadır. Eser elli iki yaprak 15 satırdan oluşmaktadır. Kıyāfetnāme genel itibariyle Türkçe kelimeler ağırlıktadır. Bir başlangıç olmak üzere sekiz bölümü bulunmaktadır. İkinci bölümde on beş halkın karakter tahlili yapılmıştır. Erkeklerle ilgili bölümde ise onların 13 özelliği tahlil edilmiştir. Azalarla ilgili bölümde ise yirmi bir başlık yer almaktadır. Son bölümde ise altı hat tahlil edilmiştir.

Yazar çok fazla yöresel kelime kullandığından özellikle Türk Dil Kurumunun Tarama Sözlüğü'nden faydalanılmıştır. Bu da bize yazarın kelime kadrosunun zenginliğini göstermektedir.

Mukaddime bölümü başlangıç bölümüdür. Burasının harf-i mermuz olduğunu ifade eder. Mermuzun sözlük anlamı açık açık belirtilmeyen ima ve işaret yoluyla ifade edilen sözcüklerdir. Farklı işaretlerle ifade edilmiştir.

Birinci makale firaset ilminin tarifi üzerinedir.Bu bölümde nefsin altı tane olduğundan söz edilir. Nefis Kulun kötü, beğenilmeyen, bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve fiilleri, kibir gazap, kin, haset, hırs, tahammülsüzlük, hasislik, dedikodu, şehvet, ihtiras, hevâ vü heves gibi zaaflarının merkezi anlamlarına gelmektedir.

İkinci makale alemde olan şehirlerin ahlakı ve durumları hakkında bilgi vermektedir.Bu bölümde on dört şehrin olumlu ve olumsuz özellikleri

dile getirilmiştir. Bu şehirlerin siretlerine dair özelliklere yer yerilmiştir. Şehirler birbirinden farklı özelliklere sahiptir.

Üçüncü makalede müellif erkeklerin ahlakı ve vasıfları üzerinde durmuştur.Bu bölümde erkeklerin on üç tane suret ve siret özelliklerine yer verilmiştir. Bu özellikler hem olumlu hem olumsuz yönleriyle ele alınmıştır. Müellif dokuz tane olumsuz vasıftan bahsederken dört tane olumlu vasıfa yer vermiştir. Bunları verirken tek bir özellik üzerinden değil birden çok özellik üzerinden vermiştir.

Dördüncü makale mizaç ve bedenle alakalı bütün özellikler ile ilgilidir. Dördüncü bölümde beden ve mizaçla ilgili özellikler sınıflandırılmıştır. Bu bölümde özelliklerin daha çok suret kısmı açıklanmıştır, Dış görünüşle ilgili davranışlara yer verilmiştir. Her bir uzuv bir fasılla açıkça belirtilmiştir.

Beşinci makale Her bir uzuv bir fasılla açıkça belirtilmiştir. Bu uzuvlar yaş, baş kılları, alın, kaş, göz, kulak, burun, ağız, yüz, ses, nefisler,renkler, sakallar boyunlar, göğüs, arka, bel, kol, zikir,ayak, boy bulunmaktadır.

Altıncı makale insanın elden başka azasının alametleri üzerinedir.

Yedinci makale elde olan çizgiler üzerinedir. Bu kısımda görüldüğü üzere müellif bölümlerde neler olduğunu belirtmiştir.

Müellif karakter tahlilerini yaparken iyi özelliklerden akıl ve anlayış , kötü özelliklerden ise hilekâr olma ve kibrin üzerinde çok fazla durmuştur. Bunlar üzerinden karakter tahlilini yapmıştır.

KAYNAKÇA

Acaroğlu, T. (1993. *Türk Atasözleri*, İletişim Yayınları, ,İstanbul

Aksoy,Ö.A. (1995). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*, İnkılap Kitabevi,İstanbul

Aristoteles (1990). *Politika*, (Çev. Mete Tunçay), Remzi Kitabevi, İstanbul.

Avşar, M. (2007) *Türk Kültür ve Sanatından Kesitler*, Kömen Yayınları, ss.181, Konya.

Aydın,M.(1988).”Fal”, *İslam Ansiklopedisi*,C:12, Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.134-138.

Başkan, Ali Rıza. (1987). *Kıyâfetü'l- İnsâniyye fi Şemâili'l- Osmâniyye*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Bozkurt, N .(2002). “Kıyafet”, *İslam Ansiklopedisi,* C:25, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, ss.508-*510.*

Bozkurt, K.(2008). “Kıyâfet İlmi, Türk Edebiyatında Kıyâfet-nâmeler ve Şa'bân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesi”, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsi,ss.155.

Bozkurt,K.(2018). Şabân-ı Sivrihisârî'nin Kıyâfet-nâmesinde Aristo Estetiğinin Yansımaları, Kesit Akademi Dergisi,S:4, ss.258-272.

Buçukcu,Z.(2018). “19. Yüzyılda Yapılmış Bir Kıyafetname Tercümesi: Dımaşkı'nin Kitâbü'l Âdâb Ve's-Siyâset Fi İlmi'n- Nazari ve'l-Firâseti”, Littera Turca Journel of Turkish Language and Literature, C:14, S:4, ss.927-952.

Canım, R.(2010). *Divan Edebiyatında Türler*, Grafiker Yayınları, Ankara.

Ceyhan, A. (1997). *Bedr-i Dilşad' ın Murādnāmesi*, 1-2, Meb Yayınları.

Çavuşoğlu,A.(2004). *Kıyafet-nâmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara..

Çelebi, K.(2012). Keşfü'z- Zunūn, Tarih Vakfı Yurt Yayınları. C.1-5, İstanbul.

Çelebioğlu ,A.(1998). *Eski Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar* ,Meb Yayınları, İstanbul.

Çelebioğlu, A.(1998). *Kabus- nāme Tercümesi Murad- nāme' ye Dair* , Eski Türk Araştırmaları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Çelebioğlu,A.(1979). "Kıyafetname ve Akşemseddinzade Hamdullah Hamdi ile Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Kıyafetnameleri",Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi ,(Ahmet Caferoğlu Özel Sayısı),F:2, S:11, ss.305-347,Ankara.

Çoruhlu, Y.(2002). *Türk Mitolojisinin Anahatları*, Kabalcı Yayınevi, , İstanbul.

Demir,A.(2017). "Bir Manzum Kıyafetname Denemesi:Yüzname" , Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,C:1, S:1,ss.1-8.

Devellioğlu, F.(2007).*Osmanlı-Türkçe Lügat*, Akaydın Kitabevi,Ankara.

Duvarcı, A.(1993).*Türkiye'de Falcılık Geleneği ve Bu Konuda İki Eser*, Ersa Matbaası, Ankara.

Elbir, B.(1988).*Kıyâfet-nâme*, Doğu Kütüphanesi, İstanbul.

Ergin, M. (1997).*Dede Korkut Kitabı I* (*Giriş-Metin-Faksimile*), Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 169, Ankara.

Erkal,A.(1999). "Kıyafetnameler Üzerine" Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,C:13, ss.217-225.

Ersoylu, H. (1985).*Segir-nāme* , Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara.

Ersoylu, H. (1989).*Segir-nāme* , Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten, Ankara.

Erzurumlu İbrahim Hakkı(2019).*Marifetnâme*, Bera Yayınları ,İstanbul.

Genç,R. (1999). Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil, T.C. Başbakanlık AKM Başkanlığı Yayınları, ss.4, Ankara.

Hayyam ,P .(1941).”*Kıyafet-nâmeler*” ,Türkiyat Enstitüsü,N:126, ss.3-6,İstanbul.

Hey’et, C. (1996).Türklerin Tarihinde Renklerin Yeri, Nevruz ve Renkler, Türk Dünyasında Nevruz,İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri ,Ankara.

İnanan,O.(2018). “Kıyâfetü’l İnsâniyye Fî Şemaili’l – Osmâniyye’den Hareketle Osmanlı Padişahlarının Gerçek Portresi”, Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi, C:2, S:4 ,ss.201-212.

Kafalı, M. (1996). *Türk Kültüründe Renkler*, *Nevruz ve Renkler, Türk Dünyasında Nevruz* İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara.

Karaman, Hayreddin, Çağrıcı Mustafa vd. (2020). *Kuran Yolu:Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.,C:5, ss.82-83.

Kaplan, M. (2009) *Kıyāfetnāme*, *Beden Kitabı*, Kitabevi Yayınları , İstanbul.

Kılıç,M.(2018).”Seğir-nâmeler ve Latif’in Seğir-nâmesi”, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi ,C:4, S:2 ,ss.97-104.

Kırbıyık,M.(2009). “Kıyâfetnâme-i Cedîde Hakkında”,Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, C:15, S:39,ss.793-813.

Levend,A.S.(2015).*Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar* , Dergah Yayınları, İstanbul.

Maden,S. (2007). “Türk Edebiyatında Kıyafet İlmi ve Kıyafetnameler “, Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi, C:1, ss.11-22.

Mengi,M(1977). *Kıyafetnameler Üzerine*, TDAY Belleten, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Mengi,M. (2002). “Kıyafetname”, *İslam Ansiklopedisi*,C:25,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,İstanbul, ss.513-514.

Nurmemmet, A. (1996). “Türkmenlerde Renk Dünyası ve Nevruz”, *Nevruz ve Renkler*, Türk Dünyasında Nevruz İkinci Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara.

Özcan,T.(2003). ”Mehmet Şerif Efendi”, *İslam Ansiklopedisi,*C:28, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,Ankara,ss.531-532.

Özergin, M.K.(1967). “*Eski Bir Seyir-nâme* “, Türk Folklor Araştırmaları, Şubat, C:10 , S:211, Y:18.

Pala, İ.(2004).*Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Sarıçiçek, R. (2014). *Risālet-i Kıyāset-i Firāset İlm-i Firāset Yüzler Hġli Söyler* , Büyüyen Ay Yayıncılık, İstanbul.

Taşköpri-zâde, A.(1313). *Mevzuatü'l- Ulum Tercümesi*(*Kemaleddin Mehmet Efendi*),C:1, Dersaadet İkdam Matbaası.

Tokaç,M.(2014).”*Ahlat-ı Erbaa ve Fuzuli'nin Hekimliği*”, Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, S:33, ss.94-99.

Türk Dil Kurumu (2011). *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara.

Uludağ. S.(1996). “Firaset”, *İslam Ansiklopedisi*, C:13,Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, ss.116-117,

Unan, F.(1999). 16. Yüzyıl Ulemāsından Nev'ī Efendi'ye Göre İlim ve İlimler, Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıldönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Kongresi ,Konya , ss.257.

Yağcı,Ö.G.(2006).”*Mehmet Şerif Efendi Divanı(İnceleme-Metin)*”, ss.7-13,Kırıkkale

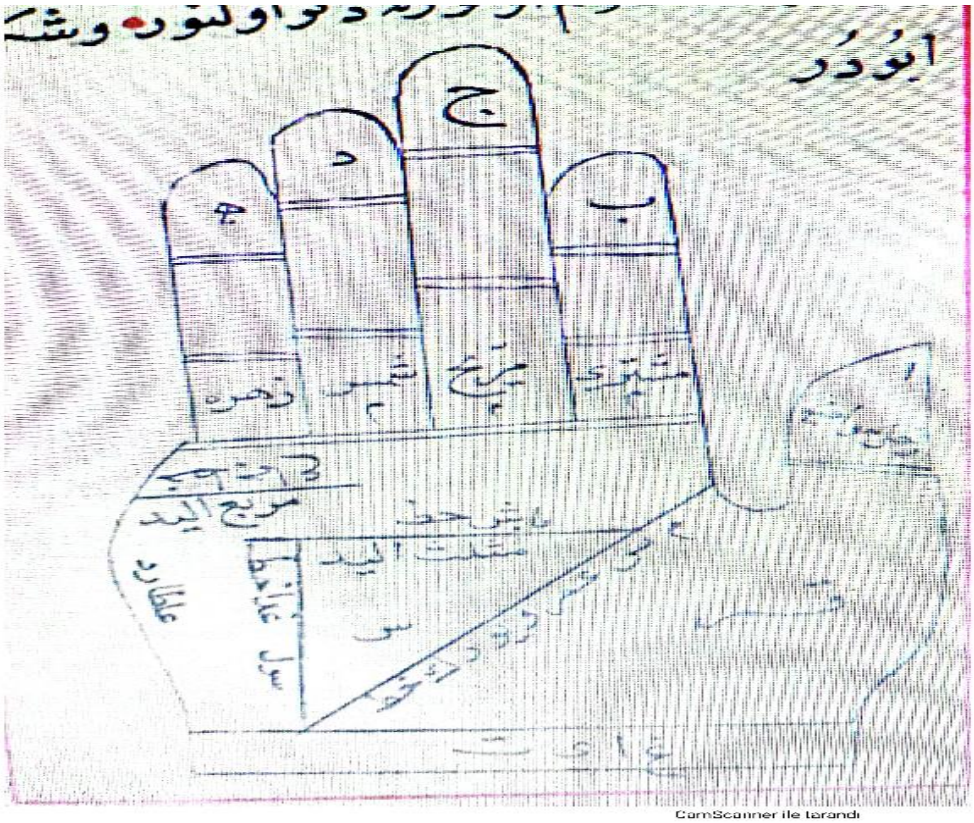
Yağcı,Ö.G.(2020). “Mehmet Şerif Efendi” ,*Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* ,İstanbul.

Yerdelen, C.(1988). “Türk Edebiyatındaki Kıyafet-nâmeler ve Niğdeli Visâlî’nin Vesiletü’l İrfân Adlı Kıyâfet-nâmesi “ Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum , (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Zavotçu,G.(2006).*Divan Edebiyatı Kişiler- Kişilikler Sözlüğü*, Aydın Kitabevi.

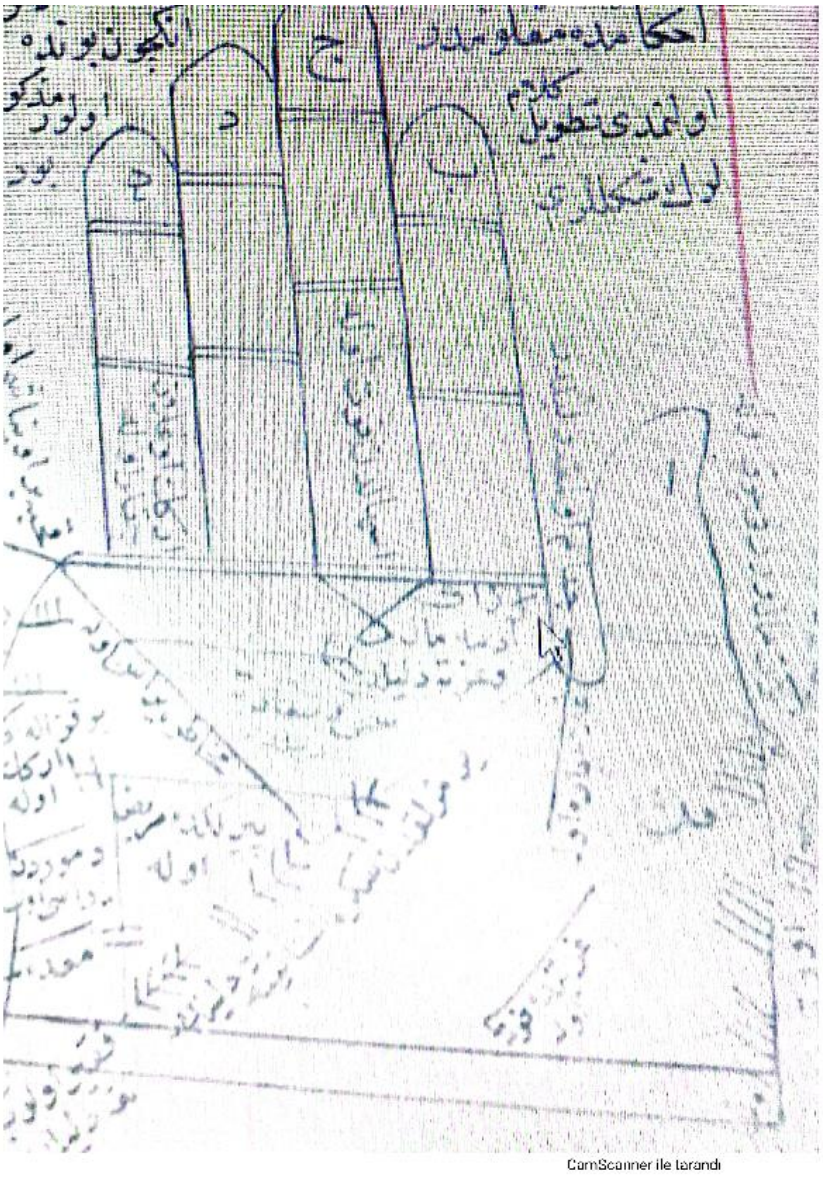
EKLER

Kıyâfetnâme'de bazı sayfaların bir tarafında el resminin içine bazı bilgiler yer almıştır. Bunlar resimler aşağıya eklenmiştir. Bu resimlerin hepsi yedinci bölüm olan "Kıyâfetnâme'de Çizgiler" yer almaktadır. Bu bölüm daha çok fal bakma olayını anımsatmaktadır. Bu resimlerin de el resmi olması bu yönden dikkat çekmektedir.

(Varak 35)

Bu sayfada zühre, mirrih,müşteri ve şemş gibi felek isimleri yer almaktadır. Bunları aslında günümüzdeki burç yorumlarına benzetebiliriz.

(Varak 43)

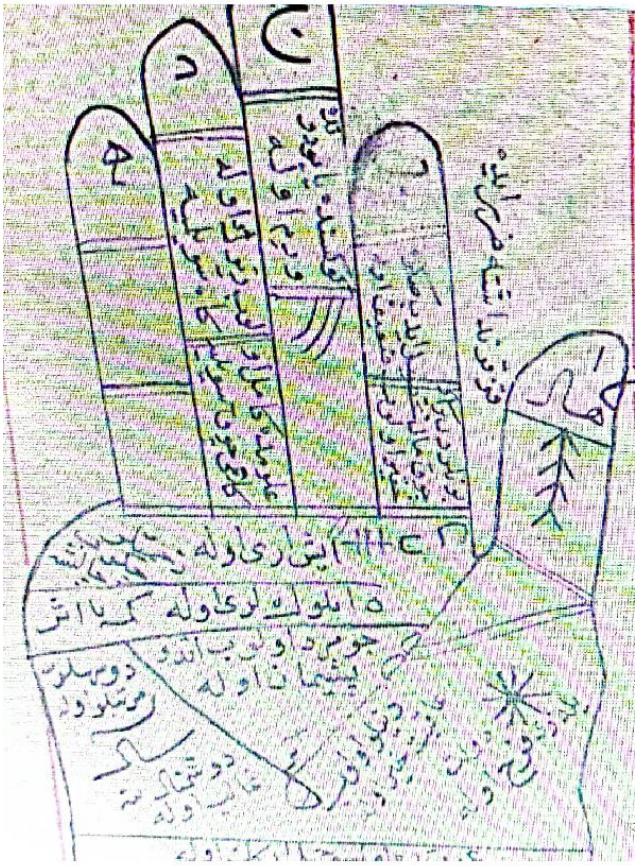
Bu kısımda mermuz harfleriyle birlikte bölümle ilgili bilgiler yer almaktadır.

CamScanner ile tarandı

(Varak 47)

Burada da bölümle ilgili bilgiler yer almaktadır.

(Varak 52)

Burada da feleklerle ilgili şeyler anlatılmaktadır.